

TĂLCUIRE LA

SFÂNTUL MAXIM
MĂRTURISITORUL

CAPETE DESPRE DRAGOSTE

Toate capetele despre dragoste ale Sfântului Maxim se inspiră din viața de zi cu zi a omului și din tainica nuntă a lui Dumnezeu cu fiecare suflet; de aceea au o expresie pur nupțială. Autenticitatea iubirii față de Dumnezeu are legătură cu trăsăturile de legalitate, de statornicie și de credincioșie din căsătorie. Cel care Îl iubește în mod autentic pe Dumnezeu este cel care nu introduce în viața sa „divorțul” cu Dumnezeu, adică nu aduce o a treia persoană sau vreun alt lucru care intervine și anulează credincioșia conjugală dintre sufletul său și Dumnezeu.

Cel care Îl iubește în mod autentic pe Dumnezeu, acesta se și roagă întotdeauna neîmprăștiat. Iar cel ce se roagă întotdeauna neîmprăștiat, acesta Îl și iubește în mod autentic pe Dumnezeu. Dar cel care are mintea ținută de ceva din cele pământești, acela nu se roagă neîmprăștiat. [II, 1]

Întrucât Sfântul Maxim consideră iubirea o întrepătrundere, o unire cu Dumnezeu, este cu neputință să

conceapă că există iubire în omul care nu se roagă neîmprăștiat. Elementul absolut necesar al vieții duhovnicești este neîmprăștierea minții, pentru că unirea cu Dumnezeu se face, mai întâi de toate, la nivelul minții. Când cineva spune: „Am gânduri la rugăciune, nu pot să mă concentrez” sau „Sunt rece, nu înțeleg nimic!” – asta înseamnă că nu Îl iubește pe Dumnezeu cu adevărat și că nici nu L-a iubit vreodată.

Adeseori spunem că Îl iubim pe Dumnezeu, cântăm iubirea Lui, dar nu putem să ne rugăm neîmprăștiat. Mințim, nu Îl iubim, pentru că iubirea autentică pentru Dumnezeu este o cauză generatoare a rugăciunii neîmprăștiate, iar rugăciunea neîmprăștiată este cauză a iubirii autentice pentru Dumnezeu.

Vrei să folosești un criteriu practic ca să vezi dacă Îl iubești pe Dumnezeu? Urmărește să vezi dacă te rogi neîmprăștiat, adică dacă mintea ta, partea ta rațională, nu se împrăștie, nu este sfâșiata nici de dorințe, nici de gânduri, nici de patimi, nici de vreun alt element străin, care nu este inteligibil sau imaterial. Tot ceea ce sfâșie și împrăștie mintea dezvăluie faptul că nu Îl iubim pe Dumnezeu, pentru că iubirea lui Dumnezeu este un zid care ne înconjură, și nimic nu poate să intre în lumea minții noastre. Am un fierăstrău, am și o bucată de lemn. O tai pe ici, pe colo, o bucată cade de aici, cealaltă de acolo. Ceva asemănător pățește și mintea noastră, este sfâșiata de gânduri, de patimi, adică de înclinațiile inimii, de poftă și de orice altceva.

Mintea ți se roagă neîmprăștiat? Adică, rămâne nerănită, neatinsă de orice gând, imaginație, patimă,

lucrare, dispoziție, gândire? Atunci, fii sigur că Îl iubești pe Dumnezeu! Rugăciunea neîmprăștiată este un mod ușor de a te încredința dacă Îl iubești pe Dumnezeu, dar și un mijloc pentru a-L iubi pe Dumnezeu.

Cel care Îl iubește în mod autentic pe Dumnezeu, acesta se și roagă întotdeauna neîmprăștiat. Nu există nicio îndoială că-ți bați joc de tine însuși dacă crezi că Îl iubești pe Dumnezeu atunci când mintea ta nu este neîmprăștiată.

Ce înseamnă *cel care Îl iubește în mod autentic* (γνησίως) *pe Dumnezeu*? De la ce verb provine adjectivul γνήσιος, „autentic”? De la verbul γίγνομαι, care înseamnă „mă nasc în mod firesc”, adică sunt un fiu prin fire, născut din tată și din soția tatălui meu, nu sunt un bastard, fiul unei amante. Prin urmare, *cel care Îl iubește în mod autentic pe Dumnezeu* este cel care Îl iubește în mod firesc și adevărat pe Dumnezeu; și tot ceea ce creează el, tot ceea ce naște, provine dintr-o căsătorie legiuită.

Așadar, gândul – sau fiecare poftă, voie sau amintire care îmi sfâșie mintea – este un copil nelegitim, nu este de la Dumnezeu, nici din duhul meu, care se află împreună cu El, se unește cu Tatăl. Împrăștierea minții este preacurvie. Vâr, putem să spunem, o femeie străină în inima mea, iar această femeie devine un rival al lui Dumnezeu, devine, ca să zic așa, un idol, adică persoana cu care eu preacurvesc. De aceea Dumnezeu și prorocii au numit idolatria „preacurvie”. De asemenea, Sfânta Scriptură obișnuiește să numească gândurile, părerile, ideile, imboldurile noastre „idoli”. Dar și când îi vedem pe israeliți căzând în idolatrie, victime ale gândurilor lor, ale socotelilor lor, ale cauzelor gândurilor

lor, Sfânta Scriptură spune despre ei că „fiii lui Israel au preacurvit“ (cf. Jud. 2, 17; Os. 4, 12).

Să luăm un exemplu simplu. Mă rog, și înlăuntrul meu simt o oarecare tendință, o patimă, ca să se facă ceva. Lucrul acesta mărturisește existența unei preacurvii care s-a săvârșit în cele mai adânci laturi ale existenței mele, din cauza unei patimi a părții mele irascibile sau a celei poftitoare, potrivit cu ce era lucrul care a creat tendința, pofta.

Prin urmare, cel care se roagă neîmprăștiat nu săvârșește înlăuntrul său legături ilegitime, de preacurvie, ci se unește cu Dumnezeu în mod firesc. Tot ce crează, tot ce naște, naște în mod firesc și adevărat de la Dumnezeu. Prin urmare, mișcarea firească a minții este doar cea îndreptată către Dumnezeu, pentru că aceasta este energia și activitatea firească a minții: faptul de a se înălța către Tatăl. Expresia *cel care Îl iubește în mod autentic pe Dumnezeu* are legătură cu mintea. Adică, Îl iubesc în mod autentic pe Dumnezeu atunci când mintea mea se înălță în mod autentic către El. Numai cine Îl iubește în mod autentic pe Dumnezeu vine cu adevărat împreună cu Dumnezeu, merge împreună cu El, se culcă împreună cu El și se scoală împreună cu El¹. Oricine este împrăștiat la rugăciune înseamnă că deja a preacurvit în inima sa, iar „femeia“ lui este lucrul care a

---

¹ *Slujba Schimei mari, Rugăciunea de după Cuvântul de învățătură.*

intrat înlăuntrul său și i-a îndepărtat mintea de Dumnezeu, de Cel asemenea lui, de „soțul” lui.

Iar cel ce se roagă întotdeauna neîmprăștiat, acesta îl și iubește în mod autentic pe Dumnezeu. Cine se roagă neîmprăștiat a făcut o nuntă mistică cu Dumnezeu și poate să cânte acel „Aliluia!” din *Apocalipsă*, cântarea de nuntă către Dumnezeu, a acelor care L-au iubit în mod autentic și s-au însoțit în mod autentic cu El (cf. Apoc. 19, 1).

În a doua centurie, Sfântul Maxim face, încă de la început, o distincție curajoasă și hotărâtă. Nu vrea să ne batjocorească, nu vrea să ne înșele, să trăim o viață deșartă, înșelătoare, zadarnică. Nu vrea ca zilele noastre să fie cu totul lipsite de rod, de iubire. De aceea, imediat după primul rând al primului capitol unește iubirea cu rugăciunea, pentru că rugăciunea ne unește cu Dumnezeu. Dar și iubirea, contrarul izolării, al egoismului și al însingurării, este unire, însoțire cu altul sau cu alții, iar însoțirea cu Dumnezeu se face prin rugăciune.

Rugăciunea este depășirea timpului și intrarea în nevremelnicia și în nehotărnicia, în desăvârșirea și în strălucirea lui Dumnezeu. Prin urmare, rugăciunea este întrepătrunderea noastră cu Dumnezeu, cuprinderea noastră în Dumnezeu, faptul de a deveni una cu El și, ca să spunem așa, dispariția noastră. Acestea se întâmplă la rugăciune, aceasta este rugăciunea. De aceea iubirea și rugăciunea au o legătură atât de strânsă, încât una înseamnă cealaltă.

Dar cel care are mintea ținută de ceva din cele pământești nu se roagă neîmprăștiat. Când mintea ta, la

vremea rugăciunii sau în orice altă clipă, nu este cu totul ținută în Dumnezeu, ci s-a lipit de ceva, a fost trimisă la ceva din cele pământești, s-a întors către ceva, tinde către ceva, atunci nu te rogi neîmprăștiat, nici nu ai iubire. Când mintea are legătură cu ceva, este cu neputință să te rogi neîmprăștiat.

Spre ce tinde mintea? Spre cele care sunt ale minții și ale lucrurilor aflate în legătură cu mintea. Adică, tinde spre cele care se potrivesc cu partea noastră rațională, volitivă și poftitoare. O poftă, o părere sau o voință de-a noastră – „Asta cred că ar trebui făcut, pentru că altfel se surpă lumea!“ – sunt o abatere a minții și ne fac incapabili să ne rugăm neîmprăștiat. În minte trebuie să existe o stare de golire deplină, toate să fi fost lepădate, afundate în adâncul neștiinței și al uitării, pentru ca mintea să poată ajunge întraripată și să se ancoreze în Dumnezeu.

Mintea care zăbovește într-un lucru perceput de simțuri are patimă în mod sigur față de acesta; de pildă, o poftă sau întristare sau mânie sau ținere de minte a răului. Iar dacă nu va disprețui acel lucru, nu poate să se elibereze de acea patimă. [II, 2]

Capul acesta este o oglindă în care putem vedea adâncul sufletului nostru. Când mintea scapă și se duce altundeva, acest fapt nu este întâmplător, nu este un gând oarecare sau o anumită cădere a minții, ceva care mi se întâmplă în clipa de față, ci dezvăluie că înlăuntrul meu există o patimă foarte adânc înrădăcinată, pe care trebuie să o descopăr.

De exemplu, mă rog, și mintea mi se duce undeva. Se poate să mă lupt, și mintea să mi se întoarcă la înțeleșurile pe care I le spuneam lui Dumnezeu. Dar aceasta nu înseamnă că am biruit în mod definitiv. Aceasta este o lucrare de o clipă, o împotrivire pe care o fac în acel moment. Cert și esențial este că, pentru ca mintea mea să meargă undeva – mai ales când ea zăbovește, când stăruie sau revine mereu acolo –, există o patimă oarecare pe care trebuie să o găsesc. Neaflând-o, gândul sau înțeleșul vor reveni mereu în acel punct.

Vii și mă întrebi: „Gheronda, de ce se întâmplă lucrul acesta în mănăstirea noastră, deși Părinții spun tocmai contrarul?” Îți explic, și îmi spui că am dreptate. După o lună, revii la aceeași întrebare. Îți explic din nou, înțelegi, îmi spui: „Iartă-mă, am făcut-o din egoism!”.

De îndată ce renaște în noi vreo dorință, adică vreun motiv, vreo pricină, când iarăși ceva ne atinge sau ne ofensează, când suntem răniți undeva sau când ceva din cele pe care le vrem nu se împlinesc, ne întoarcem din nou la cele pe care le-am discutat poate de cincisprezece-douăzeci de ori în ultimii douăzeci de ani. Asta înseamnă că există o anumită patimă.

În tine ia naștere o concepție potrivnică față de cea care domnește în mănăstire, față de ceea ce spune Starețul, iar tu te întrebi: „Ce vrea de la mine Dumnezeu, în acest caz concret?” Problema este lămurită, o înțelegi. După multă vreme, te întrebi din nou: „Ce vrea oare Dumnezeu de la mine? Din moment ce lucrul acesta este illogic, voi face și în acest caz ascultare, sau Dumnezeu m-a trimis aici ca să spun adevărul?” Revii la vechea problemă. Revenirea

ta nu are nicio legătură cu adevărul, nici cu iubirea față de mănăstire, nici cu smerenia. Are legătură numai cu o anumită patimă, iar patima poate fi o părere, o poftă sau un egoism, potrivit cu problema la care revii.

Când vezi că mintea ta revine la ceva perceput de simțuri, la ceva care îți grăiește, care are legătură cu tine, care are putere pentru tine, care este viu și te preocupă, atunci să fii sigur că ascunzi înlăuntrul tău o patimă. Și se referă apoi la câteva: *de pildă, o poftă sau întristare sau mânia sau ținere de minte a răului*.

De pildă, o poftă. Când pofta este patimă sau devine patimă? Când este rea? Nu. Fiecare poftă este patimă, pentru că, atâta timp cât ea se află înlăuntrul nostru, nu există rugăciune neîmprăștiată. Prin urmare, nu există iubire pentru Dumnezeu, ci preacurvia care se săvârșește cu lucrul pe care-l poftim. „Poftesc” (ἐπιθυμῶ) înseamnă „îmi întorc iușimea (θυμός), simțurile mele, sensibilitatea mea către ceva”. Lucrul acesta are pentru mine o putere, un caracter viu înlăuntrul meu, are o legătură strânsă cu părerile mele, cu tot ceea ce mișcă adâncul sufletului meu, cu ceea ce mă face să mă leg atât de strâns de el, încât să devenim una. Această profunzime, părerea proprie, constituie egoul, prin excelență, al omului.

Prin urmare, pofta, dorința, este ceva cu care îmi leg în mod foarte viu sinele, oarecum nuntesc cu ea, așa încât să nu mai pot fără ea. Dorința poate să fie oricum: bună sau rea.

Sau întristare. Întristarea înseamnă ceea ce, de obicei, numim indispoziție, amărăciune. „Mi-ai amărât inima”, se zice. Dar care este sensul ei esențial? Substantivul ἄθυμία,

„indispoziție“, provenind din α - privativ și substantivul θυμός, „iuțime“, înseamnă: „părerea mea nu este satisfăcută, ceva nu îmi produce un simțământ viu, nu mă satisface“. Prin urmare, am o întristare atunci când nu se face ceea ce mi se pare sau cred că trebuie făcut, când nu trăiesc așa cum vreau eu, ci mă obligi tu la ceva.

De exemplu, îmi spui să plec de la slujirea aceasta, să mă duc la cealaltă. De îndată simt o indispoziție, mă întristez, pentru că schimbarea slujirii mele s-a ciocnit de părerea pe care o am, de ceea ce mi se pare mie, de ceea ce fac eu pentru acea slujire. De ce mă schimbi? Sau: eu mă bucur de acea slujire, o trăiesc și o simt. Slujirea la care mă trimiți nu o simt, n-o înțeleg, n-o vreau.

Prin urmare, întristarea provine din rănirea egoului meu. În esență, nu are legătură cu ceea ce ne face celălalt, ci cu ceea ce am eu înlăuntrul meu, cu ceea ce cred sau simt sau vreau, iar tu nu-mi împlinești acel lucru, mi-l refuzi sau mă lipsești de el. Întristarea este o închidere în mine însumi, o rămânere statornică, deplină, egoistă și încăpățânată în ființa mea, o izolare deplină a sinelui meu de cel al aproapelui. Întristarea este unul dintre păcatele de moarte, pentru că este izolarea egoului meu și, prin urmare, izolare de Dumnezeu și de aproapele. Dar și aproapele este mădular al lui Hristos (*cf.* 1 Cor. 12, 27), este pentru mine Dumnezeu. Fiecare întristare este o separare de Dumnezeu, iar întristarea care stăruie este o separare definitivă de Dumnezeu. Pentru mine nu mai există Dumnezeu câtă vreme sunt mereu trist.

Vedeți că pofta și întristarea au înțelesuri legate între ele. Pofta, pe de-o parte, înseamnă că iuțimea mea,

părerea mea, sufletul meu se întorc către ceva și se lipesc de ceva. Pe de altă parte, întristarea este îndepărtarea a ceea ce simt sau a ceea ce cred sau a ceea ce vreau.

Sau mânie. Fiți atenți ca să vedeți ce înseamnă *mânie*, ca să vedeți cum pornesc toate de la ego și cum toate patimile noastre ne despart de Dumnezeu și de oameni. *Mânie* (ὀργή) înseamnă „iuțime” – aceasta ne leagă direct de cele anterioare –, înseamnă „indignare, dispoziție de răzbunare”. Substantivul ὀργή, „mânie”, provine de la verbul ὀρέγομαι, care înseamnă că „tind spre ceva”. De exemplu, îmi întind mâna, tind, mă întind și mă avânt spre ceva. Aici verbul „a tinde” (τείνω) are mai cu seamă înțelesul de „a fi împotriva cuiva sau de a avea o dorință îndreptată spre cineva, ca să-l fac al meu”. „Împotriva cuiva” înseamnă că îmi fac voia mea, că mă izolez pe mine de aproapele și mi-l fac dușman. Dorința mea îndreptată spre cineva înseamnă că îmi arunc cu putere sinele asupra celui alt, cad asupra lui, îl linșez, îl nimicesc. De asemenea, îi dau lovituri de moarte, îl lovesc, îl rănesc.

Prin urmare, *mânia* este rănirea, ochirea celui alt. Cu-tare, zicem, este mânios pe cineva, ca și cum l-ar fi ochit și urmărește clipa în care să tragă. Este mânios, ți se pare că s-a năpustit cu totul asupra celui alt, are o împătımire față de acela. Esența este, iarăși, faptul că mă împotrivesc față de celălalt, că am o purtare potrivnică celui alt.

Așadar, verbul ὀρέγομαι, „a dori, a tinde spre cineva”, are, în principal, înțelesul întoarcerii împotriva cuiva, arătând prin aceasta o patimă, o dorință, o poftă după ceva sau îndreptată spre cineva. Doresc să te nimicesc sau doresc să te cuceresc, să te fac al meu.

În concluzie, putem să spunem: dorința este întoarcerea lăuntrică spre un lucru despre care am o părere sau cred ceva. Întristarea este împotrivirea mea lăuntrică față de ceea ce îmi impun alții sau față de ceea ce se împotrivește egoului meu, iar mânia este exteriorizarea acestei întristări, a acestei împotriviri, și năpustirea mea asupra celuilalt.

Sau ținere de minte a răului. Ținerea de minte a răului are un înțeles lăuntric. Nu numai că mă năpustesc asupra ta, dar răul pe care cred că mi l-ai făcut îl țin în mine, îl ferec acolo și aștept momentul în care voi putea să te nimicesc definitiv. Țin minte răul și te lovesc în orice împrejurare, fie potrivită, fie nepotrivită. Ține minte răul acela care face constantă starea de împotrivire față de celălalt, care permanentizează îndărătnicia lui de a face ceea ce i se pare sau ceea ce crede sau ceea ce îl mișcă, ceea ce îl face să simtă înlăuntrul lui o plinătate.

Ținerea de minte a răului este separarea mea definitivă de celălalt. De aceea, cine ține minte răul e cu neputință să simtă iubire, fericire, simpatie pentru altul. I se pare că nu-l iubește nimeni, că îl supraveghează, că i se împotrivesc, că gândesc împotriva lui, că vorbesc despre el: „Lucrul ăsta l-a zis cu siguranță despre mine, prin celălalt m-a subînțeles tot pe mine!” Cel care ține minte răul este un om întemnițat între mii de ziduri. Oricâte ar sparge, nu va putea comunica cu celălalt decât dacă, pe neașteptate, Dumnezeu va interveni plin de milă și le va zdruncina.

Prin urmare, până aici cuprinsul capului este acesta: când mintea ta zăbovește într-un lucru perceput

de simțuri, când tot revine undeva, indiferent de moment – cu atât mai mult în timpul rugăciunii –, înseamnă că ai o patimă, adică o înclinație spre acel lucru. Sfântul ne-a arătat cele mai obișnuite patimi către care înclină omul: pofta, tristețea, mânia și ținerea de minte a răului.

Iar dacă nu va disprețui acel lucru, nu poate să se elibereze de acea patimă. Dacă omul nu disprețuiește lucrul spre care tinde, părerea sa, dorința sa, va rămâne un rob veșnic al patimii sale, legat cu mii de lanțuri.

Ce înseamnă *a disprețui acel lucru*? „Disprețuiesc” (καταφρονῶ) înseamnă „cuget (φρονῶ), gândesc împotriva cuiva, nu cuget în felul în care am cugetat înainte, îmi schimb mintea”. Dacă înainte mă găseam într-o stare constantă, acum îmi schimb mintea și, oarecum, gândesc ca un nebun (παράφρονῶ). Adică, lucrul pe care mireanul îl consideră corect, eu îl văd ca fiind strâmb; cel pe care el îl consideră strâmb, eu îl văd ca înțelept. Trăiesc un fel de nebunie față de trecutul meu, exprimată printr-o abordare diferită a vieții mele.

Așadar, „a disprețui” are înțelesul de „ieșire din modul obișnuit de gândire”. Acum trebuie să învăț să gândesc altfel, să devin nebun față de viața mea, pentru Hristos. Într-adevăr, cine caută să afle cauza cea mai adâncă aflată în spatele fiecărei voinți proprii și în spatele fiecărei ținuturi a minții sale face tocmai contrarul față de ce fac oamenii din lume, este un nebun.

Se înțelege că, atunci când Sfântul Maxim spune că trebuie să ne purtăm disprețuitor față de fiecare lucru la care mintea noastră revine, el nu propune un mod de viață angoasat, un zbucium, o aventură

sau o bănuială – să bănuiesc, să mă tem că peste tot zace câte o patimă –, ci propune o lucrare liberă și o tihnă a sufletului, care, tocmai pentru că se întoarce spre sine însuși, este capabil să descopere patima cu mai multă ușurință, fiind de ajuns să lepede gândirea oamenilor lumii, să gândească cu alt cuget.

Îți revine mintea la ceva? Pentru acel lucru trebuie să-ți schimbi mintea. Dacă nu ți-o schimbi, dacă nu înveți să simți diferit, dacă nu te năpustești asupra acelui lucru, nu poate fi vorba să te eliberezi de patima ta. În ceea ce ți se pare ție, în lucrul pe care îl crezi, pe care îl iubești, trebuie să lovești cu patimă dumnezeiască, cu ură, și atunci vei smulge patima prin dumnezeiasca putere, prin harul dumnezeiesc, și vei pune temelia ca să-L poți iubi cândva pe Dumnezeu.

Să luăm un exemplu simplu. Te întrebi: „De ce a spus asta? Din egoism, din ipocrizie!”, și îndată vii în contradicție cu celălalt. Dacă pot spune că celălalt este egoist sau ipocrit sau că are gânduri viclene, înseamnă că eu gândesc diferit de felul în care gândește acela, că am un cuget diferit, că nu sunt de acord cu ceea ce face. Va trebui să disprețuiesc această stare a mea, să-mi schimb mintea și să-mi identific gândirea cu el, va trebui să învăț să mă înjug și să trăiesc împreună cu el, să învăț să simt și să cred ca el în legătură cu cele legate de împreuna noastră petrecere. Altfel, nu poate fi vorba să mă eliberez de patimă.

Despre care patimă este vorba? Este ușor să găsească cineva patima de care suferă, dacă patima este o poftă, o întristare, o mânie, o ținere de minte a răului, o iușime sau orice altceva. Văd pe cineva, și îmi vine un gând rău.

Ca să-mi vină acest gând, înseamnă că eu privesc un anumit lucru altfel decât acela. Mă duc, vorbesc cu el și sunt de acord că are dreptate. Altă dată, într-o situație asemănătoare, dacă îmi va veni iarăși același gând, înseamnă că n-am făcut nimic. Mii de explicații, mii de spovedanii înaintea omului sau a duhovnicului, a chipului lui Dumnezeu, mii de lacrimi, nenumărate metanii nu realizează nimic. Va trebui să-mi schimb mintea, să gândesc într-un fel asemănător cu el, ca să pot să merg împreună cu el. Trebuie să ajung la deplinătatea legăturii, la o dispoziție iubitoare față de el, pentru ca gândul rău să-mi plece pentru totdeauna. Altfel, rămân un om pătimăș, chiar dacă eu am gândit în mod corect că omul acesta nu este cum ar trebui. Numai dacă îl iubesc voi începe să mă înstrăinez de iubirea mea rea, de acest lucru pe care l-am cugetat în mod diferit, și atunci pot să mă izbăvesc de patimă. Prin urmare, trebuie să-mi disprețuiesc părerea, să gândesc împotriva a ceea ce am gândit până acum și să gândesc potrivit cu felul în care gândește celălalt.

Dar, îmi veți spune, dacă celălalt nu gândește corect? Se poate ca eu să am propria mea părere, dar în legăturile mele cu el mă voi purta potrivit cu felul în care gândește el. În legăturile mele cu el voi fi purtat de părerea lui, ea singură va avea înlăuntrul meu tărie. Altceva este lucrul pe care îl gândesc în viața mea personală, și altceva, în tovărășia mea cu celălalt. Când sunt singur și ceva mă privește pe mine, voi face cum cred de cuviință. Dar când sunt împreună cu celălalt, va fi făcut lucrul pe care îl vrea el, în afară de păcat. Nu există nicio soluție intermediară. Orice încercare de compromis, de explicații,

de convingere a celuilalt este o susținere a sinelui meu – ca un animal necuvântător care se proțâpește pe picioarele din spate și nu vrea să dea înapoi – și înseamnă despărțirea mea veșnică de om și de Dumnezeu. Altceva este faptul de a-mi rândui calea mea personală lăuntrică, și altceva sunt legăturile mele cu omul.

Pot să-mi separ legăturile și colaborarea mea cu el, dar voi face aceasta în mod regulamentar, cu iubire față de celălalt, cu un desăvârșit respect, ca și cum ar fi Dumnezeu, chip al lui Dumnezeu, într-un fel care să mă facă să mă închin lui, să cred că el este un sfânt, iar eu un păcătos. Atunci doar am dreptul să-mi urmez calea mea independent de el, fără să desfac însă legătura mea lăuntrică cu el. Dar dacă în mine se mișcă ceva împotriva lui, dacă ceva îl va osândi, atunci această despărțire nu este de la Dumnezeu. Mai bine să-l urmezi pe cel sucit și să mergi împreună cu el în iad, decât să mergi singur în rai, fiindcă te vei trezi înaintea porții zăvorâte a raiului. Mergând împreună cu el înseamnă că te lepezi de tine însuși, că mergi într-un mod dumnezeiesc, așa cum se potrivește cu Dumnezeu. Ce se potrivește cu Dumnezeu? Lepădarea egoului meu, deșertarea de sinele meu și umplerea mea de Dumnezeu.

Ca să se întâmple însă acest lucru, trebuie să ne găsim patimile. Dar patimile, de obicei, se ascund, nu ne dăm seama de ele. De aceea Sfântul Maxim ne spune aceste lucruri, ca să ne adâncim înlăuntrul nostru, să ne strunim sinele nostru și să privim adâncurile noastre, cutele noastre cele mai intime, ce se întâmplă cu noi, și să putem explica cele care ni se întâmplă. De exemplu,

hotărâm să defrișăm acea vie, însă tu te împotrivești lăuntric: „Dar nu-i corect așa, zici, o să avem cheltuieli, după aceea o să mâncăm mai puțin, n-o să mai avem ce îmbrăca...” Tu crezi că aperi dreptatea, interesul mănăstirii, crezi că iubești, că ai dreptate. Dar Sfântul spune că atunci când mintea ta merge și iar merge undeva, în cazul de față la vie, înseamnă că nu ai înlăuntrul tău nici dreptate, nici adevăr, nici iubire, ci patimă.

Dumnezeu nu poate exista în inima noastră împreună cu altceva, este zelos, gelos (*cf.* Ieș. 20, 5). Dar nici acel altceva, pentru că are o legătură absolută cu noi înșine, nu-L acceptă pe Dumnezeu. Dumnezeu și egoul nu încap împreună înlăuntrul nostru. Dacă nu încap doi pepeni verzi sub același braț, cu atât mai puțin o să încapă doi „dumnezei” în aceeași minte sau în aceeași inimă.

Când înțeleg că o anumită cauză creează efectul și că ținutirea minții mele undeva este efectul, rezultatul unei anumite cauze, și că această cauză este patima, atunci o descopăr de îndată. De exemplu, dacă auzi un glas oarecare, vei spune că sunt greieri sau gănganii sau păsări. Noi zicem că nu e nimic. Dar trebuie să existe o anumită sursă din care pornește acest sunet. „Nu, zicem noi, nu există nimic, nimicul dă naștere la acest sunet.” Așa facem noi: negăm cu încăpățânare faptul că există patimă.

Prin urmare, problema nu este că e greu să aflăm patimile noastre, ci că nu vrem să le găsim, pentru că ne simțim ca și cum am cădea, ca și cum ne-ar fugi pământul de sub picioare. De aceea ne sprijinim pe sinele nostru, îl îmbrățișăm, îl strângem, ca să nu-l pierdem. Când îl strângi, vezi că nu mai încap nimic altceva.

Atunci ne întrebăm: „Unde este Dumnezeu?” Cu acea strânsoare L-am sugrumat, L-am omorât. Dar poate muri Dumnezeu? Moare pentru noi, pentru fiecare dintre noi Dumnezeu moare. Îl sugrumăm pe Dumnezeu înlăuntrul nostru. Mai înviază? Da, când îți vei schimba mintea. Atunci Dumnezeu prinde viață, înviază înlăuntrul tău, iar tu prăznuiești Învierea lui Hristos, te botezi din nou, te naști din nou și Îi dai dreptul să-ți ia toate patimile și să te conducă la nepătimire.

Cu siguranță, faptul că e ușor să ne găsim patimile nu înseamnă că trebuie să ne împotrivim lor. Sfântul Maxim nu spune că trebuie să te împotrivești patimilor, lucrul acesta nu-l poți face tu. Nepătimirea ți-o va da harul lui Dumnezeu și abandonarea ta în seama Sfântului Duh. Dar Sfântul Maxim te luminează ca să înțelegi că sub iarbă se ascunde un șarpe, iar pe șarpe îl va alunga Dumnezeu.

Iar tu ce vei face? Poți să-ți schimbi mintea, să ai o dispoziție lăuntrică diferită. A avea o dispoziție lăuntrică diferită înseamnă că gândesc diferit, că îmi schimb mintea, adică mă pocăiesc. Am văzut rătăcirea unei păreri de-a mele, iar acum mă iau după alta, fac tocmai contrarul. Astfel, lepădarea sinelui nostru, a ființei noastre, adică a voii noastre, mai ales a părerii noastre – aceasta înseamnă iușime (θυμός) – este o premisă pentru ca Dumnezeu să privească asupra noastră cu o privire milostivă și cândva să ne facă nepătimiși. Când ne urâm cu adevărat pe noi înșine și când ne legăm lăuntric de ceilalți și îi iubim, atunci Dumnezeu ne va dăruia nepătimirea. Dar, de obicei, noi ne iubim sinele, îl susținem și refuzăm să vedem

adevărul. Refuzăm să acceptăm împătımirea noastră, o acoperim susținându-ne sinele propriu. Dacă vom face contrarul, atunci vom putea înainta.

Prin urmare, este ușor să-ți cunoști patima. Urmărește unde îți merge mintea. Patima ta va fi fie Hristos, fie altceva. Mintea omului nu poate sta în incertitudine, în „aer“, trebuie să se prindă de ceva, să se înrădăcineze în ceva, să se ancoreze în ceva și să se umple cu ceva: fie cu Dumnezeu, fie cu altceva.

Sfântul Maxim nu face psihologie, ci face o profundă cercetare duhovnicească a ființei noastre, ne dezgolește sufletul. Ne dezgolește, ca să ne cunoaștem urâciunile. Dacă vrem, ne îndreptăm, dar dacă nu vrem să disprețuim lucrurile de care suntem legați pățimaș, dacă nu vrem să ne schimbăm mintea, nu ajungem la niciun rezultat. Vom rămâne pățimași pe veci, adică înșelându-ne veșnic Mirele. Vom rămâne pe veci despărțiți de Dumnezeu, după ce am înălțat idoli în locul Domnului Savaot.

Vorbind despre iubire, Sfântul Maxim ne dă ocazia să conștientizăm cât de ușor este să-L iubească cineva pe Dumnezeu, ajunge să urmărească unde îi merge mintea. Dacă nu merge la Dumnezeu, să înțeleagă că mintea lui a început să vadă cruciș și are nevoie de medic ca s-o opereze la ochi și să vadă drept.

Când se naște un om, e firesc să-i vadă pe oameni simplu, și nu dublu, să vadă drept și puternic, nă să privească încrucișat. Când ne uităm cruciș, e un lucru

nefiresc. Firesc este să privim drept. Prin urmare, ceea ce este firesc, simplu, tihnit și ne face sănătoși și fericiți este iubirea lui Dumnezeu, așa cum e firesc ca toiagul meu să cadă pe jos dacă-i dau drumul, ochii mei să vadă, gura să vorbească. Gura nu poate umbla, ci este pentru vorbit. Mâna este pentru a mângâia, pentru a îmbrățișa, pentru a da milostenie, pentru a se ridica și a face semnul crucii, acestea sunt lucrările ei firești, foarte ușoare. Dacă vrei să-ți folosești mâinile ca să umbli, te vor dura, n-or să poată, pentru că nu este lucrarea lor firească. Astfel, și dispoziția, și preocuparea firească a omului este iubirea față de Dumnezeu, pentru că mintea omului tinde către Dumnezeu. După cum ochii se deschid în mod firesc la lumină, tot așa și mintea se deschide în mod firesc către lumină, adică spre Dumnezeu, Care este izvorul razelor luminoase.

Lipsa iubirii este o boală, în timp ce sănătatea este iubirea. Prin urmare, de îndată ce vrea cineva poate să-L iubească în mod autentic pe Dumnezeu, poate să devină mireasa lui Dumnezeu. Ce altceva poate să dorească omul, mai cu seamă cineva care este în mănăstire? Ce altceva este mănăstirea, dacă nu o neîntreruptă unire, de zi și de noapte, cu Dumnezeu? De aceea, să fim atenți mai întâi la rugăciunea noastră ca să o facem neîmprăștiată. În al doilea rând, când rugăciunea noastră nu este neîmprăștiată, să nu ne înșelăm pe noi înșine, ci să știm că nu-L iubim pe Dumnezeu, și să căutăm calea cea dreaptă. „Drepte faceți cărările Domnului“, zice Sfântul Ioan Înaintemergătorul (Mt. 3, 3; Lc. 3, 4). Să ne îndreptăm mintea către Dumnezeu!

În al treilea rând, când vedem că mintea noastră revine într-un anumit loc, trebuie să știm că ne îndepărtăm de Dumnezeu. Acel undeva sau ceva, orice ar fi, fie că provine din partea irascibilă a sufletului, fie din cea poftitoare, fie din cea volitivă, este împotriva însoțirii cu Domnul și un rival al Lui, chiar dacă ar fi plin de lumină, așa cum ni se pare nouă, plin de sfințenie, de dreptate și de strălucire, chiar dacă cugetul nostru și-ar ieși din sine în fața măreției care ni se descoperă. Mai bine sărac, fără aceasta, și disprețuit, decât cu aceasta, și să te duci departe de Dumnezeu!

Așa cum e foarte firesc să umblăm – nu există nicio greutate să umbli, numai cel bolnav are dificultăți –, tot așa este foarte firesc să mergem cu adevărat către Dumnezeu, să mergem aproape de Dumnezeu. Să simțim această ușurință și această tihnă! Cu toate că ne-am despărțit de Dumnezeu – punându-ne frunze de smochin pe noi, fără să înțelegem că ele vor deveni zidul din mijloc și ne vor despărți –, să înțelegem și să simțim iubirea lui Dumnezeu care le-a rupt și ne-a făcut capabili să-L îmbrățișăm și să-L strângem în brațe și să-L unim cu sinele nostru. Să ne bucurăm de această libertate pe care ne-a dat-o și de această măreție către care ne-a învrednicit să înclinăm în mod firesc: iubirea Lui!

Faptul că eu, monahul, pășesc înseamnă: Îl iubesc pe Dumnezeu. Îl iubesc pe Dumnezeu înseamnă: nu sunt șchiop. Pentru această iubire a lui Dumnezeu am îmbrăcat rasa, care ne face atât de asemănători, deși înainte eram atât de diferiți, eram indivizi separați, iar acum suntem o obște de persoane.

Vorbim despre iubire fără să înțelegem ce spunem, vorbim și ne înșelăm pe noi înșine. Să-I mulțumim lui Dumnezeu, Care, împreună cu sfinții Lui, așa cum este Sfântul Maxim acum, ne descoperă adevărul și face inimile noastre să se apropie de El.

Dorește și tu, pentru o clipă, cele spuse de Sfântul Maxim, și vei vedea cum ți se va schimba și ți se va lumina ființa! Dorește pentru o clipă, și vei înțelege de îndată cât de ușor este! E cu puțință ca Dumnezeu să ne pretindă lucruri grele? E cu puțință să ne încarce cu poveri? Pentru că a face lucruri dificile este o povară uriașă, de neridicat. Ar trebui ca Dumnezeu să fie foarte rău, răuvoitor, necruțător dacă ne cere ceva care nu este ușor de împlinit. Ar trebui să fie un stăpân, să stăpânească sufletele noastre – dar asta este cu neputință! Chiar și prin reducere la absurd poți înțelege că lucrul acesta nu poate fi adevărat. Ca să ne poată spune: „Iubirea este plinătatea, iubirea este desăvârșirea, iubirea ne unește cu Dumnezeu“, înseamnă că iubirea este cel mai ușor lucru.

De asemenea, pentru ca iubirea să fie rugăciune neîmprăștiată, înseamnă că rugăciunea neîmprăștiată este cea mai ușoară și mai firească lucrare a minții omenești, că este chemarea firească, lucrarea, orientarea și căderea minții noastre în Dumnezeu. Îl iubesc pe Dumnezeu și mă rog neîmprăștiat înseamnă: trăiesc adevărat. Nu trăiesc atunci când nu-L iubesc pe Dumnezeu, când nu mă rog astfel.

V-am spus și o mărturisesc, și inima mea se încălzește, se îndulcește, se entuziasmează și se mândrește

datorită cunoștinței și simțirii pe care o are despre rugăciunea pe care o faceți. Am văzut cât de mult har vă dă Dumnezeu la rugăciune și cât de mult însetați după rugăciune. Continuați să însetați după ea, și veți vedea minuni! Toate lucrurile despre care vorbesc cărțile noastre, toate cele pe care ni le-a făgăduit Dumnezeu vor deveni pentru noi realitate.

Cunoștința și părerea pe care o am despre voi mă odihnesc. Cred că sunteți foarte aproape de iubirea lui Dumnezeu și că o aveți când vă rugați corect. De aceea aș vrea ca ori de câte ori primesc o scrisoare de-a voastră și ori de câte ori mă apropii de voi să îmi lărgiți inima, să-mi înveseliți sufletul, să-mi deschideți jgheaburi prin care să treacă toate acele ape ale desfătărilor, ale îndulcirilor și ale bucuriei pe care le dăruiește Dumnezeu, dar pe care mi le veți dărui și voi prin viața voastră, prin rugăciunea voastră, prin sinceritatea voastră, prin autenticitatea voastră, prin faptul de a deveni fii adevărați și „soți” autentici ai lui Dumnezeu.

Când voi veți face aceasta, atunci și eu o să vă fac bucuroși. Dar când mă întristați, când îmi închideți jgheaburile sufletului meu, care ar putea să mi-l îmbete, și când mă umpleți de întristare sau de dezamăgire, ce mai pot să fac pentru voi?

De aceea, deschideți-vă toate jgheaburile, așa cum le deschideți la grădină, ca să curgă prin ele „apa cea sălătoare spre viață veșnică” (In. 4, 14), pentru ca Dumnezeu să curgă în sufletele voastre, în mintea voastră, în inima voastră! Este ceea ce vă va îmbăta, vă va da viața, așa cum în grădină, când curge apa, intră viața,

TĂLCUIRE LA SFÂNTUL MAXIM MĂRTURISITORUL

în timp ce dacă apa lipsește, intră stricăciunea. Faceți din sufletele voastre niște izvoare nesecate și lăsați-le ca Dumnezeu să le ia și să se joace cu ele, să le facă jucăriile Lui, să le poarte cu El și să le înalțe acolo unde este El, acolo unde este Preasfânta Treime!

Patimile care stăpânesc mintea o leagă de lucrurile materiale și, după ce au despărțit-o de Dumnezeu, o fac să se îndeletnicească cu ele. [II, 3]

În acest cap, Sfântul Maxim continuă ideea, spunând că trebuie să-ți descoperi patimile, pentru că, altfel, îți vor lega mintea de lucrurile materiale. De exemplu, cândva ai căzut la examene, și îți aduci aminte de asta în tot felul de momente, și te întristezi. Trebuie să înțelegi că înlăuntrul tău există o patimă. Dacă n-o găsești, n-o să ți se șteargă amintirea eșecului, și după cincizeci de ani, dacă ți se va mai întâmpla ceva, dacă te va mai întrista sau răni cineva, îți vei aminti că ai căzut cândva la examene. Te vei gândi: „Dacă aș fi reușit atunci, nu m-aș întrista acum.” Din această stare se va naște înlăuntrul tău un întreg șir de gânduri care te vor depărta de Dumnezeu.

Ca să te izbăvești de toate acestea, trebuie ca patima să fie ștearsă, fiindcă patima este materia care nu lasă mintea liberă, o ține legată. Fii însă atent: patimile

nu leagă mintea de ele însele, pentru că mintea este înrudită cu Dumnezeu, în timp ce ele sunt o răutate pătrunsă în sufletul tău, o înclinație vinovată, iar dacă mintea ta se îndreaptă către patimă, încet-încet îți dai seama de ea și o vei război.

Atunci, ce fac patimile? Fac precum face și cel viclean. De exemplu, când cel viclean vrea să te ispitească, nu se înfățișează ca viclean, nu-ți spune: „Du-te să furi!”, pentru că îndată te vei împotrivi și vei spune: „Să stăm bine!” Ce-ți spune? „Postește mult! Nu vezi cât de mult postește fratele tău, care a sporit duhovnicește?” Adică, se ascunde în spatele acestei dorințe bune pe care ți-o strecoară, iar tu crezi că este Dumnezeu, însă șarpele ascuns își face lucrarea lui. Dacă ai fi știut că este satana, îndată i-ai fi spus: „Mergi înapoia mea, satano!” (Mt. 4, 10). La fel și patimile nu leagă mintea de ele însele, pentru că își dau seama că vor fi descoperite. Fac asta doar când credinciosul suferă o învârtoșare, când mintea i s-a îngroșat sau conștiința i s-a tocit. Atunci, ce fac patimile? Leagă mintea de lucrurile materiale care nu par primejdioase, pentru că Dumnezeu ni le-a dat și nu reprezintă un păcat.

De exemplu, îți place mâncarea și spui: „La mănăstire postesc mereu, nu cer nimic, dar măcar duminica mâncarea să fie gustoasă!” Dar, zicând „mâncarea să fie gustoasă”, mintea ta se află la mâncare și revine mereu la ea. Nu ceri ceva rău, ci ceva simplu. Lucrul acesta este foarte primejdios, deoarece caracterul lui legiuit ne face să ne legăm în mod liber de el. Rezultatul?

După ce au despărțit-o de Dumnezeu, o fac să se îndeletnicească cu ele. Despart mintea de Dumnezeu și o

fac să se îndeletnicească cu lucrurile materiale. Astfel, mintea unuia merge la grădina sa, a altuia, la voia sa proprie; a altuia, la dorința sa; a altuia, la întrebarea „De ce nu există dreptate în mănăstire?”; în mintea altuia intră ideea că aici avem parte numai de făptuire, nu de contemplație; altul se va gândi: „Ce treabă mai e și asta, nu avem iubire între noi, nu ne jertfim! Vezi? Nimeni nu s-a dus să-l ajute pe acela care a căzut!”, și se luptă să aducă iubirea în mănăstire, fără să știe că s-a legat de lucruri, și nu de Dumnezeu.

Vedeți cât de viclean este modul în care lucrează patimile?

Dar iubirea lui Dumnezeu, când stăpânește, dezleagă mintea de legături, convingând-o să disprețuiască nu numai lucrurile materiale, ci chiar însăși această viață vremelnică a noastră.

În timp ce patimile leagă mintea de lucrurile materiale, iubirea lui Dumnezeu dezleagă mintea de această legătură, convingând-o să disprețuiască nu numai lucrurile materiale, ci și însăși viața noastră vremelnică. Aici, Sfântul dezvoltă ideea disprețuirii, pe care am întâlnit-o în capul precedent, descoperind înțelesul ei cel mai profund. Adică, faptul că iubirea lui Dumnezeu ne convinge să gândim contrar oamenilor din lume. Oamenii cred că lucrurile materiale și viața vremelnică sunt vrednice de interes. Eu cred că nu sunt vrednice de interes. Oamenii cred că nu poți trăi fără ele. Eu voi trăi fără ele. Astfel, încet-încet, îmi dau seama că problema nu

este lucrul, că nu lucrul material sau orice altceva este un rău, ci modul în care îl percep și cum mă raportează la el; este atitudinea pe care o am față de întreaga mea viață; tot ce există mai sfânt și mai cuvios pentru cei din lume poate deveni un coșmar pentru duhul meu, ceva care să-mi atragă duhul. De aceea disprețuiesc, socotesc nebunie, desconsider chiar și această viață vremelnică a mea, nu vreau să trăiesc, Îl vreau numai pe Dumnezeu. Și pentru că în această viață îmi e greu să mă gândesc mereu la El, mai bine să mor, „să mă dezleg și împreună cu Hristos să fiu“ (Flp. 1, 23).

Prin urmare, se ajunge în mod firesc la o concepție pur eshatologică. Atunci când cineva are iubirea dumnezeiască, nu vrea să trăiască prezentul, îl interesează numai viitorul, pentru că vede că din clipa în care mintea lui este îndreptată spre ceva – spre problema lui, spre viața lui, spre un lucru oarecare, spre orice lucru, bun sau rău – nu-L iubește pe Dumnezeu.

De aceea, când aveți probleme, iar eu nu vă primesc să discutăm, vi se pare că nu vă iubesc. Probabil că voi depășiți această dificultate, că nu gândiți lumește datorită iubirii și încrederii pe care o aveți în persoana mea. Dar nu știu dacă asta înseamnă maturizare. Maturizarea înseamnă să înțelegeți că problema voastră este o dovadă a faptului că sunteți lumești, respectiv că nu-L iubiți pe Dumnezeu. Dacă am o anumită problemă, înseamnă că mintea mea este preocupată de ceva, că în spatele problemei există o patimă pe care o acopăr, o încălzesc. Ea va ieși, încet-încet, din găoace și va ajunge un balaur care mă va înăbuși. De aceea spunem că

omul preocupat, grăbit, activ, problematizat, supărat este fără Dumnezeu, pentru că mintea lui este altundeva. Se întâmplă lucrul despre care am vorbit în primul cap, legat de autenticitate, anume că o „femeie străină” a pătruns în viața lui.

Duhul Sfântului Maxim vrea să-l înalțe pe om și să-l înțaripeze, să-l facă să zboare cu adevărat într-un înalturi. De aceea îi dezvăluie adevăratul înțeles al vieții, faptul că viața este duhovnicească, adică o înălțare a duhului omnesc de către Sfântul Duh. Aripile Sfântului Duh susțin duhul omului și îl izbăvesc de orice greutate atunci când se înalță. Dimpotrivă, toate lucrurile, interesele, problemele sunt niște poveri care apasă sufletul.

De multe ori mergem la duhovnic ca să ne soluționăm problema. Asta înseamnă: „Te rog, nu-mi vorbi acum de Dumnezeu, doar ajută-mă să mă aranjez în viața aceasta, să-mi pun în rândul problemele, ca să nu mai sufăr! Ajută-mă să pot potrivi ceea ce vreau eu, ceea ce gândesc sau iubesc, cu dificultatea pe care o întâmpin!”

De exemplu, moare soțul, iar soția merge la duhovnic. Nu se duce pentru că ar interesa-o Dumnezeu, deși se spovedește, ci pentru că o interesează să-și potrivească viața ei de acum cu dorința de a-l mai avea pe soțul ei. Caută o soluție. Vedeți cum se strecoară duhul lumesc? Însă, cine vrea să-L iubească pe Dumnezeu trebuie să fie întotdeauna liber. Omul care se leagă pe sine însuși cu lucruri lumești nu poate să zboare sus, la cer.

Începând de la iubirea lui Dumnezeu, Sfântul Maxim ne-a dus la rugăciune; de la rugăciune, la minte; și de la minte, la lucrurile percepute cu simțurile. De la lucrurile percepute cu simțurile, adică de la întâmplări și probleme, am descoperit patimile care leagă sufletul de viață și, în general, de lumea materială. În capul următor ne apropiem și mai mult de subiectul care ne interesează.

Lucrarea poruncilor este să facă simple imaginile mentale (νοήματα)¹ ale lucrurilor, iar lucrarea citirii și a contemplației este să facă mintea imaterială și fără formă (ἄνείδεον). De aici vine faptul de a te ruga neîmprăștiat. [II, 4]

Bine, Sfinte al meu, sunt pătimaș, așa cum îmi spui! Eu nu-mi dau seama, dar de vreme ce mintea mea se îndreaptă către lucruri materiale, înseamnă că sunt pătimaș. Ce să fac însă, cum să ies din această situație?

---

¹ Redat până acum în mod invariabil prin „înțeles” sau „idee”, substantivul νόημα denumeste totuși o imagine complexă, întipărită în partea rațională (τὸ λογιστικόν), așa cum arată structura sa morfologică, în care terminația -μα indică rezultatul acțiunii. Cu alte cuvinte, informațiile venite prin simțuri, mai ales prin văz, stocate de minte în memorie, sunt activate mai ales ca imagini interioare, localizate mental, foarte rar ca înțelesuri simple, care nu se întipăresc în minte și nu îi dau o formă. De aceea am optat pentru traducerea lui νόημα prin „imagini mentale”, pentru a indica procesul duhovnicesc interior, în care mintea operează nu cu noțiuni, ci cu imagini, de obicei pătimașe. (n.tr.)

Cum să mă dezlipesc, cum să rup legăturile mele cu lucrurile materiale?

Sfântul ne răspunde în capul al patrulea. Aici coboară și vorbește mai practic, ca să ne arate drumul de zi cu zi care ne conduce la unirea cu Dumnezeu. Ni-l înfățișează pe omul care se luptă, în primul rând, punând în lucrare poruncile și, în al doilea rând, prin citire și contemplație.

Prin expresia *lucrarea poruncilor* înțelegem, mai ales, însușirea voii dumnezeiești. Poruncile sunt exprimarea lui Dumnezeu, ceva care este spus de către Dumnezeu, prin urmare o proiecție a lui Dumnezeu în afara Sa, ceva care iese din Dumnezeu, ca un element dumnezeiesc cu care voința mea trebuie să se unească. Prin urmare, *lucrarea poruncilor* este, în primul rând, umplerea mea de către legea lui Dumnezeu, înțelegerea dumnezeieștii iconomii, a planului dumnezeiesc, prin care se exprimă, se tâlcuiesc și mi se dezvăluie poruncile lui Dumnezeu. Lucrând dumnezeieștile porunci, pătrund, oarecum, în planul și în lucrarea lui Dumnezeu Însuși, călătoresc împreună cu El.

Împroprierea voii dumnezeiești are o consecință foarte practică, una pe care am putea-o numi „consecință morală”: în viața mea de zi cu zi, trăiesc așa cum trăiește Dumnezeu, lucrez așa cum lucrează Dumnezeu. Fiul comunică neîncetat cu Tatăl – neîncetat comunic și eu cu Tatăl și cu Fiul. „Tatăl până acum lucrează” (In. 5, 17) – până acum lucrez și eu, realizând, am spune, o împlinire etică a poruncilor lui Dumnezeu, a ceea ce face și spune Dumnezeu. Pun în practică poruncile lui Dumnezeu, le lucrez, urmăresc „drepturile” lui Dumnezeu. Prin urmare, punctul de

plecare al vieții mele îl constituie „dreptul” lui Dumnezeu, faptul de a-I da înapoi lui Dumnezeu cele care Îi aparțin. De aici și spunem că trebuie să ne împropriem voia lui Dumnezeu, că nu putem avea altă voie.

Unii spun că în fiecare moment trebuie să căutăm să aflăm care este voia lui Dumnezeu. Modul acesta este foarte scolastic și, în cele din urmă, îl duce pe om la o neliniște: omul descoperă că este ispitit, că are piedici, greutate, că se găsește tot timpul în sânul problemelor și, prin urmare, departe de Dumnezeu.

Voința noastră trebuie, încă de la început, să fie absorbită – în înțeles ortodox – de voia lui Dumnezeu. Atunci nu mai reprezintă o problemă ceea ce vrea Dumnezeu, pentru că eu rămân, într-un anume fel, cu voința proprie nemanifestată, nu mai am voință, fac ceea ce vrea Dumnezeu. Voia lui Dumnezeu este ceva foarte palpabil și simplu, nu e nevoie să ne referim la felul în care o trăiește cineva sau cum ajunge să o cunoască de fiecare dată. Când omul ajunge în acest punct, care este un element de plecare în viața duhovnicească, o anticameră, atunci este ușor să intre de îndată în mintea Domnului.

Prin urmare, *lucrarea poruncilor* înseamnă să-I dai înapoi lui Dumnezeu cele care Îi aparțin, „drepturile” lui Dumnezeu. Este, am putea spune, identificarea mea, împreună-aflarea mea cu Dumnezeu, cu ceea ce El gândeste și împreună-cugetă în Sfânta Treime. Viața morală, împlinirea poruncilor lui Dumnezeu nu înseamnă: fac asta sau nu fac cealaltă; este interzis acest lucru sau e permis celălalt lucru. În esență, viața morală este plinătatea vieții în Dumnezeu, dar viața noastră zilnică

conține elementul împrăstierii voii lui Dumnezeu, al înapoierii „drepturilor” pe care le are Dumnezeu, precum și înțelesul lucrării poruncilor, potrivit cu felul în care „Dumnezeu până acum lucrează” (In. 5, 7).

Lucrarea poruncilor este să facă simple imaginile mentale ale lucrurilor. De ce spune asta Sfântul Maxim? A spus și în capetele anterioare că, atunci când cineva se roagă, nu trebuie să aibă nicio imagine în mintea sa, pentru că fiecare imagine mentală Îl scoate afară de îndată pe Dumnezeu. Imaginea mentală, pentru că este ceva al nostru, are multă putere, e plină de viață și ne umple, iar atunci Dumnezeu nu mai poate să intre. Prin urmare, va trebui să lepăd orice imagine din minte, însă în viața mea zilnică văd că am imagini mentale. Ce să fac?

Pentru început, trebuie să împlinesc voia lui Dumnezeu: poruncile. Fără aceasta, nu pot să înaintez. Bineînțeles că lucrul acesta nu are puterea să îndepărteze imaginile din minte. Îndepărtarea imaginilor, neîmprăștierea, este lucrarea iubirii dumnezeiești, însă împlinirea legii *este să facă simple* (ψιλῶ) *imaginile mentale ale lucrurilor.*

Verbul ψιλῶ (a face simplu) înseamnă și „dezgolesc ceva” și, mai ales, „îl dezgolesc de elementul care i se potrivește”. Mâinii mele i se potrivește părul. Prin urmare, „dezgolesc” (ἀποψιλώνω) mâna înseamnă „mi-o depilez”. Legat de o pădure, „a dezgoli” înseamnă că scot copacii. În legătură cu războiul, înseamnă că iau armele soldatului inamic. În viața de zi cu zi, „a dezgoli” înseamnă „a scoate dintre alte lucruri tocmai pe acela care îmi creează probleme”. Îndepărtez puterea lor de ispitire, le fac să nu mă mai deranjeze, să nu mă mai smintească.

Simplu ($\psi\lambda\omicron\varsigma$) este cel care e lipsit. De exemplu, câinele nu mai are dinți și nu mai poate mușca. Prin urmare, *a face simple* ($\psi\lambda\acute{\alpha}$) *imaginile mentale ale lucrurilor* înseamnă că lucrurile nu îmi produc o imaginație aparte. Imaginația mea nu este influențată de acestea, pentru că ele rămân nenuanțate. Desigur, eu continui să am un conținut, nu sunt pe deplin curat, dar nu simt nicio atracție față de imaginea din minte a lucrurilor. Fiecare lucru în mijlocul căruia trăiesc este fără primejdie pentru mine, întrucât înlăuntrul meu nu există ceva care să dorească această atracție. Înlăuntrul meu nu există, să zicem, un fel de magnet, de aparat de tracțiune, ceva care să tragă spre mine ceea ce este atrăgător. Cu siguranță, încă nu există curăție, pentru că, dacă s-ar fi săvârșit curățirea, nu ar mai fi existat nici măcar o imagine, însă acum nu există putere în imaginile mentale, nu există înțelesuri adăugate imaginii, ideile sunt goale, de aici și „simplu” ($\psi\lambda\omicron\varsigma$) are sensul de „fără concretețe”. Într-un fel, am ajuns la o anume nepătimire, care însă nu e încă cea definitivă.

Să luăm un exemplu. Văd o femeie, și mi se formează înlăuntru imaginea femeii. Aceasta poate să mă ducă în ispită, să capete o putere interioară, iar atunci este o imagine mentală pătimasă. Se poate însă să nu-mi producă niciun fel de atracție, iar atunci este o imagine mentală simplă. Prin urmare, imaginea simplă este cea goală, fără îmbrăcămintea sau adâncimea patimii. Așadar, am în minte imagini care nu mă preocupă, nu îmi produc gânduri. Imaginile simple, gândurile simple, bune sau rele, nu mă vatămă, ci trec sau se pierd. Obişnuințele

se află înlăuntrul meu și îmi produc diferite dificultăți. Împlinind, cu harul lui Dumnezeu, poruncile, reușesc ca în timp ce mă aflu în mijlocul lucrurilor să am simple imaginile mentale ale lucrurilor. Nu scap de ele, dar nici nu ajung legat de ele, un împătimit. Prin urmare, văd că viața practică este și ea folositoare, mă înalță, mă scoate din iadul robiei mele.

De exemplu, sunt căsătorit, îmi fac profesia, îmi duc lupta mea, dar toate acestea nu reușesc să-mi răscolească sufletul în așa măsură încât să nu-l lase să trăiască liniștit. În pofida lor, pot să înaintez în viața duhovnicească.

A doua modalitate care mă conduce la adevărata iubire a lui Dumnezeu este viața contemplativă, viața pe care mi-o petrec în citire și contemplație. Această viață nu leapădă poruncile, pentru că păzirea poruncilor reprezintă prima treaptă. Trebuie să pășești pe prima treaptă ca să înaintezi spre contemplație, numai că n-o să mergi neapărat de pe o treaptă pe alta, adică n-o să treci neapărat la contemplație pornind de la făptuire. Făptuirea e necesară, dar poți să mergi și direct la contemplație. Altă problemă este faptul că contemplația există împreună cu făptuirea. Așa cum, dacă cineva vrea să ajungă general, n-o să înceapă de la gradul de caporal – așa n-ar ajunge niciodată general, în afară de cazul că s-ar întâmpla vreun război și ar da dovadă de un eroism deosebit vărându-și sângele, și l-ar face general de onoare, dar aceste situații sunt rare –, tot așa și dacă vrei să ajungi sfânt, nu vei începe de la gradul de caporal, adică de la făptuire, pentru că atunci nici general nu vei putea ajunge. Trebuie să străbați calea lui Dumnezeu cea dreaptă, calea

alcătuită din citire și contemplație. Evident, citirea este un element ajutător al contemplației.

Lucrarea citirii și a contemplației este să facă mintea imaterială și fără formă. Citirea este citirea duhovnicească, îndeletnicirea cu înțelesuri duhovnicești. Aici, cuvântul „citire” (ἀνάγνωσις) nu este în legătură cu studiul, meditația (μελέτη), care este primul stadiu, ci cu contemplația, și are același înțeles cu versetul din Psalmi: „La legea Domnului vei medita (μελετήσεις) ziua și noaptea” (Ps. 1, 2). Verbul „vei medita” nu înseamnă să citești, ci să cultivi, iar sensul lui este mistic; dovadă că înseamnă o „cultivare lăuntrică, o meditație lăuntrică” este textul ebraic, care nu are drept corespondent substantivul μελέτη, „studiu, meditație”, sau διάβασμα, „citire”, ci substantivul μουρμούρισμα, „murmurare”. „A medita” înseamnă să murmuri. Evreii stăteau așezați, își clătinau trupul și murmurau mereu, mai ales psalmi, adică îi cultivau înlăuntrul lor, potrivit cu caracterul lor.

Prin urmare, citirea este cultivarea înțelesurilor duhovnicești, iar contemplația este întoarcerea lăuntrică a duhului nostru către Dumnezeu, având ca răspuns descoperirea lui Dumnezeu înlăuntrul nostru. Este privirea contemplativă a lucrurilor, lăsarea duhului nostru spre a fi ghidat, spre a fi îndrumat în lumea duhovnicească de însuși harul lui Dumnezeu. Citirea este strădania omenească de cunoaștere și de recunoaștere a lui Dumnezeu, modalitatea care mi-L face cunoscut pe Dumnezeu, care îmi vorbește despre Dumnezeu și mă face un casnic al Lui, în timp ce contemplația este urmarea, stadiul în care ne duce Dumnezeu răspunzând citirii noastre.

Contemplația presupune că lucrarea dumnezeiască pătrunde în mintea mea și îmi dă limpezime contemplativă, așa încât să pot să-L văd pe Dumnezeu. Prin urmare, contemplația este cunoștința lăuntrică și trăită a lui Dumnezeu și recunoașterea Lui. De exemplu, pot să spun că Dumnezeu este Treime, să dovedesc asta în chip minunat pe baza filosofiei platonice sau a oricărei alte filosofii, adică să fiu un dogmatist uimitor, dar să nu am percepția lăuntrică a acestor lucruri. Un altul însă îți vorbește despre caracterul treimic al lui Dumnezeu, potrivit cu „ceea ce a văzut și a auzit“ (1 In. 1, 1). El trăiește Treimea lăuntric, pentru că are înștiințarea de la Dumnezeu, și nu din studiile sale. Această înștiințare lăuntrică, această descoperire pe care o face Dumnezeu Însuși în om, este contemplația. Noi, de obicei, când vorbim despre viața contemplativă, nu o identificăm în mod absolut cu contemplația, ci îi dăm un înțeles mai larg, adică înțelegem modul de viață care țintește la atingerea contemplației.

Când Îl cunosc pe Dumnezeu prin citire, cunosc, de fapt, cele din jurul lui Dumnezeu. Dar când vine Dumnezeu și mă întâlnește și face ca duhul meu să pipăie cuiele, semnele dumnezeieștii iconomii și strălucirile Treimii, atunci intru în legătură personală cu El, și atunci El face mintea mea imaterială și fără formă, îi ia orice povară.

Gândiți-vă că am o problemă. De exemplu, m-am dus la o mănăstire și nimeni nu m-a salutat din inimă, nimeni nu mi-a spus: „Părinte Stareț, binecuvântați! Ne bucurăm foarte mult să vă vedem!“ Se pare că erau ocupați în momentul acela, că erau obosiți, așa că mi-au

făcut o primire mică și tipiconală. Minte mea începe acum să gândească: „Ce caut eu aici? Cine știe ce gândesc ei despre mine, poate că nici nu mă vor, poate că le sunt o povară! Dar cine sunt eu? Sunt un nevrednic. Și dacă ei trăiesc altfel de viață decât mine, ce mai caut eu aici? Pot să merg să-mi văd de treabă.”

Minte se împovărează de la toate acestea. Ați văzut că atunci când vă preocupă ceva, de exemplu o problemă, cât de împovărați vă simțiți? Capul vă doare, se poate să vă ia cu dureri la inimă, la stomac, aveți un bolovan pe minte și pe inimă. Calea citirii și a contemplației, dimpotrivă, face mintea imaterială, îi înlătură orice povară care s-a lipit de ea, o face curată, capabilă să-L primească și să-L încapă pe Dumnezeu.

Și fără formă. Această cale nu numai că izbăvește mintea de orice se lipește ea, ci și de orice lucru care pătrunde în ea. O face fără formă, fără chip, o face goală, adică o izbăvește de orice înțeles și imagine, o degolește cu desăvârșire, așa încât să poată să încapă în ea Dumnezeu. Păzirea poruncilor însă nu îndepărtează înțelesurile și imaginile mentale, ci le face „simple” – fără înclinații păcătoase, fără ispită, fără împătımire.

Desigur, aceste două căi au legătură cu viața monahală, pe când calea poruncilor se potrivește mai ales oamenilor din lume. Îi scoate din mocirlă, dar îi lasă jos, pe pământ. Astfel, trăiesc în mijlocul banilor, averilor, cu femeia, cu copiii, fără ca acestea să fie păcat.

Dar, pentru monah, căruia i se potrivesc citirea și contemplația, toate acestea trebuie evitate. Femeia, de exemplu, nu este păcat, însă n-am nevoie de ea, pot să

trăiesc și fără ea. Banii și averile nu sunt păcat, Hristos a îngăduit proprietatea privată. Dar, pentru mine, nu: eu voi avea neagoniseala. Am dreptul să-mi spun gândul, să fiu un om liber. Eu îmi jertfesc libertatea, pot să trăiesc și cu ea, și fără ea. Vreau să trăiesc cu Dumnezeu, așa cum vrea Dumnezeu. Pentru mine, libertatea va fi doar urcușul duhului meu. Astfel, îmi strâmtorez sinele înlăuntrul meu, trăiesc departe de toate, astfel încât să pot, simplificat și dezlegat de toate, să rămân cu Dumnezeuul meu. Așadar, citirea și contemplația fac mintea mea potrivită pentru zborurile duhovnicești.

În acest cap întâlnim lucrarea proprie vieții mirenești și lucrarea specifică vieții monahale. Mireanul rămâne pe pământ, în timp ce monahul urcă la cer, bineînțeles dacă vrea. Altfel, deși este un vultur, trăiește jos, pe pământ. Cel mult, mai face câte un zbor, și apoi cade din nou sub atracția pământului.

De aici vine faptul de a te ruga neîmprăștiat. Datorită faptului că citirea și contemplația fac mintea *fără formă și imaterială*, adică o golesc, ni se dăruiește rugăciunea neîmprăștiată și, prin ea, iubirea lui Dumnezeu. Contemplația nu constă în imaginații și vedenii, ci este o iluminare lăuntrică, o ploaie a harului care cade pe mintea omului și îl inundă.

Prin urmare, dacă vrei să te rogi neîmprăștiat, trebuie să urmezi această cale. Nu te opri la lucruri, nu te opri la ce faci, la ce ai reușit, la ce se află înaintea ta, la ce s-a făcut sau nu s-a făcut. Înaintează direct la punctul de plecare al cunoașterii lui Dumnezeu, la *citire și contemplație*. Aceasta te va conduce singură la starea de a

te ruga neîmprăștiat. Rugăciunea neîmprăștiată va veni absolut de la sine, o va aduce harul lui Dumnezeu.

Atunci înțeleg lăuntric și prin trăire ce înseamnă har și zestre, harismă și dar. Pentru că lucrul pe care nu am putut să-l fac niciodată singur, cu mii de lupte, îl găsesc dintr-odată înlăuntrul meu, îl văd că există. Cine mi l-a pus înlăuntru? Eu nu l-am avut, nici nu am reușit să-l fac. Cum s-a întâmplat? Aceasta este descoperirea minții în fața faptului care se numește „har“, „dar“, „duh“, „harismă“. Adică, descopăr dintr-odată că sunt un harismatic. Dar această descoperire mă face să înțeleg că am primit toate acestea, iar ca primitor, dobândesc, îmi însușesc darul, dar nu este al meu, este al lui Dumnezeu. Aici lipsește elementul mândriei, al trufiei, întrucât înțeleg că harisma mi-a fost dată de Dumnezeu. Astfel, are ceva sigur în ea, în timp ce orice voi câștiga prin propria mea luptă, în afară de faptul că are o limită relativă, are în plus și caracterul nedesăvârșirii, este cuprins de stricăciune și de moarte, fiindcă în orice clipă pot să cad din locul în care m-am suit. Aceasta se întâmplă pentru că simt că am lucrat eu, că am câștigat eu acel lucru. Îl simt ca fiind al meu și îl pierd în egoismul meu. Harisma însă, conștientizez că mi-a fost dată de Dumnezeu, o descopăr înlăuntrul meu dintr-odată, o găsesc sădită înlăuntrul meu. După cum cel viclean merge noaptea și seamănă neghina, iar tu mergi dimineață și o găsești (cf. Mt. 13, 25), tot așa vine și marele Dumnezeu, „când noaptea le cuprinde pe toate“ (cf. Înțel. Sol. 18, 14), când neștiința te învăluie, și îți așază înlăuntru harisma, și vezi că ești bogat, fără ca tu însuși să ai ceva.

Urmarea: vânează-L tu pe Dumnezeu, și vei găsi rugăciune înlăuntrul tău, și astfel vei ajunge la iubirea lui Dumnezeu! Apoi Sfântul își continuă gândul zicând:

Metoda practică (făptuirea, πρακτική μέθοδος) *nu ajunge pentru ca mintea să fie eliberată pe deplin de patimi, așa încât să se poată ruga neîmprăștiat, decât dacă vin în ea, una după alta, felurite contemplații duhovnicești. Pentru că prima (făptuirea) eliberează mintea numai de neînfrânare (ἀκρασία) și de ură, iar celelalte o izbăvesc de uitare și de neștiință, și astfel va putea să se roage cum trebuie.* [II, 5]

Acum, Sfântul continuă ideea din capul precedent, făcând-o mai simplă și mai ușor de înțeles. Când spune *eliberată de patimi*, înțelege patimile minții, pentru că avem și patimile părții irascibile și pe cele ale poftei, care sunt familiare minții, întrucât proiecțiile lor, „eructațiile” lor, ajung până la minte și o influențează. Dar patimile de care suferă în principal mintea, patimile spirituale, sunt patimile minții.

Vezi unde te duce lucrarea poruncilor, și unde citirea și contemplația! Prin urmare, dacă vrei ca mintea să și se elibereze pe deplin de patimi – adică de înclinațiile ei, de tendințele ei, de chemările ei, așa încât să nu existe nimic către care să mai tindă, să nu aibă niciun fel de înțeles sau imagine în ea, să fie pe deplin nepătimașă, nemișcată –, *nu îți ajunge metoda practică.*

Metoda practică este lucrarea poruncilor, strădania omenească pe care am întâlnit-o în capul al patrulea.

Prin cuvintele *metoda practică nu ajunge*, Sfântul vrea să ne spună: Nu te bizui pe nimic din ceea ce faci! Orice ai face este omenesc. Așa cum carnea nu moștenește împărăția cerurilor (*cf.* 1 Cor. 15, 50), tot astfel nici strădania ta. Pentru ca mintea să ți se elibereze de patimi, așa încât să poată să izbutească rugăciunea neîmprăștiată, trebuie să se înalțe la contemplațiile duhovnicești. Adică, trebuie să vină harul lui Dumnezeu, să răspundă propriei tale osteneli, propriei tale metode practice, să te înalțe cu contemplațiile și să te facă în stare să primești viața duhovnicească.

Contemplații poate să aibă, bineînțeles, și omul care urmează calea practică, pentru că Dumnezeu îi iubește pe toți și tuturor le dă mângâiere. Dar, cu cât mai multe sunt citirile și contemplațiile minții, cu atât mai mare este și curăția, și iubirea, și neîmprăștierea pe care le dobândește.

Când duci o viață duhovnicească contemplativă, când duhul tău este într-o stare de permanentă contemplație, mintea îți este întotdeauna neîmprăștiată. Când ești în lume, cauți să găsești un răgaz ca să poți exersa și contemplația, și apoi vei cădea din nou în viața zilnică pământească. Se poate însă ca și monahul să ducă o viață lumească, pentru că viața lumească nu este păcătoasă, ci viața obișnuită în lume.

Prin urmare, trebuie să am o succesiune de contemplații duhovnicești. Sunt necesare experiențe duhovnicești lăuntrice ale lui Dumnezeu, descoperiri pe care le face Însuși Dumnezeu în om, așa încât descoperirea care are loc înlăuntrul meu să devină ceva al meu, ceva pe care îl înțeleg și îl cunosc, pe care îl dețin și îl iubesc.

asta înseamnă „al meu“. Ceea ce iubesc – pe care îl m, pe care îl înțeleg, îl simt și îmi place – este, în mod vident, Dumnezeu Însuși. Astfel, viața mea se unește cu viața lui Dumnezeu.

În metoda practică, asceza este cea care are o foarte mare importanță. Asceza, cu toate că este un mijloc duhovnicesc, este o virtute trupească. Avem multe forme de asceză, cum ar fi păzirea minții, dar aceasta este doar o asceză, un exercițiu, nu este un element al vieții duhovnicești, este ceva încă nedesăvârșit, este strădania omului. Această asceză nu este o valoare în ea însăși, nu este ceva care mă face capabil să stau înaintea lui Dumnezeu. Nu îmi oferă niciun loc înaintea lui Dumnezeu și nicio confirmare nu-mi vine din ea. Singurul lucru pe care îl face asceza este să-L atragă pe Dumnezeu. De oricare fel ar fi asceza mea, dacă nu se săvârșește în acest motiv, este în afara zonei în care Îl percep pe Dumnezeu. Pot să fac asceză numai pentru a-L atrage pe Dumnezeu. Dar pe Dumnezeu Îl atrag mărturisindu-mi, prin asceza mea, păcatul meu și caracterul meu rământesc, slăbiciunea și neputința mea, faptul că sunt cu totul incapabil să fac ceva duhovnicesc.

Dacă primesc contemplații dumnezeiești, atunci asceza mea are următorul înțeles: „Dumnezeul meu, mi s-a dat, dar eu sunt așa care sunt! Eu, iarăși, sunt pământ, cenușă, țărână, carne, cel gol, cel sărac. Tu mă îmbogățești! Așa cum, dacă lipsește lumina, toate rămân fără chip, nu se văd, sunt lipsite de formă, nu pot să le găd din niciun punct, mi se pierd din privire, se îndeărtează, pier, tot așa și eu sunt pierdut și dobândesc

ipostas numai când Tu îmi dăruiești aceste contemplații, această prezență a Ta, contemplarea Ta!“

Prin urmare, prin asceza mea îmi recunosc identitatea, propria-mi fire, faptul că sunt pământ și cenușă. Îmi exprim smerenia și mulțumirea față de darul lui Dumnezeu, pe care Acesta continuă atunci să mi-l dea. Însă, nicio asceză nu mă poate înălța câtuși de puțin deasupra pământului dacă nu am și contemplații care vin una după alta.

Pentru că prima [făptuirea] eliberează mintea numai de neînfrânare (ἀκρασία) și de ură. Metoda practică izbutește numai să izbăvească mintea de neînfrânare și de ură, adică o ține în poziția abținerii de la rău. Neînfrânarea (ἀκρασία) înseamnă să fii stăpânit de nevoia de a te dăruia la ceva, să nu ai stăpânire de sine (ἐγκράτεια), faptul de a folosi greșit, și nu în mod firesc, lucrurile. Prin izbăvirea de neînfrânare mintea ta poate să se stăpânească pe sine însăși, să se păzească și să se îndrepte încotro i se potrivește, încotro este casa ei, adică spre Dumnezeu. Să luăm un exemplu simplu.

În monahism, avem virtutea fecioriei, care este un lucru desăvârșit, este unire cu Dumnezeu. Fecioria este o ședere lângă Dumnezeu (παρά-θεῖα), împreunare cu Dumnezeu. În lume, există căsătoria, nu păcatul, desfrânarea, ci căsătoria, care este o eliberare de neînfrânare. Neînfrânarea este păcatul. Căsătoria este o temperare, o intrare în albia morală, este cumpătare în ce privește această problemă, însă căsătoria nu este doar acest lucru. Aici, în monahism, este fecioria, acolo cumpătarea, aici sărăcia, acolo folosirea elementelor care formează averea personală. Nu avem însă iubirea de arginți și nici iubirea

de avuții, nici patimile legate de bani și de câștig, pentru că aceasta înseamnă neînfrânare și nu se îndreptățește nici în sânul căsătoriei. Omul se eliberează de neînfrânare, dar rămâne în mijlocul lucrurilor lumești. Eliberarea desăvârșită de toate acestea este monahismul.

Problema urii am întâlnit-o și în al doilea cap al Sfântului Maxim, când am vorbit despre poftă. Ura este potrivnicul poftei. În timp ce pofta atrage mintea, o magnetizează, pentru că îi place, ura face mintea să deraieze, este o stare repulsivă.

Prin urmare, eliberarea de neînfrânare unifică mintea cu sine însăși, creează o unificare lăuntrică a puterilor duhovnicești, în timp ce eliberarea de ură izbăvește mintea de orice element exterior, care poate fie să o absoarbă, fie să o facă să se împotrivească, să se opună la ceva, fie o face să se separe de ceva. Adică, mintea trebuie să se simplifice, să rămână numai ea singură și să nu aibă nicio legătură și nicio separație. Pentru că dacă este separată de situații și de oameni, adică dacă nu este articulată lăuntric cu trupul Bisericii, dacă nu trăiește comuniunea Bisericii, atunci nu poate să aibă comuniune nici cu Dumnezeu, este stăpânită de antipatie, este dezbinată, fărâmițată în trupul lui Hristos. Așadar, prin făptuire mintea poate să rămână liberă și să se întoarcă spre Dumnezeu. Dar aceasta nu ajunge, este numai o premisă.

Iar celelalte [contemplațiile] o izbăvesc de uitare și de neștiință. Este știut faptul că, pentru a ajunge cineva la viața duhovnicească, trebuie să câștige uitarea și neștiința, adică să dobândească uitarea și neștiința oricărei trăiri personale, a oricărei cunoștințe, a oricărei dorințe, să

uite tot ce a trăit până acum, să le uite pe toate atât de mult, încât să nu mai știe de nimic, pentru el să nu mai existe nimic. Însă, aici, expresia *o izbăvesc de uitare și de neștiință* are un înțeles cu totul diferit. Uitarea și neștiința de care este vorba aici înseamnă uitarea și necunoașterea lui Dumnezeu. Așadar, expresia *o izbăvesc de uitare* înseamnă că acele contemplații îi aduc minții aminte de ele, pentru că uitarea este despărțirea omului de o anumită experiență. De exemplu, îmi amintesc că am căzut cândva în păcat. Aceasta înseamnă că trăiesc înlăuntrul meu păcatul. Dimpotrivă, faptul că am uitat păcatul înseamnă că nu îl mai am, că acum nu mai am niciun fel de experiență de-a lui, niciun fel de simțire a lui. Prin urmare, uitarea are legătură cu cunoștințele omului dobândite din proprie experiență. Omul care nu ajunge la contemplație are o neștiință experimentală a lui Dumnezeu, suferă de o totală nesimțire, de o totală uitare, nu are ceva de care să-și amintească. Ce să-ți amintești, de vreme ce nu L-ai văzut pe Dumnezeu, dacă nu ți-a descoperit și dacă nu ai pipăit înlăuntrul tău iubirea Lui, bunătatea Lui? Așadar, *o izbăvesc de uitare* înseamnă că îi dă o cunoștință lăuntrică trăită.

Pe de altă parte, expresia *o izbăvesc de neștiință* înseamnă că citirea și contemplațiile îi dau minții cunoștința, o fac părtașă la Dumnezeu, îi dăruiesc unirea cu Dumnezeu. Minte omului însăși se unește cu Minte, cu Dumnezeu. Prin urmare, avem două lucruri: împărtășirea de Dumnezeu și cunoașterea prin experiență, adică înțelegerea lui Dumnezeu, care devine o parte de neînlăturat a sinelui meu, mai ales prin amintire, de

vreme ce mintea este mijlocul cel mai important care mă unește cu Dumnezeu.

Așadar, viața practică ne ajută mintea să nu se împrăstie nici în ea însăși, nici în cele din afară. Contemplațiile însă nu numai că o ajută să nu se împrăstie, ci o și unesc cu Dumnezeu Însuși. Rezultatul? *Și astfel va putea să se roage cum trebuie.* Unirea și cunoașterea lui Dumnezeu, mersul împreună cu El, perceperea nemijlocită a lui Dumnezeu îl fac pe om să se poată ruga așa cum spun Părinții. Adică, rugăciunea lui devine comuniune cu Dumnezeu, răpire a minții, uni-re cu Dumnezeu. În timp ce omul pare că se află în lume, în realitate, el trăiește în cer.

În capul următor, Sfântul Maxim ne înalță și mai sus. La început, ne-a spus că ne robesc lucrurile, apoi ne-a arătat ce ne scoate din robia față de ele, din ghearele cui ne izbăvește lucrarea poruncilor și până unde ne înalță contemplația și citirea. Acum revine la rugăciune, pentru că rugăciunea are o legătură nemijlocită cu iubirea. Ne-a spus cum este săvârșită lucrarea rugăciunii de către făptuitori și cum e săvârșită de către cei contemplativi, iar acum ne spune unde ajunge rugăciunea pe prima cale, și unde, pe cealaltă cale.

Două sunt stările cele mai înalte ale rugăciunii curate. Una li se întâmplă celor făptuitori, iar cealaltă, celor contemplativi. Una vine în suflet din frica de Dumnezeu și

din nădejdea cea bună, iar cealaltă, din eros dumnezeiesc și din cea mai înaltă curăție. [II, 6]

Rugăciunea curată are înțelesul pe care îl întâlnim la Părinți, între care se numără și Sfântul Maxim și Cuviosul Nil², din veacul al V-lea. Rugăciunea curată este cea care se face fără imagini și înțelesuri, fără participarea altui element, adică este fără formă, fără chip.

Rugăciunea curată nu este ceva care se potrivește doar monahului sau anumitor oameni, ci este pentru fiecare om, este lucrarea care se potrivește, prin excelență, cu omul. Fiecare om este chemat la nunta Domnului și, prin urmare, fiecare om trăiește pentru a săvârși rugăciunea curată. Aceasta este cea mai simplă faptă pe care o poate face omul; însă, altceva este faptul că, dacă se obișnuiește să fie tiranizat și dus încolo și înapoi, atunci când merge să se roage, merge cu multe lucruri după sine și nu poate să facă rugăciune curată.

Potrivit cu Sfântul Maxim, avem două stări ale rugăciunii curate. Prima se potrivește cu cei făptuitori, cealaltă, cu cei contemplativi, cu cei care se străduiesc să aibă parte de contemplații dumnezeiești. Făptuitorul ajunge la cea mai înaltă stare a rugăciunii curate cu frica de Dumnezeu și cu nădejdea bună. Mireanul trăiește lipsa

---

² Referința este la *Cele 153 de capete despre rugăciune*, scriere fundamentală a Avvei Evagrie, păstrată însă sub numele Avvei Nil, tâlcuită de asemenea de Părintele Emilianos și aflată în curs de traducere și de editare la Editura „Sfântul Nectarie”. (n.tr.)

lui Dumnezeu, absența, golătatea. Cu toate că mintea lui s-a izbăvit de neînfrânare și de ură, totuși nu are simțirea lui Dumnezeu, totuși îi lipsește Dumnezeu. Dumnezeu este prezent pretutindeni, dar mireanul strigă: „Unde este, pentru mine, Dumnezeu? Unde este Dumnezeul meu?” Îl cere pe Dumnezeu, sufletul lui e în agonie așteptându-L, dar nu are parte de pipăirea Lui, de umplerea Lui, și rămâne iarăși într-o stare de lipsă. După rugăciune, se întoarce la lucruri. Îndată ce termină rugăciunea, iaca și nevasta: „Bărbate, n-am bani! Ce o să mâncăm mâine? Luăm un împrumut? Să cumpărăm în rate? Să închiriem casa?” Grijă, probleme, frământări... De aceea se teme de Dumnezeu, și această frică devine un pretext, un neîncetat motiv pentru a se ruga. Poate să se roage? Nu contează! Ches-tiunea este că frica devine un imbold pentru rugăciune.

Omul se teme de Dumnezeu pentru că are simțământul propriei sale micimi. Prin urmare, dacă nu există frica de Dumnezeu, se pierde aproape orice nădejde de mântuire, pentru că omul își pierde măreția lăuntrică. Frica de Dumnezeu este starea neîntrepută a omului înaintea lui Dumnezeu, datorită cunoașterii și recunoașterii măreției și sfințeniei Lui. Dar când frica de Dumnezeu lipsește și simt că Dumnezeu este „Domnușul” meu, „Părințelul” meu, că-i ba una, ba alta, înseamnă că am o cunoaștere foarte deficitară a lui Dumnezeu, că nu am înțeles faptul că îmi lipsește Dumnezeu și că El este ceva transcendent, dincolo de mine. Dacă Dumnezeu este Cel de necuprins, Cel mare, de neîncăput, cum este cu putință să nu mă tem de El? De aceea și frica de Dumnezeu este necesară pentru cel care călătorește

către mântuire, pentru fiecare om. Cu siguranță, frica de Dumnezeu ia, în cele din urmă, forma iubirii, care „scoate afară frica” (1 In. 4, 18), dar nu în înțelesul că iubirea alungă frica, ci că iubirea, oarecum, prisosește în sufletul omului și îl stăpânește. Vine umplerea, în timp ce înainte în sufletul omului exista simțământul lipsei.

În același timp cu frica de Dumnezeu, făptuitorul are și nădejdea cea bună. Nădăjduiește în ceva pe care nu îl are. Omul făptuitor, trăind prezența lucrurilor și fiind umplut de acestea, trăiește neîncetat absența lui Dumnezeu, nu Îl are pe Dumnezeu. Neavându-L pe Dumnezeu, ci crezând în El, iubindu-L și lucrând cutare sau cutare virtute, are nădejdea bună că Dumnezeu va vedea ostenele lui, truda lui, și că va dobândi bunătățile lui Dumnezeu, fie și în viața viitoare.

Vedem lucrul acesta limpede în viața de căsătorie. Cum Îl trăiește cel căsătorit pe Dumnezeu și cum se îndumnezeiește? Cu nădejdea că va veni vremea când va putea să-L vadă pe Dumnezeu, că se va ruga cândva, că va fi eliberat cândva. Se gândește: „Când o să crească pruncul și o să aibă șapte ani, va înțelege și n-o să-mi mai facă probleme.” Pruncul crește, ajunge de șapte ani, începe să înjure, să se certe. Îi face observații, îl urmărește să nu se înhaite cu vagabonzii, zbucium, pățanii... s-a dus rugăciunea! Între timp, începe și nevastă-sa să se amărască, se întâmplă ba una, ba alta, trăiește cu frământarea că mâine va fi mai bine decât azi, că va putea cândva să se roage, până în clipa în care Dumnezeu îl ia, și toată această nădejde îl duce la Dumnezeu. Adică frământările, grijile, necazurile îl duc în împărăția cerurilor.

Prin urmare, cel căsătorit nu apucă să se roage lui Dumnezeu, nu are timp să se apropie de El, pentru că, vrând-nevrând, grijile îi dau neîncetat de lucru. Fie că vrea, fie că nu vrea, fie că înțelege, fie că nu înțelege, „poartă grijă de cele ale lumii“, iar cunoștința lui este lumea, trăiește lumea, câtă vreme „cel necăsătorit poartă grijă de cele ale lui Dumnezeu, cum să placă Domnului“ (1 Cor. 7, 32-33). „Întoarcerea“ lui este către Domnul (cf. Fc. 3, 16) și, prin urmare, se ocupă de umplerea lui de către Dumnezeu.

Neștiința și lipsa lui Dumnezeu pot fi nu doar elemente ale vieții de căsătorie, ci și ale oricărui monah care trăiește în mijlocul lucrurilor, al voilor, al dorințelor, al cugetărilor, al gândurilor sale, care trăiește, adică, o viață făptuitoare, se îndestulează numai cu asceza sa – fie cu rugăciunea, fie cu împlinirea canonului său, fie cu orice altceva – și nu este un om întraripat, nu țintește spre acest lucru unic despre care vorbește aici Sfântul Maxim. Se presupune, desigur, că, de vreme ce suntem monahi, trăim fără voie proprie, fără lucruri, fără dorințe, fără gânduri. Acesta este adevăratul monah, celălalt este un mirean, un șarlatan care îi batjocorește pe oameni și pe Dumnezeu.

Cealaltă [vine] din eros dumnezeiesc și din cea mai înaltă curăție. Cel care însă trăiește o viață contemplativă, adevăratul monah, nu începe de la frică și de la nădejde ca să ajungă la cea mai înaltă stare a rugăciunii curate, ci de la erosul dumnezeiesc și de la cea mai înaltă curăție, pentru că se izbăvește de toate lucrurile. Acestea sunt premisele care îl înalță pe om. Ce este însă erosul dumnezeiesc?

Erosul dumnezeiesc este cucerirea celui iubit, o simțire și o îmbrățișare a persoanei așteptate. După cum, când iubești pe cineva care se află în America, îl simți ca și cum ar fi înaintea ta și îl săruți, tot așa se întâmplă și cu *erosul dumnezeiesc*. Îl trăiesc pe Dumnezeu atât de mult, încât este ca și cum m-aș afla mereu împreună cu El, ca și cum aș trăi împreună cu El, însă acest „ca și cum” este foarte concret. Pentru că, da, pe de-o parte, eu sunt trup și duh, iar pe de altă parte, El este Duh. Prin urmare, *erosul dumnezeiesc* există numai acolo unde Se află Dumnezeu. Nu există iubire dacă nu există și cealaltă persoană, iar în cazul meu, aceasta este Dumnezeu, Care este adevărat, este prezent pentru mine. Prin urmare, pot să spun că am *eros dumnezeiesc* câtă vreme sunt umplut de Dumnezeu, câtă vreme Dumnezeu m-a cucerit, m-a luat în stăpânire și mă îmbată. Dumnezeu m-a luat în stăpânire în întregime datorită *cele mai înalte curății* pe care a lucrat-o El în mintea mea, dar și în inima mea.

Așadar, *erosul dumnezeiesc* este o simțire puternică a prezenței persoanei iubite, iar cea mai înaltă curăție este sinele meu, în starea în care l-a adus harul. Acum sunt un vas cuprinzător, adică sunt îndreptățit să am parte de prezența lui Dumnezeu, sunt pregătit, curat, pot să spun: „Dumnezeul meu, ești lângă mine, te iubesc, te simt în fiecare zi!”

În continuare, Sfântul Maxim ne vorbește despre trăsăturile celor două stări foarte înalte ale rugăciunii curate, ca să putem să le distingem. Adică, se referă mai îndeaproape la omul care se roagă și Îl iubește pe Dumnezeu, îi completează descrierea. Zice Sfântul Maxim:

Trăsăturile primei măsuri de rugăciune apar când mintea se adună din toate imaginile mentale ale lumii și se roagă neîmprăștiat și netulburat, ca și cum Însuși Dumnezeu ar fi prezent înaintea ei, precum și este de față.

Cu siguranță, este greu să trăiesc în mijlocul lucrurilor și să vreau să le părăsesc. Cu toate acestea, zice Sfântul, pot să înaintez în adunarea minții mele, o adun din toate, le uit pe toate. O înalț dincolo de toate cele văzute și gândite, așa încât să aibă simțirea că se înfățișează înaintea lui Dumnezeu. Nu trebuie să aibă o simplă simțire, ci să creadă că Dumnezeu este prezent cu adevărat. Nu Îl vede, nu are contemplație – adică răspunsul acesta sublim al lui Dumnezeu, îmbrățișarea lui Dumnezeu, ca să simtă fie strângerea lui în brațe de către Dumnezeu, fie frumusețea Lui și, prin urmare, să aibă deplina înțelegere că Dumnezeu este de față –, ci crede. Nădăjduiește că va trăi și lucrul acesta. Prin urmare, îmi iau mintea de la toate lucrurile și o așez înaintea lui Dumnezeu, ca și cum Dumnezeu ar fi înaintea mea, lucru care se și întâmplă. Trebuie, adică, să cred că Dumnezeu este prezent, chiar dacă nu Îl simt, trebuie să-mi așez mintea ca și cum L-ar simți pe Dumnezeu, pentru că Dumnezeu este aici, lângă mine.

Așadar, când ajung în punctul de a face o separație, în timp și spațiu, a sinelui meu de lucruri, izbutesc să îmi înalț mintea, neîmprăștiată și netulburată, la Dumnezeu. „Dumnezeul meu – Îi spun –, ești aici, știu asta! Te rog, ajută-mă, dă-mi cutare lucru!” Sau: „Am păcătuit,

mântuiește-mă, izbăvește-mă, fie-Ți milă de mine, iartă-mă!" Este cea mai înaltă măsură la care ajung atunci când urmez metoda practică.

Această strădanie a mea, această eliberare a mea de orice lucru sau imagine mentală sau idee, această stare înaintea lui Dumnezeu este ceva care mă face părtaș energiilor dumnezeiești, este o osteneală căreia îi răspunde Dumnezeu, pentru că „fiecare are harisma sa de la Dumnezeu, unul într-un fel, altul altfel" (1 Cor. 7, 7) și, prin urmare, îmi primesc harisma, primesc veselie și beau din izvorul „apei sălătătoare spre viață veșnică" (In. 4, 14). Omul contemplației însă bea și se îmbată din pârâul desfătării, se afundă întreg în lumină și devine o lumină, devine cu totul un „dumnezeu", așa cum ne spune, în continuare, Sfântul Maxim:

Trăsăturile celei de-a doua măsuri de rugăciune constau în faptul că mintea este răpită în însuși avântul rugăciunii de către lumina dumnezeiască și nehotărnicită, și nu mai simte nimic din cele ce sunt, decât numai pe Cel care lucrează în ea prin iubire o astfel de iluminare.

Aici avem deja răpirea minții. Vedem că cel contemplativ izbutește ca în viața lui să intre Dumnezeu, să fie el cel pus în lucrare de către Dumnezeu, și nu cel care lucrează. Contemplativul este cel care s-a abandonat în mâinile lui Dumnezeu, așa încât Dumnezeu poate să facă cu el ce vrea, îl joacă pe degetele Lui.

În însuși avântul. Când mintea ajunge nepătimașă, curată, adică fără formă, goală, atunci ea Îl atrage deja

pe Dumnezeu. Dar, pentru că această atragere este, de fapt, o mișcare care vine de la Dumnezeu, înseamnă, în realitate, că este o mișcare spre Dumnezeu. De aceea și spunem „înălțare a minții“, fără ca aceasta să însemne că noi ne înălțăm gândirea, ci că Dumnezeu înalță, răpește mintea noastră. Prin urmare, mintea dobândește un avânt, avântul omului care se roagă nebunește (ἄνοήτως). În acest avânt, potrivit acestei pătimiri a îndumnezeirii, mintea este răpită de către lumina cea dumnezeiască și nehotărnicită. Așa cum, în lumina nehotărnicită, totul devine foarte strălucitor și, prin urmare, nu se mai deosebește, așa cum orice lucru care arde în foc devine foc, tot așa și omul devine un „dumnezeu“ pentru că, într-un anume fel, este absorbit de Dumnezeu.

Mintea este răpită în vremea avântului rugăciunii pentru că este imaterială, goală, fără greutate. Așa cum un balon se înalță, tot așa și mintea are un avânt și zboară către înalturi, este răpită. Aceasta este contemplația despre care vorbeam mai înainte. Mintea nu aleargă, pentru că mintea este întotdeauna limitată, ci este răpită, și atunci nu se mai simte nici pe ea însăși, lucru de care a fost izbăvită, nici nimic altceva din cele de care a fost separată. Îl simte numai pe Dumnezeu, Care, prin iubirea Lui, lucrează înlăuntrul minții această iluminare, această revărsare a harului, această revărsare de lumină. Mintea pătimește aceasta, iar Cel care lucrează este Dumnezeu. Eu primesc proiecția de lumină a Duhului, revărsarea de lumină, însă Dumnezeu o lucrează.

Iar atunci, mișcându-se în jurul rațiunilor despre Dumnezeu, primește curate și limpezi arătările despre El.

Însă, atunci când mintea este răpită sus, în cer, de către Sfântul Duh, *primește curate și limpezi arătările despre El.* Ce înseamnă *arătări*? De obicei, cuvântului „arătare” îi dăm înțelesul de „accentuare”; zicem: „A spus-o accentuând ceva.” Aici, *arătări* înseamnă că Dumnezeu Se arată foarte puternic. Când mintea este răpită, simțul ei devine mai puternic. Substantivul „arătare” (ἐμφασις) provine de la verbul „mă arăt” (ἐμφαίνομαι), care înseamnă că ceva se arată în altceva (ἐν-φαίνεται). Am o oglindă, și acolo se arată o anumită persoană sau lucru. Această persoană (sau lucru) îmi apare foarte vie, foarte simțită în oglindă, apare, oarecum, în „carne și oase”. Deși nu este prezentă aici, eu o văd ca prezentă. Tu ești acolo, iar eu te văd aici.

Ceva analog se întâmplă și cu arătările minții. Când le trăiesc, am o revelație, o cunoaștere, o contemplație, o înfățișare a lui Dumnezeu ca fiind prezent. Dobândesc un anume mod duhovnicesc prin care Dumnezeu cel nevăzut și de neatins Se face cunoscut în sufletul meu în mod simțit (cf. Ieș. 33, 13), devine un Dumnezeu simțit de mine, Se descoperă ca Cel-ce-este (cf. Ieș. 3, 14). Tună undeva, iar sunetul se aude aici. Acolo plouă, însă eu îmi dau seama de aceasta aici. Lucrul mi se face cunoscut, prezent aici. Văd și simt aici grozăvia ploii care cade acolo. La fel simt și înlăuntrul meu veselie și bucuria prezenței vii a lui Dumnezeu, am în mine descoperirea personală a lui Dumnezeu, prin Hristos, în Sfântul Duh.

Prin urmare, când vom vrea să ne întoarcem la Dumnezeu într-un mod mai contemplativ, cu dispoziția desfătării de Dumnezeu și a umplerii de către El, atunci ajungem să dobândim *curate și limpezi arătărilor despre El*, atunci Dumnezeu strălucește, devine o realitate în oglinda propriului meu suflet, nu mai este un Dumnezeu necunoscut, ci unul foarte familiar. Atunci, viața noastră capătă putere, tonus, statornicie, întrucât avem trăirea personală, experiența personală. Atunci, viața noastră nu este doar sufletească, ci este o viață duhovnicească, ajunge la măsura în care putem vorbi despre viața în Duh. Ce înseamnă viață în Duh, viață potrivit cu lucrarea Sfântului Duh? Viața în Duh înseamnă că I-am făcut loc, I-am lăsat modalitatea prin care să lucreze și I-am dat Sfântului Duh dreptul să poată lucra înlăuntrul nostru, să ne umple și, prin urmare, să ne țină mereu ca pe niște fii divino-umani ai Părintelui ceresc.

Înainte să ajungem în această stare, suntem copii mici, care ne jucăm de-a lungul vieții, și, în realitate, rămânem jucându-ne, râzând, plângând, dar fără să-L trăim pe Dumnezeu. Însă, Dumnezeu nu este Cineva cu Care mă pot juca, este Cineva pe Care fie Îl primesc, fie Îl lepăd. Ori sunt un om duhovnicesc, ori nu sunt – nu există o stare intermediară. Niciun fel de activism sau de reușite, niciun fel de viață sau vreun loc nu ne dă nimic, niciun conținut, dacă nu există această experiență duhovnicească, adică prezența Duhului în propria noastră viață.

Acesta, am putea spune, este singurul lucru pe care îl poate urmări un credincios, singurul lucru pentru care merită să lupte, singurul lucru pentru care ne pocăim,

ne ridicăm, facem asceză și orice altceva. De aici vine și cunoscuta apoftegmă a tuturor sfinților, că fiecare rugăciune urmărește dobândirea Sfântului Duh. Când Îl dobândim pe Sfântul Duh, atunci El vine înlăuntrul nostru și lucrează prin noi. Vine Cel care Își cunoaște locuința și face ce vrea în ea. Orice aș face eu, o fac numai din acest motiv. Înainte să izbutesc dobândirea Sfântului Duh, nu sunt decât cineva care se află în afara casei Tatălui, pentru că nu am o legătură ființială cu Dumnezeu, iar Dumnezeu nu este viu pentru mine. Se poate ca Dumnezeu să fie viu pentru toți ceilalți – iar Dumnezeu este cu adevărat viu! –, dar pentru mine este un Dumnezeu mort, un Dumnezeu inexistent.

Dar, pentru că trăirea pe care arătările lui Dumnezeu mi-o dăruiesc este atât de vie, cuvântul „arătare” are, pentru oamenii raționaliști, și mai ales pentru apuseni, înțelesul de „dovedire”. Potrivit lor, expresia „am o arătare a lui Dumnezeu” înseamnă „am o dovadă a lui Dumnezeu”. Dacă cineva întreabă: „Cine L-a văzut pe Dumnezeu?”, pot să-i spun că L-am văzut eu. Și chiar dacă nimeni nu L-a mai văzut, eu L-am văzut. Cum? Dumnezeu este atât de viu înlăuntrul meu, încât este ca și cum L-aș fi văzut, deși ochii mei n-au văzut nimic. Prin urmare, „arătare” înseamnă că am înlăuntrul meu dovezi clare ale prezenței lui Dumnezeu, dar înțelesul de „dovadă” se potrivește celorlalți. Pentru noi, are importanță următorul lucru: faptul că Dumnezeu Se înfățișează, este prezent, ni Se descoperă înlăuntrul nostru. Prin urmare, mă unesc cu Dumnezeu. Îl trăiesc pe Dumnezeu în chip deplin, „nu mai trăiesc eu, ci Hristos trăiește în mine” (Gal. 2, 20).

Să spunem însă adevărul? De cele mai multe ori, ajungem la prima măsură – dacă ajungem și la ea! – când ne hotărâm să ne rugăm. De ce? Pentru că suntem oameni lumești și doar am făcut o făgăduință de viață duhovnicească. De obicei, apare ceva care ne tulbură. Dacă cineva, de exemplu, mă caută ca să discutăm cândva, iar eu îl uit câteva zile, atunci o să vedeți în ce stare va fi!³ Iar dacă îi voi spune: „De ce nu mi-ai amintit?“, va răspunde: „De ce să i-o amintesc? Tocmai pe mine să mă uite? De toți își amintește!“ Iar dacă eu plec, o lună va gândi la fel, și uneori se va enerva că l-am uitat și va spune că nu-l iubesc, iar alteori va spune: „Ah, ce om rău sunt! Am păcătuit, Dumnezeuul meu! Îi voi aduce aminte Stareșului când se va întoarce, îl voi căuta și îi voi cere iertare!“ Și se luptă între aceste lucruri lumești. Ce „arătare“ are înlăuntrul lui? A egoului său, a problemei lui, a întristării lui, a amărăciunii lui, a lucrurilor lumești! Ce sclavi suntem noi, oamenii, în timp ce Dumnezeu ne înalță atât de mult, când simțim înălțimea chemării noastre!

Să mai dăm și alt exemplu? Să presupunem că cineva se gândește acum la examenele pe care le va da; nu va înțelege nimic din cele pe care le spunem acum. Așa pățim, și ajungem cele mai jalnice existențe din lume. Să-l vezi pe monah neîmplinit în viața sa duhovnicească – înfricoșător lucru! Cel puțin celelalte care alcătuiesc calea

---

³ Părintele Emilianos se referă la monahii săi, care îi transmiteau că doresc să se spovedească sau să aibă cu el o discuție duhovnicească, stabilită ulterior de Părintele în funcție de programul său. (n.tr.)

făptuitoare sunt legitime! Dar să fii monah și să trăiești în sânul deșertăciunii și al falsității – este păcat! Cine are însă rugăciune curată *primește curate și limpezi arătările despre El* și strigă: „Iată, Dumnezeuul meu, Domnul meu și Împăratul meu! Ceea ce am văzut, ceea ce am auzit, aceea mărturisim (cf. 1 In. 1, 1)!” Dar vedem și auzim ceea ce căutăm. Iar noi căutăm Împărăția în cer, dar o găsim înlăuntrul nostru: „Împărăția cerurilor este înlăuntrul nostru” (Lc. 17, 21).

Ceea ce iubește cineva, aceea și ține înaintea sa cu toată puterea și le disprețuiește pe toate cele care îl împiedică de la acest lucru, ca să nu fie lipsit de el. Și cine iubește pe Dumnezeu se îngrijește de rugăciunea curată și leapădă de la sine toată patima care îl împiedică de la aceasta. [II, 7]

În acest cap ni se înfățișează rezultatul practic al celor precedente. Sfântul ne-o ia înainte, ca să nu-i spunem: „Bine ni le-ai mai spus, dar noi ce să facem? Vrem să ni le spui simplu de tot, fiindcă până acum ne-ai spus numai teorii. Eu nici pe Dumnezeu nu L-am văzut, nici n-am înțeles nimic. Eu ce să fac?”

Ceea ce iubește cineva, aceea și ține înaintea (ἀντέχεται) sa cu toată puterea. Verbul ἀντέχομαι înseamnă că țin ceva cu putere, strâns, că îl lipesc de mine sau că mă lipesc eu de el, că are loc o absorbție a sinelui meu de ceea ce iubesc, o deplină acceptare, o îndeletnicire a sinelui meu cu ceea ce iubesc. Orice lucru sau persoană aş iubi, pe acela îl apuc puternic cu mâna mea, mă lipesc de el, îl leg în mod inevitabil de existența mea.

Și le disprețuiește pe toate cele care îl împiedică de la acest lucru, ca să nu fie lipsit de el. Și disprețuiesc orice mă împiedică să cuceresc ceea ce iubesc, ca să nu pierd ceea ce iubesc, ca să nu pierd unirea mea cu el.

Prin urmare, faptul că spun că-L iubesc pe Dumnezeu, deși gândesc sau acționez diferit de ceea ce am spus, este o simplă vorbă. Dacă lucrul acesta e valabil pentru iubirea față de orice lucru comun, cu atât mai mult este valabil pentru iubirea față de Tatăl ceresc. Îl iubesc? Va trebui să fiu, pe de-o parte, lipit de El, mai ales cu mintea, iar pe de altă parte, să disprețuiesc tot ce mă împiedică de la această iubire.

Viața monahală nu este nimic altceva decât disprețuirea a toate. Când Părinții vorbesc despre iubirea lui Dumnezeu, nu așază păcatul ca antipod al ei, ci totul. Desigur, adeseori, noi simțim rezultatul jalnic al păcatului și ne păzim. Însă, cel mai bun lucru care ne poate mișca este dispoziția plină de evlavie, dorul inimii, dispoziția care zdruncină ființa noastră după o rugăciune sau după o citire din Sfânta Scriptură. Pe de altă parte, ceea ce mișcă din adâncuri conștiința noastră poate să fie tocmai lucrul pe care trebuie să-l disprețuim ca fiind al nostru, ca să putem să-L ținem cu tărie pe Dumnezeu, ca să ne putem lipi de El. Dumnezeu este „pe celălalt mal” în raport cu orice lucru: de o parte se află El, de partea cealaltă se află toate celelalte.

De aceea monah este cel care îndepărtează din viața sa orice element, lăuntric sau exterior, cel care urmărește evitarea oricărui scop, a oricărui interes, a oricărei dorințe de a face ceva, pentru că totul este și o lipire, și

o îndeletnicire a minții sau a inimii noastre, și prin urmare Îl scoate afară pe Dumnezeu. Cu excepția faptului că Dumnezeu mă cheamă în mod explicit să fac ceva concret – dar să fie limpede, nu în mod enigmatic, nici potrivit cu propria mea părere, nici din îndemnul altuia. Dacă Dumnezeu îmi încredințează în mod clar ceva, atunci pot să spun că acel lucru nu este idolul meu, fiindcă acolo va lucra Domnul Însuși. Întâi, este disprețuirea a toate, iar în al doilea rând, este lipirea de Dumnezeu.

Vedeți cât de mare importanță are neîncetata comuniune a omului cu Dumnezeu? Ce înseamnă „lipitu-s-a duhul meu de Dumnezeu“ (Ps. 62, 9)? Ce altceva, decât o acțiune care nu se termină niciodată? Dar este oare cu puțință? Sigur că este cu puțință, nu încapă nicio îndoială! Dacă am spune că e cu neputință, ar trebui să spunem și că întreaga noastră istorie bisericească e o minciună, că toată Sfânta Scriptură, toți Părinții Bisericii, toată mărturia monahismului sunt, toate, o înșelăciune. Prin urmare, este cu puțință, ajunge ca eu să vreau să trăiesc ceea ce îmi mărturisesc conștiința Bisericii și calea monahală.

Dar dacă simt că ceva îmi întrerupe comuniunea minții cu Dumnezeu, atunci va trebui să aleg fie crucea supunerii, dacă sunt sub ascultare, caz în care supunerea mă face organ al harului, și ea va lucra în mod special pentru ca eu să pot să câștig harul; fie să părăsesc lucrul care îmi întrerupe comuniunea cu Dumnezeu și să rămân singur cu Dumnezeu cel singur. Există și situația în care încetez să mai cred că există pentru mine vreo nădejde de a ajunge om duhovnicesc. Pe primele două pot să le fac, în cea de-a treia pot să sfârșesc, în afară de

cazul că situația mea este, ca să spunem așa, o stare premergătoare și o pregătire pentru această comuniune cu Dumnezeu, pentru această viață duhovnicească. Atunci pot să fac orice, pot să fac totul, pentru că totul este o pedagogie, o cale care mă va conduce înaintea lui Dumnezeu, ca să pot să mă lipesc de El. Cum va avea loc această lipire a minții? Aceasta este, în mod evident, problema care trebuie să ne preocupe, spațiul, locul în care trebuie să ne desfășurăm.

Și cine iubește pe Dumnezeu se îngrijește de rugăciunea curată. Dacă Îl iubesc pe Dumnezeu, mă îngrijesc numai de un singur lucru, de rugăciunea curată, pentru că nimic altceva nu mă unește cu Dumnezeu decât rugăciunea curată. Rugăciune curată înseamnă rugăciune fără nicio imagine mentală sau vreun gând în minte.

Și leapădă de la sine toată patima care îl împiedică de la aceasta. De exemplu, cuiva i-ar plăcea să ajungă medic, dar tatăl său nu vrea. Atunci se ridică și pleacă, și spune: „Voi munci și voi studia singur!“ Își părăsește tatăl ca să poată ajunge medic. Sau: Costas o iubește pe Catina; o alungă pe Maria, pentru că Maria îl împiedică. Înțelesul capului de față este limpede: ceea ce faci în viața ta obișnuită, ceea ce fac toți oamenii, ceea ce spune logica omenească, aceea fă și în viața ta duhovnicească. Chiar dacă nu L-ai văzut pe Dumnezeu, chiar dacă nu L-ai auzit, chiar dacă nu ai nimic, nicio dovadă, nicio arătare, nicio experiență, nicio credință, nicio nădejde, chiar dacă ești deprimat, păcătos, mizerabil, oricum ai fi și orice ai fi, fă ceea ce fac toți oamenii. Îl iubești pe Dumnezeu? Adică, vrei să Îl iubești pe Dumnezeu?

Îngrijește-te de rugăciunea curată și leapădă tot ce o împiedică pe aceasta, ca să poți să faci rugăciunea!

De exemplu, vezi că-ți plac banii sau că-l iubești pe tatăl tău. El se îmbolnăvește, iar tu te tulburi. Îți iubești sora și te gândești: „Dacă rămâne nemăritată, ce-o să fac?” Mintea îți fuge neîncetat, pătrunde zbuciumul. Leapădă zbuciumul! Sau: ai o anumită voie proprie care te duce la tensiuni cu Starețul tău. Leapădă voia proprie! Ai o idee, un gând, o nădejde, o dorință care te aduce la ruperea de Dumnezeu. Leapădă-le! Leapădă de la tine orice patimă, orice gând, orice imagine mentală, tot ceea ce te preocupă, ca să poți să te rogi! Ceea ce facem cu toate lucrurile, ceea ce faci în fiecare situație, aceea să faci și în cazul lui Dumnezeu. Leapădă de la mintea ta orice lucru care te împiedică să te rogi în mod neîmprăștiat! Un lucru mic, foarte simplu, ușor!

Prin urmare, Îl iubești pe Dumnezeu? Adică, vrei să-L iubești pe Dumnezeu? Tot ce vezi, o dată, de două sau de trei ori, că îți creează greutate în viața duhovnicească, fie bun, fie rău, de folos sau nefolositor, duhovnicesc, material, orice ar fi, dă-i una și aruncă-l departe!

În al doilea rând, începe să te rogi fără să te intereseze rezultatul! Începe tu să-ți faci rugăciunea – numai aceasta ți-o cere Dumnezeu! Începe să te rogi, și îndepărtează din viața ta tot ceea ce vezi că intră în mintea ta! Leapădă tot ce intră, nu îngădui să-și facă patima cuib înlăuntrul tău! Nu-i așa că-i foarte practic?

De exemplu, cineva mă caută ca să discutăm. Eu întârzii să-l chem. Dacă se gândește când o să-l chem, poate să se mai roage? Nu. Așa a făcut lucrurile Dumnezeu,

încât să fie atât de ușor să ajungă cineva la iubirea Lui. Alungi orice piedică, te rogi și mergi glonț la Dumnezeu. Dar dacă un lucru îl vrei, altul îți place, pentru al treilea ai o poftă, pe al patrulea îl iubești, cu al cincilea ești de acord, atunci ai ca tovarășe multe „femei”, deși pari că ai fi necăsătorit.

Cât de multe ne-a spus Sfântul Maxim în șapte mici capete, în șapte paragrafe! Este cuprinzător și metodic, însă metodic în mod ortodox. Cuvintele nu-i izvorăsc din logică, nici dintr-un oarecare sistem al său. Atinge, la momentul potrivit, toate problemele sensibile, este un anatomist al duhului omenesc!

E bine să ne aducem aminte de superioritatea monahului, de faptul că monahul trăiește cu adevărat o viață îngerească. Dar îngerii, arhanghelul Mihail au vreo întrebare, au vreo neliniște, au vreo problemă? Nu. Toată ocupația lor este rugăciunea curată – cea mai bună formă de rugăciune.

Cel ce a lepădat iubirea de sine, maica patimilor, le apăsă ușor, cu ajutorul lui Dumnezeu, și pe celelalte, precum mânia, întristarea, pomenirea răului și celelalte. Iar cel rănit de către prima e rănit, chiar și fără să vrea, de cea de-a doua. Iar iubirea de sine este patima față de trup. [II, 8]

Un singur lucru mă poate desprinde de suferințele mele către Dumnezeu și să-mi dărâme orice reușită duhovnicească și, în timp ce eram un sfânt, să mă rănesc dintr-odată diavol și, în timp ce eram cineva mare, să ajung cel mai de nimic și cel mai pierdut în fața lui Dumnezeu: iubirea de sine. *Iar iubirea de sine este patima față de trup.*

Trupul îl vom lua în înțelesul patristic, adică de cuget trupesc, de caracter pământesc al inimii, de lucrare minții conform unei dispoziții care nu se potrivește cu duhul. Sfântul Maxim nu deosebește, aici, trupul de suferință, pentru că această despărțire nu ar avea nicio legătură cu semnificația pentru iubirea de sine, pentru că iubirea de sine este mai mult un rezultat al sufletului, o problemă

absolut lăuntrică, și mai puțin un rod trupesc. Dar pentru că iubirea de sine acționează de multe ori prin trup, de aceea și folosește acest cuvânt cuprinzător: „trupul”.

Cineva care ajunge la înălțimea vieții duhovnicești, dacă va cădea, va cădea numai din cauza iubirii de sine. Aceasta pentru că iubirea de sine – am spus-o de multe ori – este întoarcerea spre noi înșine, părăsirea lui Dumnezeu. Sfântul Maxim nu vorbește aici despre egoism sau ipocrizie, despre mândrie sau slavă deșartă, despre gândirea trufașă sau despre înfumurare, ci despre egou, singurul capabil să devină o piedică înaintea lui Dumnezeu când noi am fost deja înălțați la El, singurul care poate să ne arunce din cer și să ne facă o pietricică pe fața pământului. De aceea și spune că avem o siguranță de nezdrun cinat dacă lepădăm iubirea de sine. Altfel, iubirea de sine devine rădăcina din care odrăslesc în noi toate patimile. Dacă scapi de o patimă, vei cădea, cu siguranță, în alta.

Dar ce înseamnă iubire de sine? Iubirea de sine înseamnă o concepție, o dispoziție și, mai ales, o judecată care are egoul ca pe o prismă prin care privesc. Prin urmare, ceva care începe de la mintea mea sau de la dorința mea sau de la părerile mele mă va trânti cu siguranță la pământ. Numai tăgăduirea propriului egou mă poate face invulnerabil față de patimi. Curățirea deplină de patimi se poate atinge, dar se pierde, și toate patimile se întorc de îndată ce eu revin, fie și pentru puțin, asupra sinelui meu.

Înțelegeți că iubirea de sine nu este prezentată aici ca o patimă, ci drept punctul de plecare, prilejul tuturor patimilor. Așa cum Dumnezeu este începutul oricărui

bine, tot așa și iubirea de sine este începutul oricărui rău. De ce a căzut diavolul? Din cauza iubirii de sine. Nu a avut nicio patimă înlăuntrul lui, încă era înger și, prin urmare, era nepătimaș. Dumnezeu nu a creat nimic rău, și de aceea această iubire de sine, în ea însăși, nu este rea. Iubirea de sine devine egoism atunci când eu văd lumea și pe Dumnezeu potrivit cu părerea mea. În clipa în care Lucifer s-a gândit că va ajunge Dumnezeu, a căzut. În clipa în care omul a fost atras și el într-o greșală asemănătoare, a căzut, iar chipul lui Dumnezeu pe care îl purta înlăuntrul său s-a întunecat. Așadar, iubirea de sine este singurul lucru la care trebuie să fim atenți. Suntem invulnerabili în viață dacă trăim în mod absolut obiectiv, fără niciun fel de judecată în legătură cu noi. Atunci Dumnezeu este mereu la picioarele noastre. Dar să continuăm explicarea textului.

După ce Sfântul Maxim ne-a arătat care este punctul de plecare al fiecărei căderi și al fiecărei patimi, ajunge acum la cel care produce căderile, la permanentul ispititor al vieții noastre, la satana. Potrivit concepției patristice, satana este o persoană. Dacă negăm caracterul personal al celui rău și considerăm răul neutru, ca pe o înclinație rea, atunci când vom citi teologie patristică ne vom afla în fața unui abis de probleme. Doar acceptarea caracterului personal al celui rău ne poate ajuta să ieșim din aceste nenumărate probleme. Așadar, câtă vreme noi acceptăm caracterul personal al celui rău putem să explicăm diferitele probleme din viața noastră, precum și să ne păzim de el, pentru că cel rău știe să ne înșele egoul. Prin urmare, Sfântul Maxim spune:

Dracii ne ispitesc prin ei înșiși sau înarmează împotriva noastră pe cei ce nu se tem de Domnul. Prin ei înșiși ne ispitesc când viețuim în singurătate (ἰδιόσωμεν), ca pe Domnul în pustie (cf. Mt. 4, 3-10). Prin oameni, când ne aflăm împreună cu oamenii, ca pe Domnul prin farisei (cf. Mt. 9, 34). Dar noi, căutând la Cel ce ne este tip, să-i respingem din amândouă părțile. [II, 13]

Cum ne ispitesc demonii? Fie ei înșiși în persoană, fie prin intermediul oamenilor care ne înconjoară. Are importanță să știm când ne ispitesc demonii înșiși, și când prin intermediul oamenilor. Ei înșiși ne ispitesc *când viețuim în singurătate (ἰδιόσωμεν), ca pe Domnul în pustie*. Verbul ἰδιόζω înseamnă „plec singur în pustie și rămân singur“. Atunci, vine însuși cel rău ca să mă ispitească, pentru că nu se află oameni prin preajmă.

Exista concepția foarte veche potrivit căreia, când cineva ieșea la pustie, se ducea ca să se lupte corp la corp cu diavolul însuși. Exista, de asemenea, și concepția potrivit căreia nu se află o formă de viață mai eroică decât cea monahală, pentru că monahul ia asupra lui războiul cel mai serios și mai primejdios. Dacă însă rămân cu oamenii, atunci cel rău îi va folosi împotriva mea pe oameni, așa cum fariseii L-au ispitit pe Domnul. Prin urmare, demonul îi ispitește pe mireni prin intermediul oamenilor, fie prin acuzații, fie prin calomnii, fie prin muștrări, fie prin diferite alte ispite. De cele mai multe ori, problema mirenilor, în viața lor duhovnicească, sunt ceilalți. Prin urmare, dacă modul meu de viață este în societate, dacă petrec în mijlocul oamenilor, trebuie să

fiu pregătit, așa încât să nu fiu ispitit de ei. Dacă nu am o astfel de dispoziție față de ei, e cu neputință să trăiesc o viață neispită, să rămân netulburat.

Așadar, trebuie să știm de ce să ne păzim. Sunt mirenii, chiar și monahi, care cred că îi supără cel rău. De regulă, e vorba fie de oameni egocentrici, fie de bolnavi psihic sau intelectual, fie de oameni care au năluciri, fie, în cele din urmă, de căzuți în înșelare. Pe omul din lume, cel rău nu-l ispitește, ci merge cu plăcere și doarme, nu se duce să-l supere, pentru că omul din lume îi are pe cei din jurul lui, exceptând cazul că reușește să se însingureze, să trăiască singur cu Dumnezeu singur.

Prin urmare, dat fiind că trăiesc împreună cu oamenii și comunic cu ei, trebuie să rămân pe deplin netulburat, adică să am o astfel de dispoziție față de ei, încât să mă aștept la orice din partea lor: chinuri, întristare, ispită. În același timp, e nevoie să lepăd orice patimă, așa încât absolut nimic să nu mă tulbure din partea lor. Altfel, nu pot să trăiesc o viață duhovnicească. Celălalt poate să mă lovească, să-mi pună pistolul la tâmplă, să-mi facă orice rău. Cu toate acestea, nu mă poate vătăma dacă eu sunt poziționat corect față de el. Dar din clipa în care nu înțeleg cursa celui rău, pe care mi-o întinde prin iubirea sau prin ura celuilalt, prin apropierea sau îndepărtarea aceluia, prin zâmbetul sau prin cuvântul amar pe care mi-l va spune, înțelegeți cât de nesiguri îmi sunt pașii.

Pe cine tulbură cel rău în persoană? Pe cei care trăiesc singuri. Am văzut că verbul ἰδιόζω înseamnă că „rămân deoparte (κατ' ἰδίαν), singur”; dar asta este numai ceea ce se vede. În esență, ἰδιόζω înseamnă că

„rămân singur, de dragul unei alte persoane“. Adică, înseamnă că rămân – am putea spune – *tête-à-tête*, în mod personal, eu și tu, așa cum, dacă vreau să discut cu tine, mergem singuri într-o cameră, ca să fim noi doi și să discutăm liniștiți.

Însă, legătura care se formează între noi nu este orice fel de legătură sau de discuție, întrucât discuția a doi oameni este o legătură socială. De-a lungul unui proces de însingurare, cealaltă persoană este, mai întâi, persoana de care aparțin și căreia mă închin, căreia îi sunt rob. În al doilea rând, persoana aceasta este scopul vieții mele, umplerea mea. Merg singur cu o persoană anume, pentru că doar în această persoană pot să mă împlinesc, așa cum și sozii, când se află singuri împreună, nu mai încap un altul, fiindcă cei doi alcătuiesc un trup (*cf.* Fc. 2, 24). Așadar, faptul de a fi singur (*τὸ ἰδιόζειν*) înseamnă să fiu singur cu altcineva, a cărui moștenire sunt și către care ținesc. Prin urmare, el este pentru mine totul, este desfătarea mea.

Așadar, când vorbim despre monahism sau despre însingurare, în rugăciune, în chilie, în pustie, în tot locul stăpânirii lui Dumnezeu, le înțelegem în acest înțeles, și atunci putem să vedem că și noi avem de dus lupta împotriva celui rău. Faptul că devin monah înseamnă că pentru mine încetează orice preocupare, orice comuniune, că nu mai exist decât eu și Dumnezeul meu, Domnul meu. Dumnezeu nu acceptă să cercezeze sufletele și să Se unească cu ele decât atunci când ele se află singure (*ἰδιόζουν*), când se opresc din orice alte ocupații (*σχολάζουν*). „Opriți-vă (*σχολάσατε*) și

cunoașteți că Eu sunt Dumnezeu!” (Ps. 45, 11). Fără această faptă, nu există cunoaștere a lui Dumnezeu, nu există teologie, nu poate fi vorba ca Logosul să mi-L descopere vreodată înlăuntrul meu pe Dumnezeu.

Când reușesc acest lucru, atunci străbat o viață adevărată înaintea lui Dumnezeu, o viață în care Îl văd pe Dumnezeu înaintea mea (cf. Ps. 15, 8) și sunt îndreptățit ca monah. Atunci, și cel rău ia asupra-și ispita de a deveni „dumnezeul” meu, vine să mă lovească în orice fel cu puțință: uneori pe ascuns, alteori ca „dumnezeu văzut”, alteori împotrivindu-mi-se, așa încât să-mi producă spaima.

*Dar noi, căutând la Cel ce ne este tip (τύπος), să-i respingem din amândouă părțile. Ce înseamnă tip (τύπος)?*¹ Dacă traducem cuvântul în mod simplu, vom spune că „tipul” este caracterul omului. Cutare, zicem, este un tip melancolic, celălalt este unul extrovertit. Este clar că Sfântul Maxim nu înțelege acest lucru aici. Τύπος este rezultatul unei lovituri și, în cazul de față, rezultatul contraloviturii date în lupta cu dușmanii mei. Vorbim despre întipăririle (τύπους) cuielor Domnului: adică, L-au străpuns pe Domnul cu cuie, și au rămas urmele (τύπους) cuielor, rănila. Τύπος este și

---

¹ În cele ce urmează, întreaga tâlcuire a Părintelui Emilianos este construită în jurul unui omonim cu multiple semnificații, substantivul τύπος, căruia nu-i putem găsi însă în limba română un echivalent, omonim și el, care să conțină toate semnificațiile originalului. Derivat din verbul τύπτω (a lovi, a răni), sensurile lui τύπος indicate în tâlcuire sunt luate rând pe rând pentru a indica numeroasele nuanțe pe care termenul le conferă textului Sfântului Maxim. (n.tr.)

zgomotul pe care îl fac pașii mei pe podea. Τύπος poate să fie și o schiță, un desen – „frumoasă reprezentare“, zicem – sau poate fi și literele scrise cu mașina de scris, care sunt rezultatul unei lovituri. Τύπος mai poate să fie și un basorelief, o gravură sau, de exemplu, scrijelirea pe o piatră. De asemenea, τύπος mai poate să fie și instrumentul cu care lovești, cel care produce rezultatul tipic (τύπος): zgomotul, semnul, urma. Întipărire (τύπος) este și ștampila, dar și urma pe care ștampila o lasă pe hârtie. Prin urmare, τύπος este fie mijlocul prin care se produce un anumit rezultat, prin lovitură sau presare sau prin orice alt mijloc, adică printr-un contact nemijlocit, fie este rezultatul acestei acțiuni.

Dacă întipărirea (τύπος) este rezultatul unei lovituri, putem spune că, raportat la noi, τύπος este și experiența vieții noastre, rezultatul de pe urma multelor lovituri pe care le-am primit în viață. Omul care nu a fost lovit în viața sa duhovnicească este un imatur, un om neformat (ἄτυπος), nu are nicio siguranță în ceea ce privește propriul viitor. Doar cel lovit poate simți siguranță, pentru că are experiență și știe unde să pășească. Omul care nu a fost lovit de necazuri, de dureri sau de cel rău, în orice fel, care nu a învățat să rabde loviturile, să le rabde pe cele care ni se par a fi răutatea oamenilor, pe cele care par a fi soarta, cum le numim, pe cele care ni se par întâmplări neprevăzute, eșecuri, omul fără τύπος nu poate reuși în viață.

Să vedem acum care e propriul nostru fel de a fi (τύπος), ce experiențe avem, cum am fost loviți până acum. Ieri, de exemplu, am fost supărat pentru că te-ai uitat urât la mine. Alaltăieri, am fost mâhnit pentru că m-ai uitat.

Iată felul meu de a fi (τύπος): sunt omul care nu viețuiesc singur, dar care îmi petrec timpul cu oamenii. Trăiesc ca un muritor de rând, la fel cu toți oamenii, chiar dacă sunt monah, chiar dacă port rasa de ani de zile. Dimpotrivă, dacă loviturile mele erau pe deplin duhovnicești, lăuntrice, dacă proveneau din lupta egoului meu cu Dumnezeu și dacă aș fi avut căderi, care însemnau înălțări ale egoului, sau dacă aș fi avut suișuri duhovnicești, respectiv căderi ale egoului și înălțări ale lui Dumnezeu înlăuntru meu, atunci sunt tipul omului care petrece singur.

Când cineva se cercetează pe sine însuși, va vedea dacă este cel care trăiește împreună cu Dumnezeu sau cel care petrece împreună cu oamenii. Privește-ți felul de fi (τύπος), și îndată o să înțelegi de ce trebuie să te păzești. Dacă satana te ispitește, înțarmează-te cu putere și fii atent mai ales la iubirea de sine! Dacă oamenii te ispitesc, atunci pregătește-te să fii de neatins de orice atingere omenească, pentru că ceilalți sunt în preajma ta mereu și te vor duce tot timpul în ispită, vor lăsa mereu întipăriri (τύπους) pe tine.

Nu e corect să crezi că în viața ta socială nu poți să fii întotdeauna cu Dumnezeu! Nu poți să-L lepezi pe Dumnezeu sub pretextul sociabilității sau al petrecerii împreună cu oamenii sau al iubirii sau al misiunii sau al activității bisericești, dându-te pe tine lumii și netrăindu-L tu pe Dumnezeu, pentru că lumea Îl vrea pe Dumnezeu, și nu pe noi.

Dacă pe unii îi urăști, iar pe alții nici nu-i iubești, nici nu-i urăști, iar pe alții îi iubești, însă cu măsură, iar pe

alții îi iubești foarte mult, cunoaște din această inegalitate că ești departe de iubirea desăvârșită, care presupune ca tot omul să fie iubit la fel. [II, 10]

Verbul ὑποτίθεται², „se presupune“, înseamnă că dedesubtul unui obiect, al unei idei, pun altceva: un suport, o premisă sau un scop, un program sau o perspectivă, așa încât obiectul acela nu poate să stea fără acest suport. Prin urmare, iubirea desăvârșită *presupune*, (ὑποτίθεται), are ca premisă, ca scop, *ca tot omul să fie iubit la fel*. Verbul ὑποτίθεμαι, „se presupune“, însemnând că „pun ceva sub altceva“, mai capătă și înțelesul că „îl împing pe celălalt“. Adică, întrucât celălalt nu poate să trăiască fără acest lucru, eu i-l fixează ca scop, deci îl insuflu, îl povățuiesc, iar celălalt prinde putere de la lucrul pe care i l-am fixat, pe care i-l strecor, i-l pun înaintea. Mi-a sugerat, zicem, să fac treaba asta, adică m-a îndemnat, m-a entuziasmat, m-a insuflat, m-a condus la acel rezultat. Așadar, iubirea desăvârșită te insuflă, te maturizează, așa încât *tot omul să fie iubit la fel*, să-l iubești pe tot omul la fel. Aceasta este iubirea desăvârșită, iubirea lui Dumnezeu.

Lucrul acesta e valabil pentru tine, în legătură cu oamenii. Dar pentru oameni, în legătură cu tine? Oare

---

² Etimologic, verbul în cauză, construit din prepoziția ὑπο (sub) și verbul τίθημι (pun, așez), înseamnă „a pune ceva dedesubtul a altceva“, sens de la care, cum vom vedea, se dezvoltă și comentariul. (n.tr.)

ce rău pot să-ți facă oamenii sau cel viclean? Răspunsul îl primim în capul următor:

Cei care, din îngăduința lui Dumnezeu, ne ispitesc fie ne înfierbântă partea poftitoare a sufletului, fie ne tulbură partea irascibilă, fie ne întunecă partea rațională, fie ne învăluie trupul cu dureri, fie ne răpesc cele trupesti. [II, 12]

Aici, Sfântul Maxim ne înfățișează, pe de-o parte, tripartiția sufletului, a lumii sufletești a omului, iar pe de altă parte, trupul. Nu îl prezintă pe om ca persoană, ci în legătură cu partea pătimitoare a sufletului său, în legătură cu patimile pe care le poate avea, pe care le poate lucra sau pe care le poate pătimi.

Expresia *din îngăduința lui Dumnezeu* înseamnă „cu știința și cu încuviințarea lui Dumnezeu“, „le-o îngăduie Dumnezeu“. *Cei care, din îngăduința lui Dumnezeu, ne ispitesc fie ne înfierbântă partea poftitoare a sufletului*, adică produc o înfierbântare a poftei înlăuntrul omului; *fie ne tulbură partea irascibilă* sau contribuie la pierderea echilibrului lăuntric și al simțirii, moment în care omul își pierde și pacea lăuntrică și ia naștere o tulburare lăuntrică; *fie ne întunecă partea rațională* sau produc o discordanță în rațiune, în partea rațională a omului, care încetează să mai cugete corect, iar atunci mintea i se întunecă, se moleșește, se tocește, se denaturează, vede negrul ca fiind alb și albul ca fiind negru.

Să explicăm mai pe larg, mai întâi, expresia *fie ne înfierbântă partea poftitoare a sufletului*. Singurul lucru

pe care îl pot dori este Dumnezeu. E cu putință? Desigur! Pentru că, în realitate, singurul lucru pe care îl pot gândi este Dumnezeu. Prin urmare, când gândirea mea este absorbită de Dumnezeu, atunci duhul meu este descătușat și se înalță împreună cu el și sufletul meu, care se predă în întregime lui Dumnezeu, și deci I se predă și partea poftitoare. Așadar, partea mea poftitoare se află cu adevărat înaintea lui Dumnezeu, este dumnezeiască atunci când mintea mea e lipită de Dumnezeu. Altfel, are loc o fărâmițare a lumii mele lăuntrice, care fărâmițare mă poate întuneca, îmi poate produce o împărțire lăuntrică, o dezbinare, iar atunci nu mai pot să-L iubesc pe Dumnezeu, întrucât nu mai sunt simplu, așa cum Dumnezeu este simplu.

Dar cum pot cei ce ne ispitesc să ne înfierbânte partea poftitoare a sufletului? De exemplu, în timp ce trăiesc în chinovie, îmi strecoară dorința de a merge la pustie. Îmi aprind această dorință, această poftă, care pare că este potrivită cu voia lui Dumnezeu, dar care poate să fie poticnirea mea, căderea mea, pentru tot restul vieții. Sau îmi strecoară dorința să merg să văd de poporul lui Dumnezeu, să-i vorbesc, să-l mântui. Cum? Inima mi se încălzește, îi iubesc, vreau să-i ajut, iar această înfierbântare este o ispită, din îngăduința lui Dumnezeu, pentru că Dumnezeu nu ispitește pe nimeni, doar îngăduie ispitele. De aceea spune *din îngăduința lui Dumnezeu*. Prin urmare, dorința fierbinte este în mod clar o ispită, și cu cât ia forma unei trebuințe bune, pe atât mai primejdioasă este, întrucât cu atât mai mult se ascunde de percepția noastră.

În al doilea rând, *fie ne tulbură partea irascibilă*. Partea irascibilă este partea simțitoare, ceea ce simt cu putere, ceea ce trăiesc cu putere; nu este pofta. Când poftesc ceva, nu îl am și îl vreau. Partea irascibilă însă este ceva pe care îl am și îl trăiesc, îl simt și îl percep. Tot ce ne absoarbe înlăuntrul nostru, tot ce ne leagă și ne stăpânește – mai ales părerile noastre – și tot ce este în întregime al nostru, lăuntric, atunci când se înalță, se pierde armonia. Omul devine ca ceva care se clatină, trăiește o agitație lăuntrică. Imaginează-ți, pentru o clipă, că vii în contradicție cu părerea celuiilalt sau că celălalt ajunge în contradicție cu părerea ta; îndată te vei aprinde și o să vrei să-ți dovedești crezul. Sau, gândește-te că îl simți pe cineva ca fiindu-ți apropiat, omul tău, și că vin alții și ți-l răpesc sau ți-l înșală sau că moare. Îi vei simți lipsa, te vei tulbura tot, iar pacea lăuntrică ți se va risipi.

În al treilea rând, *fie ne întunecă partea rațională*. Partea rațională a omului duhovnicesc este inactivă, pentru că duhul lui este înălțat. În general, mintea (το νοερό) pășește întru cele înalte, dar rațiunea (λόγος) rămâne întotdeauna în urmă, vrea să dea naștere la imagini, vrea să fie preocupată de ceva, are puterea de a întrerupe lucrarea minții. De aici vine și faptul că, vorbind despre viața duhovnicească, facem distincție între minte și rațiune, în timp ce, vorbind despre viața patimilor și a însușirilor sufletești, nu mai deosebim mintea de rațiune, ci atunci intră în lucrare partea irascibilă.

Prin urmare, când mintea mea se înalță la Dumnezeu, atunci rațiunea, gândirea, este curată și nu află niciun conținut, pentru că mintea este goală și este absorbită

doar de Dumnezeu. Atunci, rațiunea nu face nimic altceva decât să Îl urmărească pe Dumnezeu. Adică rațiunea, când este curată, se unește cu mintea. Dar când nu este curată, atunci devine o contragreutate perfectă a minții, întunecă atmosfera, iar mintea nu poate să-și mai continue drumul. Atunci avem gânduri, cum se zice, care, când devin mai grosolane, sfârșesc prin a fi imaginație. Așadar, mintea, dacă se amestecă cu rațiunea care nu este curată, este, în esență, inexistentă, este un vultur care a căzut în noroi și a fost acoperit de el. Dar când mintea este vultur, când mintea zboară, atunci cel care ne ispitește sau oamenii încearcă să ne întunece partea rațională.

Ce ne fac demonii în prima situație, și ce ne fac oamenii în cealaltă? Vin în conflict cu poftele noastre sau ne strecoară pofta, și atunci se ajunge la același rezultat: înfierbântarea părții poftitoare. Sau ne ajută în părerile noastre, în ceea ce trăim și credem, sau vin în conflict cu acestea, iar atunci întunecă partea rațională, o lipsesc de strălucire și îi dau drept conținut un nor, ceva pe care nu-l vezi. Însă, orice conținut al părții raționale împiedică vederea lui Dumnezeu, nu este norul dincolo de care Se află Dumnezeu, ci norul deasupra căruia stă ispititorul. Acestea se întâmplă în legătură cu sufletul.

În legătură cu trupul, *fie ne învăluie trupul cu dureri, fie ne răpesc cele trupesti*. Dacă cel ce te ispitește este vicleanul, se poate să vină și să te lovească, să te umple de răni, să-ți dea vreo boală sau să te lipsească de bunurile tale. Același lucru se întâmplă și cu oamenii: pot să te umple de dureri trupesti, de lipsuri, de neputințe, de

foame, de golătate, de orice altceva. Adică te strâmtorează, iar atunci, lipsit cum ești, nu poți face nimic, simți o împotrivire și pierzi pacea cu Dumnezeu.

Dacă reușești să depășești durerea, în sensul de a nu mai considera durerea un rău, ci doar ca pe un bine, dacă fiecare răpire, pierdere și durere le vei considera ca cercetări ale lui Dumnezeu, atunci ai ajuns deja de neispitit. Însă, din clipa în care vei vrea să biruiesti durerea, suferința, din clipa în care vei vrea să te împotrivești sau să redobândești bunurile trupești pierdute, atunci nu poți să ai legătură cu Dumnezeu, legătura ta se tulbură. De exemplu, nu ai ce să mănânci. „M-am deprins să fiu îndestulat cu ce am“, zice Apostolul (Flp. 4, 11). Am mâncare? Voi mânca. Nu am? N-o să mănânc. Sunt sănătos? Voi spune: „Slavă Ție, Dumnezeule!“ Nu sunt sănătos? Iarăși voi spune: „Slavă Ție, Dumnezeule!“ Din clipa în care voi vrea să mă fac bine, să scap de boală, ducându-mă la un medic, la un altul, făcând totul, găsind medicamente noi din America, din Rusia, L-am pierdut deja pe Dumnezeu. Sunt un titirez care se învârte pe fața pământului.

Același lucru se întâmplă și când nu vreau să pricep că, indiferent ce lucruri aş avea, nu am nevoie de ele. Mi-au furat rufele, lucrurile, banii, mi-au răpit femeia, prietenul sau tatăl? Înseamnă că nu am nevoie de ei. Lipsa și durerea constituie un criteriu al duhovniciei noastre. Omul care se împotrivește față de durere sau care se teme de durere sau care are greutate în lipsa și absența lucrurilor, acela nu Îl are pe Dumnezeu, Dumnezeu pentru el este mort.

Așadar, pentru ca cineva să poată să nu fie ispitit și să nu-și piardă legătura sa cu Dumnezeu, pentru ca Dumnezeu să nu ajungă inexistent pentru el, trebuie ca, în ceea ce privește viața sa trupească, să iubească durerea, suferințele și lipsa.

Întrucât tot ce spune Sfântul Maxim în continuare are legătură cu cel care a început să progreseze în iubirea pentru Dumnezeu, vom opri aici tâlcuirea și vom spune ceva foarte practic. Să nu ne înșelăm pe noi înșine! Dumnezeu există cu siguranță, dar pentru noi nu există atunci când nu avem semne simțite ale Sale, când nu lasă întipăriri asupra noastră.

Dimpotrivă, pe măsură ce viața noastră înaintează, lumea, cel viclean și egoul nostru lasă asupra sufletelor noastre întipăriri. Bineînțeles, suntem plăsmuiți din țărână, din lume. Dar această făptură de țărână este chemată să se refacă, să se renască, la fel ca Nicodim care, bătrân fiind, a fost înștiințat de Domnul că putea să se nască din nou (*cf.* In. 3, 4).

Putem și noi să ne naștem din nou, mai întâi, dacă vom simți și vom crede că suntem pământești – aceasta este deja începutul unei reușite –, iar în al doilea rând, dacă ne dezbrăcăm mintea de toate cele. Atunci vom vedea cărui împărat ne închinăm și al cui chip suntem; atunci vom vedea dacă pentru noi există Dumnezeu, pentru că Dumnezeu Își va lăsa întipărirea Sa peste mintea noastră; atunci vom vedea simplitatea ființei

noastre, unificarea tuturor puterilor noastre lăuntrice, fletești și duhovnicești. Dacă nu ne întoarcem în noi șine și dacă nu ne descoperim mintea, așa încât să vedem încotro merge, ca să putem să o dezlegăm de toate crurile, să nu spunem că am început ceva.

Ceea ce putem face în viața noastră zilnică este ceva foarte simplu. Mai întâi, să fim atenți la tulburarea lecturilor noastre cu ceilalți, chiar și la cea mai mică, cea care este rezultatul multei iubiri sau al lipsei de iubire, care provine din atitudinea celuilalt sau care arată că suntem dependenți de ea. Să dăm un exemplu simplu. Când cineva îmi vorbește urât, nu pot să-i răspund. Când îmi vorbește frumos, pot și să-l înfrunt. Aceasta înseamnă că suntem dependenți de celălalt, că ne putem tulbura în orice clipă, că ne putem pierde liniștea și echilibrul dintre noi, pentru că celălalt este întotdeauna ceva străin, nu îl avem la dispoziția noastră.

Dacă legăturile noastre cu oamenii nu sunt echilibrate întregime, să știm că „suntem trupești” (1 Cor. 3, 1-4); atât mai mult dacă există și o jignire adusă chiar și unui singur om. Să nu ne îndreptăm niciodată pe noi șine atunci când apare fie și cel mai mic norișor între noi și aproapele!

Un al doilea lucru la care trebuie să fim atenți este să ne judecăm cu asprime pe noi înșine, ca să vedem dacă avem păreri, vreo poftă, gânduri și scop sau plăceri. Având ceva din acestea, suntem, la fel, oameni trupești. Nu suntem mânați de Sfântul Duh, pentru că nu suntem uniți cu voia lui Dumnezeu. Avem ceva dintru? Asta înseamnă că eul nostru nu a devenit

una cu Dumnezeu, că nu a avut loc lipirea noastră de Dumnezeu. Eul nostru și Dumnezeu sunt, pe de-o parte, separați, dar devin una, se întrepătrund. Când sunt doi, sunt străini unul de celălalt. Trebuie să fie una, dar să se unească fără să se amestece, fără să se piardă ființa și personalitatea fiecăruia. Prin urmare, eu voi exista ca o entitate, dar voi fi fără poftă, fără părere și fără interese. Când am interese, înseamnă că sunt încă un om pământesc, pentru că acestea provin fie din partea poftitoare, fie din partea irascibilă, fie din cea rațională. Atunci și mintea mea, în esență rațiunea mea, merge spre ceea ce mă interesează. Acolo revine mereu și se învâрте, la fel ca porcul în necurăția lui și în mocirla lui.

Prin urmare, să fiu omul lipsit de interese, așa încât pentru mine să existe numai Dumnezeu. De asemenea, să urmăresc să nu existe în mine un gol lăuntric, adică o proiecție a egoului meu, ceva care va ieși din mine. Dacă găsesc așa ceva, să îl lepăd. Astfel, voi fi omul întotdeauna liniștit, bucuros, fără izbucniri de bucurie și fără căderi care îmi vor produce întristare. Nu va exista nimic care să mă mai impresioneze de-a lungul vieții. Slujirea mea mi-o voi face în chip desăvârșit, dar sufletul meu nu se va lipi acolo. Voi cheltui timpul necesar pentru aceasta, o voi împlini înaintea lui Dumnezeu, dar va fi instrumentul pe care astăzi mi l-a încredințat Dumnezeu. Nu mă va preocupa, așa încât, dacă îmi va fi schimbată slujirea sau îmi va fi dată peste cap, pacea nu mi se va risipi. Să fiu întors spre Dumnezeu, ca să fac slujirea mea în chip desăvârșit, dar fără ca ființa mea să se lipească de ea.

În al treilea rând, să urmărim ceasurile însingurării noastre cu Dumnezeu, care sunt cele mai roditoare, mai esențiale și mai pline de rezultate și, ca să spunem așa, ipostatice (consistente), adică au ipostas (consistență). Celelalte ceasuri ale zilei noastre sunt aproape inconsistente (fără ipostas). Ceasurile însingurării noastre cu Dumnezeu sunt orele de dinaintea începerii slujbei de dimineață. Dacă putem, să ne asigurăm dimineața una, două, trei sau patru ore. Dacă nu vom avea la dispoziție timp ca să fim singuri cu Dumnezeu dimineața, vom fi cei mai lipsiți de învățătură, fără rădăcină și, prin urmare, nu vom avea parte nici de slujbă, nici de viață mistică. Cel puțin – mai ales iarna – trei, patru ore ne este foarte ușor să le dobândim, așa încât să fim absolut singuri cu Dumnezeu. Slujba de la biserică este premisa vieții mistice, pentru că Îl face pe Dumnezeu prezent. Dumnezeu, Cel-ce-este, devine prezent înlăuntrul meu prin așteptarea mea în timpul slujbei și, în continuare, viața mea mistică, ea însăși o continuare a vieții cultice, Îl face pe Dumnezeu cel prezent să fie cu adevărat împreună cu mine, pururi împreună cu mine înlăuntrul meu.

Înainte de slujbă, dacă vrei, citește, dacă vrei, fă rugăciunea minții. În sfârșit, fă ce vrei, ajunge să fii tu și Dumnezeu. Nimic să nu-ți amintească de lume, nimic să nu te atragă, ci să se înfățișeze înaintea ta vederea lui Dumnezeu, nădejdea câștigării raiului, această privilegiu pe care poți să o simți și să te bucuri de ea, și care provine dintr-o vedere lăuntrică a lui Dumnezeu, și care apoi va deveni o contemplație curată, o arătare.

Pe lângă acestea, sunt importante și orele de după slujbă. Întâlniri, vizite, gustări, râsete – toate acestea sunt o rătăcire departe de Tatăl, departe de casa părintească. Să nu ne înșelăm pe noi înșine, nu e întâmplător faptul că nu am rânduit masa îndată după slujbă, în afara zilelor de sărbătoare, când se schimbă rânduiala. Lucrul acesta îl facem tocmai ca să mergem la chiliile noastre. Să fiți siguri însă că, atunci când simțiți foame, greutate, somnolență, toate acestea se datorează faptului că sufletele voastre rătăcesc pe pământ, și nu în Dumnezeu. Dacă suntem întorși către Dumnezeu, atunci nici nu ne este foame, nici nu moțăim, nu ne e nici frig, nici cald, nici nu suferim. Doar suntem foarte mulțumiți. De aceea, în acele ore de după slujbă, fie du-te să te culci – somnul trebuie îngăduit, este o neputință a firii –, fie fă-ți lucrul tău, și singurul tău lucru este acesta: să fii cu Dumnezeu. În afara cazului în care nu te poți îndeletnici cu Dumnezeu, mai bine găsește-ți o slujire care te ajută să fii neîmprăștiat, decât să alergi încolo și-ncoace sau să mănânci și să bei și să discuți. Sapă, coase, scrie, fă ce vrei, ajunge să fie o dăruire, pentru că sinele tău este încă incapabil să rămână întors către Dumnezeu, cel puțin în acele ore.

Seara, după Pavecerniță, este de preferat să te odihnești, ca să te poți trezi dis-de-dimineasă, cu câteva ore înainte de slujbă, în afara faptului că primești o binecuvântare specială ca să faci la chilie o lucrare duhovnicească. Oricum, întâlnirile și discuțiile nu sunt decât fapte cu totul satanice. Sunt satanice nu în înțelesul că provin direct de la satana, ci că provin din sinele tău sau de la

ceilalți oameni. Doar dacă e dată o binecuvântare specială poți să discuți; altfel, odihnește-te, ca să te poți trezi noaptea și să te desfășezi întru Dumnezeuul tău.

Întârzierile de seară înseamnă că suntem trupești. Discuțiile înseamnă că sinele nostru nu a cunoscut nicio trăire duhovnicească. Numai când ești trimis undeva poți să discuți, pentru că atunci îți tăgăduiești voia proprie, lucru care este important și minunat și te unește cu Dumnezeu. Altfel, du-te să te odihnești – acum asta e treaba ta! –, așa încât să poți să priveghezi la noapte.

În timpul zilei, fă-ți rugăciunile, ai grijă de slujba ta, programează-ți viața în așa fel încât, pe cât poți, să nu te împrăștii. Răsetele, discuțiile, alergăturile încolo și-ncoace ne fac să trăim departe de Dumnezeu, chiar dacă ne aflăm în mănăstire.

Dacă nu vei fi tăcut în timpul zilei, în timpul nopții vei dormi. Iar dacă vei dormi noaptea, ziua nu vei putea să faci o lucrare duhovnicească, cu atât mai puțin dacă îți cheltui noaptea cu alte lucruri. De aceea, ziua autentică și noaptea adâncă sunt rezultatul unei rădăcini lăuntrice adevărate. Să trăim astfel încât să ne găsim mintea și să vedem dacă rezistă în salturile pe care trebuie să le facă înaintea lui Dumnezeu, așa încât să-L poată ajunge cândva.

Când ostenim și avem dureri pentru Dumnezeu, atunci putem să spunem că avem dreptul să-L cerem pe Sfântul Duh. Altfel, doar vom vorbi despre El, dar nu vom putea spune niciodată că Duhul ne-a rebotezat, că ne-am frământat viața cu Duh, cu sare și cu foc. „Orice jertfă va fi sărată cu sare” – nu există sare dacă nu avem această prăjire la focul greutăților, aceste lovituri primite de la viață. Însă

„totul va fi sărat cu foc“ (Mc. 9, 49) – nu există foc, dacă nu există această suire a minții. Nu există Duh, dacă nu există sare și foc, dacă nu există viață lăuntrică duhovnicească, trăită cu simțire.

Faptul că toate rugăciunile noastre încep cu cererea ca Mângâietorul să vină, Duhul adevărului, pe Care Fiul ni-L trimite de la Tatăl, să fie ceva care ne va împunge mereu și ne va aminti de poziția noastră, adevărată sau mincinoasă, înaintea Sfântului Duh! Dacă poziția noastră este mincinoasă, atunci, oricât am spune „Împărate ceresc, Mângâietorule, Duhul adevărului, Carele pretutindenea ești“³, Cel ce este prezent pretutindeni va fi pentru noi inexistent. Vom striga, dar, la fel cu preoții lui Baal, „nu era nici glas și nici auzire“ (3 Împ. 18, 26), la fel se va întâmpla și cu noi. Dar dacă noi Îl vom dori, atunci se va petrece tocmai contrariul. Înainte să-L cerem, Dumnezeu ne va spune: „Iată, aici sunt!“ (Is. 58, 9). Este ceva care îți întoarce de îndată privirea către Dumnezeu, ceva care te atrage, te vrăjește, te absoarbe, te cucerește! Dacă dorim astfel de cuceriri din partea Duhului Sfânt, atunci vom fi copiii lui Dumnezeu, atunci vom putea să spunem că ne luptăm cu adevărat și că iubirea noastră este autentică. Altfel, tot ceea ce face întreaga lume, vom face și noi.

---

³ Vecernia Cincizecimii, a treia stihiră de la Srihoavnă.

Viața credinciosului trebuie să fie plină de bucuria și de veselia care vin din roadele Duhului – aceste roade, pe care Însuși Duhul Sfânt le dă fie sufletului nostru, fie obștii noastre. În același timp, viața noastră trebuie să fie în afara lumii, cu o viziune și simțire teologice și cu prezența veșniciei în locul și în timpul în care trăim. Trebuie să fim cu adevărat oamenii veșniciei. Dacă nu vom gândi teologic și dacă legăturile noastre nu vor fi legăturile unei uniri reale, fințiale, cu Dumnezeu, viața noastră va fi nu doar comună și deșartă, dar și o bătaie de joc din partea viclenilor demoni, a oamenilor păcătoși și a tuturor acelorora care urăsc sufletele noastre. În același timp însă va fi și o dezgustare de Dumnezeu, pentru că, în realitate, nu vom putea să ne ridicăm mai sus de înălțimea capului nostru, în timp ce viețuirea pe care o așteaptă fiecare dintre noi nu este aici, ci în ceruri (*cf.* Col. 3, 2).

Îl citim pe Sfântul Maxim – și pe toți ceilalți Părinți, și Sfânta Scriptură – și îl tâlcuim nu ca să învățați ce spune în a doua sută a *Capetelor* sale *despre dragoste*, ci ca să învățați să citiți și să-i tâlcuiți pe Părinți voi înșivă.

Fiindcă mănăstirea în care nu există cateheză, și mai cu seamă ținută foarte des, nu este mănăstire. Diavolul distruge sistematic aceste suflete, și ele, încet-încet, se sălbătesc, devin incapabile să mai înainteze și sunt castrate în asemenea fel, încât nu mai pot să nască duhovnicește. O mănăstire necatehizată este o anticameră a celui viclean, ceva care ar fi putut și să nu existe. Desigur, Dumnezeu intervine și scoate oameni de-ai Săi până și din pietre, face din păcătoși gura Sa și îi răpește în Duh pe proroci, pe fiii desfrânatei îi face preoții Săi și pe soții desfrânatei Și-i face proroci, așa cum vedem în Sfânta Scriptură – dar aceasta este lucrarea harului. Însă, în ce privește prevederile și cunoștințele pe care trebuie să le avem noi, lucrurile așa stau.

Este cu putință să avem întotdeauna cateheză? De aceea citim și îi tâlcuim pe Părinți, pentru că lucrul acesta nu e întotdeauna cu putință. Există și slăbiciunea omenească, și întâmplările care au loc în comunitățile omenești. Prin urmare, îi tâlcuim pe Părinți ca să învățați să citiți singuri și să aveți deplina putință a tâlcuirilor, a înțelegerilor și a asimilărilor, așa încât să dobândiți, în cele din urmă, un duh patristic.

Uneori vă plângeți că nu aveți cuvântul lui Dumnezeu. Această nemulțumire din partea voastră mă bucură, chiar dacă rar, pentru că arată setea sufletelor voastre, care, de altfel, este foarte vizibilă. Dar dacă nu învățați să citiți singuri, n-o să realizați nimic.

Ceea ce auziți este doar o introducere, care trebuie să fie urmată de propriul vostru studiu duhovnicesc. Iar o introducere este scrisă o singură dată, în continuare

urmând toate volumele lucrării. Asta înseamnă că este cu putință să studiem multă vreme și să scoatem din lecturile noastre personale toate reușitele, însuflările și înștiințările Sfântului Duh, adică să primim toate înștiințările pe care ni le-a dat Sfântul Părinte pe care-l studiem sau Sfântul a cărui viață o citim.

Trebuie să învățăm să gândim și să trăim, să ne bucurăm și să plângem, să simțim și să ne înălțăm întocmai ca sfinții Bisericii noastre. Aceasta este o consecință a unității bisericești pe care Dumnezeu o dă în adunarea noastră de slujbă. De aceea este preferabilă citirea în întregime a lucrărilor patristice și a Sfintei Scripturi, fără să alegem locurile cele mai frumoase sau antologiile și fără să tragem concluzii; facem rezumate, extragem ziceri care ni se par foarte importante. Viața este unitară și nu-i alcătuită din concluziile pe care le scoatem din cele mai importante texte ale unui Părinte. Obiceiul pe care îl au mulți de a citi fragmentar Părinții Bisericii sau de a citi doar tâlcuiri ale Sfintei Scripturi nu se potrivește unui ortodox, pentru că fărâmițează unitatea vieții. Viața este una, și toate problemele ei sunt întotdeauna aceleași, nu sunt doar problema aceasta sau cealaltă care ne preocupă astăzi. Trebuie să cunoaștem toate cele care i-au preocupat pe Părinți pentru a avea o viziune generală asupra vieții noastre, asupra Bisericii noastre, asupra Dumnezeului nostru. Să continuăm însă cu Sfântul Maxim.

Tâlcuind capul precedent, am spus că trebuie să depășim osteneala, durerile și lipsurile. Prin urmare, am depășit osteneala, nu-mi mai pasă de osteneală, am depășit lipsurile și propria mea părere, poftele mele și rațiunea. Nu

a rămas nimic și am o dispoziție de iubire identică față de toți. Acum sunt singur cu Dumnezeu, nu mă preocupă nicio persoană sau lucru, mai ales nu mă preocupă persoana mea, nu am păreri, sunt o ființă inexistentă. Există numai Dumnezeul meu, înaintea Căruia „m-am făcut ca un dobitoc” (Ps. 72, 22). Am ajuns un dobitoc (κτῆνος)¹, pentru că le-am supus pe toate Celui care le-a supus pe toate Tatălui și S-a supus dumnezeieștii voințe părintești (cf. 1 Cor. 15, 28). Atunci mintea începe să înainteze în iubirea lui Dumnezeu. Până în clipa aceea eram un copil care se juca în țarina Bisericii, acoperit de harul lui Dumnezeu, dar vă dați seama cât de imatur eram pentru a putea trăi o viață duhovnicească.

Zice, așadar, Sfântul:

Când mintea începe să înainteze în iubirea lui Dumnezeu, atunci începe și demonul hulei să o ispitească și să-i strecoare astfel de gânduri cum nimeni dintre oameni, ci numai diavolul, care este urzitorul acestora, poate născoci. [II, 14]

În acest cap ne atrage atenția expresia Sfântului: *când mintea începe să înainteze în iubirea lui Dumnezeu*. Nu spune „când inima începe să înainteze în iubire”, pentru că asta nu are nicio importanță, nu garantează nimic.

---

¹ Tălcuirea se întemeiază pe legătura etimologică, imperceptibilă în traduceri, dintre substantivul κτῆνος (dobitoc) și verbul κτάομαι de la care provine, având sensul de „a câștiga, a dobândi, a avea ca proprietate”. (n.tr.)

Inima vrea un sprijin, un toiag, ca să pășească. Prin urmare, când vede că iubirea lui Hristos o alină cu putere și că o scoate din problema ei, sau că îi acoperă conștiința sau că îi făgăduiește că-i va rezolva cutare problemă a ei, ea Îl iubește cu ușurință pe Hristos. Sau, când vede că Hristos este cu totul vrednic de iubire și foarte frumos, de ce nu L-ar iubi? De asemenea, când vede că Hristos este răstignit și cheamă la o viață răstignită – de cele mai multe ori omul se bucură să sufere, chiar dacă se teme de suferință –, este ușor să ceară să sufere cu Hristos. Sigur că nu e suferința, nu e crucea pe care o dă Hristos, dar noi suntem foarte ușor înșelați de o iubire ieftină.

Iubirea nu este sentimentul pe care-l am în clipa în care am păcătuit sau în care am suferit sau în care am o dulceață în inimă. De aceea Sfântul spune: *când mintea începe să înainteze în iubirea lui Dumnezeu*. Iubirea este un element unificator cu Dumnezeu, este îndepărtarea sinelui meu de mine însumi și îmbrățișarea sa cu Dumnezeu. Dar ființa mea profundă, cea care se înalță către Dumnezeu și care poate să tragă după sine întregul om, este duhul meu. Duhul este asemenea lui Dumnezeu, ceea ce poate să se apropie de Dumnezeu și să se unească cu El. Prin urmare, dacă duhul meu Îl iubește pe Dumnezeu și mintea mea este absorbită de Dumnezeu, atunci pot să spun că Îl iubesc pe Dumnezeu, iar mintea poate să tragă împreună cu ea și trupul, și sufletul.

Dar, dacă avem o concepție foarte superficială despre iubire și credem că o lacrimă sau un simțământ sau o hotărâre de-a noastră – mă fac monah sau m-am făcut monah – este iubire pentru Dumnezeu, înțelegeți cât de

ușor este să trăim într-o lume mincinoasă, care nu se deosebește cu nimic de minciuna în care trăiește întreaga lume. Sfârșim și noi împreună cu gloata întregii lumi.

De multe ori, ca să înțelegem ce înseamnă iubirea lui Dumnezeu, avem nevoie de întreaga viață. Dar când înțelegem și începem să înaintăm în iubire, atunci avem gânduri de hulă. Până aici, Sfântul Maxim înaintază dincolo de conținutul pe care l-am văzut în capetele anterioare și ne spune că există încă o categorie de oameni care au gânduri.

Categoria obișnuită de oameni sunt cei care lasă via sufletului lor liberă. În aceasta suntem cuprinși aproape toți oamenii. Adică, îngăduim să intre și să iasă o întreagă gloată de gânduri, care fac din mintea noastră un adevărat poligon de artilerie. Îi îngăduim minții să aibă tot timpul elemente străine, pentru că nu avem Duhul lui Dumnezeu, nici nu ne-a preocupat vreodată Dumnezeu. Când cineva are gânduri, înseamnă că nu-L are pe Dumnezeu. Dacă L-ar fi avut, atunci unde sunt puterea și iubirea lui Dumnezeu ca să-i ia gândurile, așa încât să nu-l mai chinuie în fiecare zi? „Gânduri” înseamnă lipsa pocăinței, lipsa vieții duhovnicești, lipsa unei experiențe elementare, absența lui Dumnezeu.

Există însă și situația specială a oamenilor care au gânduri sau ispite trupești, așa cum s-a întâmplat cu unii sfinți. Sunt cei a căror minte a început să înainteze în iubirea lui Dumnezeu. Lor le strecoară satana astfel de gânduri cum n-ar putea nimeni dintre oameni, nici chiar ei înșiși, să-și imagineze. Gândiți-vă cât de vicleni și cât de hulitori sunt demonii față de Dumnezeu!

Care sunt aceste gânduri? Gândurile de hulă sunt, pe de-o parte, cele care tăgăduiesc dumnezeirea lui Hristos sau taina Sfintei Treimi, iar pe de altă parte, cele care atribuie lui satana lucrări dumnezeiești. De exemplu, îți vorbesc duhovnicește, îți spun adevărul, iar tu zici: „Haide, ăsta-i un om unilateral!“ Acesta-i un gând de hulă. Prin urmare, gândurile de hulă se întorc împotriva Dumnezeirii, împotriva dumnezeieștii Revelații, împotriva lucrărilor lui Dumnezeu, despre care ne fac să credem că provin de la diavolul, așa cum spuneau și fariseii despre Hristos că „scoate demonii cu Beelzebul“ (Mt. 12, 24).

Iar aceasta o face pentru că-l pizmuiește pe iubitorul de Dumnezeu, pentru ca, ajungând la deznădejde pentru că a gândit unele ca acestea, să nu mai îndrăznească să se avânte către El prin rugăciunea obișnuită.

Cel viclean face lucrul acesta pentru că îl invidiază pe omul iubitor de Dumnezeu și vrea să-l aducă la deznădejde cu aceste gânduri. Astfel, omul este dezamăgit, crede că nu poate să facă nimic, că este de neîndreptat, păcătos, și atunci nu îndrăznește să-și facă din nou obișnuita sa rugăciune, adică rugăciunea minții, care înseamnă lipirea minții de Dumnezeu și, prin urmare, îndepărtarea gândurilor. Dar, părăsind rugăciunea, vicleanul găsește și mai mult loc în inima omului și-l face să nu mai îndrăznească să-și întindă aripile și să se afle împreună cu Dumnezeu.

Așadar, există și o categorie de oameni care au îneput să-L iubească pe Dumnezeu și să înainteze în

iubirea față de El, și acești oameni au gânduri. Ei însă au gânduri care, în primul rând, sunt foarte înfricoșătoare, adeseori rău-mirositoare, de cele mai multe ori de hulă. În al doilea rând, ele întunecă uneori mintea omului și-l fac să nu mai știe unde se află, să simtă în sufletul lui o mare povară, ca și cum ar fi căzut, ca și cum s-ar fi lăsat o negură pe care nu și-ar fi putut-o imagina dacă nu ar fi avut experiența ei. Dar aceste elemente nu sunt periculoase, ele arată că luptătorul înaintează în viața duhovnicească.

Prin urmare, când începem să-L iubim pe Dumnezeu, avem gânduri de hulă, care provin de la cel viclean. Când însă nu ne aflăm în această stare, să nu spunem că satana ne strecoară gânduri rele! Atunci, satana doarme în afara zidurilor mănăstirii, în afara casei tale, în afara inimii tale, nu se îndeletnicește deloc cu tine. Singur îți produci gândurile, pentru că le iubești, pentru că înlăuntrul tău există patima pe care o încălzești, și ești atent ca nu cumva să se răcească, nu cumva să se stingă și să piară. Orice fel de gând este o mărturie a existenței patimii corespunzătoare, mai ales a patimii pe care o iubim. Dacă n-am fi iubit-o, ne-ar fi părăsit. O iubim, o vrem, o hrănim și, în realitate, ne luptăm ca nu cumva să ne scape, chiar dacă ne rugăm ca Dumnezeu să ne-o ia. Această rugăciune este o înșelare a sinelui nostru și a lui Dumnezeu.

Dar de aici nu se alege răzbunătorul cu niciun folos pentru scopul său, ci și mai tari ne face. Căci războiști fiind de el și războindu-ne împotriva lui, ne aflăm mai încercați și mai adevărați în dragostea pentru Dumnezeu.

Acum putem să deslușim care este adevărata iubire pentru Dumnezeu. Pentru că, deși gândurile omului care nu-L iubește pe Dumnezeu – pentru că nu are un univers duhovnicesc bine alcătuit, nu are viață duhovnicească și har – îl topesc la propriu, îl chinuie și nu-l lasă să facă nimic, gândurile care provin de la satana nu îi sunt deloc de folos lui satana: *de aici nu se alege răzbunătorul cu niciun folos pentru scopul său.*

Cine este *răzbunătorul*? Cel care nici nu uită, nici nu este uitat, cel care te vânează și te face să te gândești mereu la el. *Răzbunătorul* este ispita, satana, pentru că cine îl uită pe satana? Cu ispitele pe care ni le aduce, ni-l amintim mereu, dar nici el nu ne uită vreodată. Până când ne va arunca în gura lui Lucifer, nu poate fi vorba să ne uite. Iar când doarme, doarme pentru că ne-a aranjat. Așa cum mama își așază pruncul în leagăn, îl înfașă și merge la plimbare, iar când se întoarce pruncul încă doarme, tot așa și satana își face treaba lui, îi ispitește pe alții. Pe noi ne-a înfașat, și suntem pe deplin în ghearele lui, mai ales când ne rugăm, când postim... Lucrurile acestea sunt dumnezeiești atunci când legăturile noastre cu Dumnezeu și cu oamenii sunt sănătoase.

Prin urmare, cuvântul *răzbunătorul* are mai ales înțelesul celui care nu poate fi uitat din cauza răutății sale. Este atât de rău, încât mi-l amintesc întotdeauna. Așa cum, când treci printr-o întâmplare înfricoșătoare, n-o uiți, tot așa și el, pentru că este atât de înfricoșător, atât de ticălos, atât de vătămător, nu poate să-ți iasă din minte. Dar nici amintirea lui, nici urmărirea lui și nici răutatea lui nu ne pot vătăma – *ci și mai tari ne face.* Când

gândurile noastre sunt de la cel viclean, prin îngăduința lui Dumnezeu, și, în realitate, nu noi suntem de vină pentru ele – adică sunt gânduri care arată progresul –, atunci, pe de-o parte, cel viclean nu-și atinge scopul său, iar pe de altă parte, noi devenim mai pricepuți, ba mai degrabă el însuși ne face mai puternici.

Aici mai trebuie să adăugăm și aceasta: omul neîncercat, neispitit, este ca o corabie care încă nu știi dacă poate pluti. Să nu avem niciodată încredere în noi înșine, câtă vreme nu suntem încercați! Vom fi încercați prin ispite din partea tovarășilor noștri, a oamenilor care ne înconjoară, din partea greutății vieții și a răutății oamenilor. Dacă nu vom depăși răutatea și împotrivirea, calomnia și durerea pe care ni le provoacă ceilalți, dacă nu vom încerca întristarea, atunci nu suntem decât la începutul călătoriei duhovnicești. Ca să putem avea o oarecare încredere în noi înșine, trebuie să le trăim pe acestea.

Unul dintre cele mai mari rele ale tinereții este lipsa de experiență, pentru că ea te face să le pierzi pe toate. Omul fără experiență se poate trezi în fața celui rău și să creadă că este Hristos. Îi spui ceva și o s-o creadă, pentru că nu are experiență. Va cădea în neștiință, în lipsa de învățătură, în calomnii, în durere, în necaz, în dezamăgire din cauza deplinei sale lipse de experiență. De aceea și omul tânăr, care este și fără experiență, și neîncercat, are nevoie mai mare de un om puternic, care a trecut prin încercările vieții și le-a biruit.

Aceste încercări îi sunt omului necesare; este cu neputință să înainteze dacă se teme de ele. Când întristarea care vine și se pare rea, când fratele tău, care te acuză sau

te pune la încercare, ți se pare rău și mergi să-l îndrepti, când refuzi durerea, când vrei să-ți trăiești viața simplu și tihnit, fără nicio greutate, nu poate fi vorba să faci ceva. Numai loviturile puternice, numai obrazul rănit poate să înainteze. Dumnezeu pe acestea le recunoaște. Așa cum Își recunoaște coasta străpunsă, rănilor de pe obraz și palmele peste grumaz, tot așa recunoaște și sufletul încercat. Un suflet neîncercat e în stare să se hrănească numai cu lapte, mai ales de la țată, nici măcar din sticlă. Dacă ar fi putut să bea lapte din sticlă, Dumnezeu i l-ar fi dat, și dacă putea fi pus la încercare, ar fi renunțat la lapte.

Prin urmare, numai cei încercați – și, cu acest înțeles, cei care iubesc ispita, încercarea – pot să înainteze. Sigur că noi n-o să ne ispitim pe noi înșine, n-o să ne creăm ispite în propria viață, pentru că lucrul acesta e păcat, este încredere în sine, ajungem în cealaltă extremă. Dar, când ni se întâmplă o ispită, să știți că este tot ce poate fi mai bun și mai important pentru mântuirea sufletului nostru. Mai ales când oamenii care ne înconjoară ne produc dificultăți, ei sunt cei mai buni prieteni ai noștri. Când ai un tovarăș care nu-ți aduce nicio încercare, să nu crezi că te vei folosi. Pur și simplu, te va face incapabil să călătorești pe drumul transcendenței. Prin urmare, iubirea pentru Dumnezeu se dobândește numai prin încercări.

Iar sabia lui să intre în inima lui și arcurile lui să se frângă (Ps. 36, 15).

În cele din urmă, noi vom birui. Satana va fi biruit, va fi străpuns de săbiile pe care le-a ridicat asupra

noastră. Săgețile îi vor străpunge propria lui inimă. Astfel, încercările pe care le străbatem, mai ales încercările omului bun, care Îl iubește pe Dumnezeu, contribuie la zdrobirea celui viclean și la victoria credinciosului.

Când mintea se pleacă spre cele văzute, înțelege lucrurile potrivit cu firea prin mijlocirea simțurilor. Și nici mintea nu e rea, nici lucrarea de înțelegere care e conformă cu firea, nici lucrurile, nici simțurile. Pentru că acestea sunt lucrurile lui Dumnezeu. Atunci ce este rău? Este vădit că patima adăugată imaginii mentale conforme cu firea, care patimă poate să nu fie prezentă la folosirea imaginilor mentale, dacă mintea priveghează. [II, 15]

Sfântul vorbește iarăși despre minte, întrucât cartea vieții noastre acolo se joacă. Atunci când mintea se îndeletnicește cu cele văzute, zice Sfântul, este ca și cum ai avea un înger care se amestecă cu trupul, dacă e cu puțință așa ceva! Mintea este făcută să se întoarcă spre Dumnezeu, aceasta este însușirea ei naturală. Dar când mintea se îndeletnicește cu cele văzute, cu lucrurile materiale, atunci ea înțelege prin mijlocirea simțurilor, pentru că simțurile minții sunt atrofiate și sunt folosite doar cele fizice, cele trupesti, adică mintea vede atunci prin mijlocirea văzului, a gustului, a mirosului, a auzului, a pipăitului. Este ca și cum cineva ar avea o inimă care îi este scoasă, pentru că nu funcționează bine, și i se pune una artificială, sau un stomac artificial sau ochi artificial.

Mintea are propriile ei simțuri, prin mijlocirea că-
 rora Îl vede pe Dumnezeu și se atinge de Dumnezeu.
 Dar când mintea, care este împărat, ajunge un țigan și
 bate drumurile, atunci ea înțelege în mod foarte firesc
 prin mijlocirea simțurilor, și nu prin mijlocirea simțirii
 minții. Ca să vezi stelele, ai nevoie de un ochi potrivit
 pentru spațiul cosmic, adică de telescop. Dacă te uiți
 la stele numai cu ochii, care sunt făcuți pentru lucruri-
 le obișnuite, pentru cele aflate în jurul nostru, nu vezi
 nimic, dai greș în strădania ta. În același fel dai greș și
 când vrei să vezi și să cercetezi lucrurile cu o minte care
 se îndelernicește cu lucrurile firești.

Unde se află răul? În minte? Mintea nu este un rău.
 Nici *lucrarea de înțelegere conformă cu firea* nu este pă-
 cat, ai dreptul să înțelegi lucrurile în mod firesc. *Nici*
lucrurile nu sunt rele, *nici simțurile* nu sunt rele. Atunci
 de ce mă osândești, Sfinte Maxim, pentru că eu înțeleg
 lucrurile prin mijlocirea ochilor trupești?

Să luăm un exemplu. Îl văd pe cutare că bârfește și,
 apoi, pe altul că merge acolo să bârfească și el. Atunci
 spun: „L-a tras după el primul, trebuie să merg să-i des-
 part, pentru că se vatămă unul pe celălalt, «tovărășiile rele
 strică obiceiurile bune» (1 Cor. 15, 33).” Trag imediat o
 concluzie, o idee, dar este o gândire conformă cu simțul
 firesc, potrivită cu experiența naturală. Oare concluzia
 mea este greșită? Pare că e corectă, dar, dacă o cercetezi
 cu Duhul lui Dumnezeu, vei descoperi că nu spune ni-
 mic. Noi, oamenii, de cele mai multe ori credem că cele
 pe care le gândim și le înțelegem sunt perfecte, foarte
 corecte. Da, sunt foarte corecte, dar potrivit cu gândirea

naturală, cu cea după simțurile fizice. Dacă privești lucrurile cu criteriile lui Dumnezeu, ele sunt altfel.

Toate lucrurile au două feluri în care pot fi văzute și tâlcuite: potrivit cu simțurile fizice și după Duh, potrivit cu vederea și înțelegerea duhovnicească. Se poate ca aceste două modalități să coincidă, așa cum coincide legea naturală cu cea duhovnicească, dar se poate și să difere în mod amețitor: dimensiunea adevărului poate fi atât de mistică, de adâncă, încât să nu înțelegi nimic. Rezultă că cine gândește în mod moral trage concluzii pe temeiul purtării obișnuite a oamenilor. Cine însă este insuflat de Duhul dezvăluie și vorbește din experiența sa ascetică, poate să spună despre același subiect lucruri cu totul opuse, iar tu să te pierzi și să te întrebi: „Dar oare există două morale? Două dogmatici? Doi Dumnezei? Două Evanghelii?” Nu, una singură există, dar fiecare o vede cu alți ochi.

Pentru că acestea sunt lucrurile lui Dumnezeu. Nici simțurile nu sunt rele, nici lucrurile nu sunt rele, nici mintea care gândește natural nu este rea. Acestea nu sunt păcătoase, pentru că sunt lucrurile lui Dumnezeu. Adică, ce rău poate fi să văd că porți ochelari și să spun: „Așa vă trebuie, pentru că atunci când erați copii nu trebuia să citiți foarte de aproape!”? Prin urmare, nu este rău să înțeleg lucrurile în mod natural. Atunci ce este rău? Este vădit că patima adăugată imaginii mentale conforme cu firea, care patimă poate să nu fie prezentă la folosirea imaginilor mentale, dacă mintea priveghează.

Simțurile duhovnicești, ale minții, prin faptul că se ating de Dumnezeu, că primesc dumnezeiescul har și

devin părtașe lucrării dumnezeiești, ne dau o percepție duhovnicească. Dimpotrivă, cunoștința și experiența potrivită cu simțurile fizice sunt ceva exterior, trupesc și, în același timp, sufletesc, motiv pentru care sunt simțite foarte puternic, impresionant, sunt ceva pe care îl trăiești.

Să dăm un exemplu. Un sfânt iese din chilie și vede că trece o femeie păcătoasă. Îi vede frumusețea și spune: „Privește cu câtă frumusețe l-a împodobit Dumnezeu pe om! Ia gândește-te cât de mare este frumusețea lui Dumnezeu!” Nu vede acea femeie cu ochi trupești, în esență cu ochiul fizic.

Eu însă te văd cât ești de frumoasă și simt cum frumusețea ta mă strânge. E ceva care mă zdruncină, pentru că prin mijlocirea ochilor am simțirea trupului, și nu o vedere duhovnicească. În această situație, mintea mea nu a văzut prin mijlocirea ochilor duhovnicești. Desigur, „mintea vede și mintea aude”², dar mintea vede fie cu ochii ei, fie cu cei trupești. Vederea trupească are mare putere de impresionare, e ceva care te robește, care te absoarbe, este o patimă de care suferă mai ales mintea.

Prin urmare, răul este *patima adăugată imaginii mentale conforme cu firea*, înclinația, obiceiul pe care mintea îl dobândește de a înțelege potrivit cu firea. Așa cum un copil se obișnuiește să umble în patru labe, tot așa și mintea se obișnuiește să vadă cu ochi străini, cu ochii naturali, cu ochii trupului, iar atunci înclină către imaginea mentală naturală, adică are mereu o oarecare imagine mentală.

---

² Epicharmos, *Fragmente* 249; Plutarh, *Etice* 92.

Atunci, oare la ce pot să mă gândesc? De exemplu, acum mă gândesc că toiagul meu trebuie schimbat, pentru că mai are puțin și se rupe și, dacă mă sprijin pe el, am să cad. Sau, te văd și mă gândesc că voiam să-ți spun ceva și îmi spun să nu uit. Asta înseamnă că mintea mea are o imagine mentală, că înclină spre cele percepute cu simțurile.

Care patimă poate să nu fie prezentă la folosirea imaginilor mentale, dacă mintea priveghează. Dacă mintea nu s-ar fi îndeletnicit cu cele văzute, ci ar fi privegheat mereu și s-ar fi gândit la Dumnezeu, atunci nu ar fi ajuns *la folosirea imaginilor mentale*, n-ar fi fost plină de imagini, ci ar fi fost goală, căutându-L numai pe Domnul Dumnezeu. Atunci, Dumnezeu ar fi putut deveni văzut prin simțul înțelegerii duhovnicești.

Prin urmare, nu există rău. Singurul rău pentru noi este faptul că mintea s-a obișnuit să gândească trupește, să gândească potrivit cu logica omenească. Mintea noastră este întotdeauna plină de imagini, una vine după cealaltă, mintea se îndeletnicește cu probleme și idei, cu păreri și pofte. Dar când omul are mintea întoarsă mereu către Dumnezeu, atunci ea este fără formă și poate fi umplută de Dumnezeu. Așa trăiesc sfinții.

Sfântul Îl are pe Dumnezeu, știe că aparține Bisericii celei Una, Bisericii sfinților. De asemenea, mai știe că este un păcătos, fiu al lui Adam, renăscut de către cel de-al doilea Adam, de către Hristos. Noi, oamenii obișnuiți, dimpotrivă, cădem crezând că suntem sfinți, pentru că vedem numai o singură latură a noastră, harul lui Dumnezeu, dar nu vedem frământătura pe care o cărăm în spate. Sfinții au

o deplină cunoștință: văd, pe de-o parte, propria păcătoșenie, iar pe de altă parte, văd sfințenia, harul și iubirea lui Dumnezeu la care sunt părtași.

Sfinții au cunoștința faptului că sunt sfinți, în înțelesul că participă la viața lui Dumnezeu cel Sfânt și că trăiesc plinătatea lui Dumnezeu cel Sfânt, prezența lui Dumnezeu cel Sfânt. Au însă cunoștința sigură a faptului că sunt păcătoși, și tocmai aceasta este sfințenia: ei nu trăiesc în păcat, dar știu că păcatul zace ascuns în mădularele lor. De aceea se curăță pe ei înșiși, se fac vase înmiresmate ale Sfântului Duh. Iar Sfântul Duh, de vreme ce este Sfânt, îi sfințește, și astfel au îndrăzneală înaintea lui Dumnezeu.

Noi cădem în egoism atunci când avem cunoștința propriei noastre virtuți, mai întâi pentru că nu ne cunoaștem păcatul, nu știm ce suntem. În al doilea rând, ceea ce este Sfântul Duh credem că suntem noi: că eu sunt sfânt, că eu nu am cutare patimă sau că am cutare virtute. Egoismul este o greșală a judecății mele, a înțelegerii mele. Cine crede că este sfânt judecă după om, după trup, și trage concluzia că e sfânt. Însă, sfântul adevărat nu gândește și nu judecă potrivit cu simțurile fizice, ci potrivit cu insuflarea și iluminarea dumnezeiască, și de aceea nu greșește. De aici vine și faptul că sfântul are îndrăzneală înaintea lui Dumnezeu. El spune: „În numele Domnului Iisus Hristos, scoală-te!”, și mortul înviază. În același timp însă el se roagă ca un păcătos, întrucât cunoaște natura dublă a omului, că omul este trupesc și duhovnicesc, că Însuși Hristos este întrupat în el, iar el este cel născut din Adam și Eva.

Desigur, se poate ca sfântul să cadă, și prima lui cădere este întoarcerea asupra sinelui său, întoarcerea la iubirea lui de sine, la ființa sa, iar a doua cădere, cea mai gravă, este faptul de a greși în ceea ce privește judecata, întrucât acest lucru este desăvârșirea căderii lui. Căderea, adică, începe prin prima situație și-și atinge apogeul prin cea de-a doua. Când sfântul se întoarce asupra sa însuși, a căzut. Atunci, un vultur se face fărâme și, dacă pierde și pe cel de-al doilea lucru, devine un hoit. Cu toate acestea, se poate pocăi, dar va avea nevoie de ani de plâns, de jeluire și de vânare a lui Dumnezeu. Răul este mare, foarte mare! Faptul că cei din vechime aveau pocăință nu-i un lucru mic, are un înțeles foarte adânc.

Sfântul Maxim ne-a spus despre omul care vrea să se sfințească mai întâi că satana începe să-i strecoare ispite în minte, care însă îl pun la încercare și îl fac mai întărit și mai statornic; iar în al doilea rând, că omul neputincios gândește prin mijlocirea simțurilor văzute, se apleacă spre cele văzute, iar aceasta este tot ce poate fi mai rău, pentru că mintea care învață să raționalizeze este incapabilă să le sesizeze pe cele ale lui Dumnezeu. Acesta este un păcat universal al oamenilor, chiar și al monahilor. Îl vedem în mănăstiri, în gândirea monahilor, în sfaturile lor, în adunările de conducere a mănăstirilor, la sfintele sinoade ale Bisericii și peste tot. Cu atât mai mult gândim omenește în viața noastră de zi

cu zi! Dar este un păcat? Lucrul acesta nu. Dar este un păcat pentru că ne împiedică să-L primim pe Dumnezeu, să mergem în rai, și, la rândul nostru, îi împiedicăm și pe ceilalți „să intre“ (Mt. 23, 14), îi facem incapabili să intre în Împărăție, așa cum spune Domnul despre farisei și cărturari. Înfricoșător! Oamenii care raționalizează se poate să fie foarte simpli, însă, de obicei, sunt mai ales intelectualii, oamenii rațiunii, înțelepții care au o înțelepciune felurită și reușite în viața lor. Se poate să pară oameni duhovnicești, dar „s-au rătăcit în cugetările lor deșarte“ (Rom. 1, 21), cad și se pierd din cauza gândurilor lor.

Un Stareț i-a dat ucenicului său o slujire, dar ucenicul nu a vrut-o și s-a revoltat. „Slujirea asta s-o faci – i-a spus Starețul – pentru că aceasta ți-a dat-o Starețul tău!“ Acela însă a insistat cu încăpățănare, deși Starețul i-a arătat că este egoist și că vine în contradicție cu făgăduința pe care l-a făcut-o lui Dumnezeu. După câteva zile l-a vizitat Marele Pahomie, iar Starețul i-a spus:

– Părinte Sfinte, ucenicul meu nu mă ascultă, ce să-i fac? I-am dat o slujire și nu o vrea.

– Și tu ce ai făcut?

– Nu pot să fac nimic.

– Să-i dai slujirea pe care o vrea, poate că își va schimba părerea și va ajunge bun. Fiindcă adeseori cel rău, dacă i se face bine, devine bun.

Între timp, Sfântul Pahomie îl întâlnește pe ucenic și îi spune: „Ce slujire ceri de la Starețul tău? Ia-o pe cea pe care o vrei!“ Atunci ucenicul este mișcat

lăuntric, cade la pământ, pune o metanie adâncă, își lovește fruntea de țărână³.

Starețul lui avea dreptate. Gândește-te, să-ți ceară fiecare ce vrea! Foarte primejdios! La început are mereu un egoism, apoi devine un om cu voie proprie, dă greș în viața personală. Dar cât de mare este diferența între gândirea potrivită cu simțurile fizice și discernământul duhovnicesc!

În capul următor, Sfântul Maxim ne analizează înțelesul patimii.

Patima este o mișcare a sufletului împotriva firii, fie spre o iubire irațională, fie spre ură fără judecată împotriva cuiva sau din pricina vreunui lucru din cele supuse simțurilor. De pildă, e o mișcare spre iubirea irațională a mâncărurilor sau a femeii sau a averilor sau a slavei trecătoare sau a altui lucru din cele supuse simțurilor sau din pricina acestora. Iar mișcarea sufletului către ura fără judecată, de exemplu, este una spre ceva din cele spuse mai înainte, sau spre cineva, din cauza acestora. [II, 16]

Se poate să urăști un om, iar ura aceasta să fie *fără judecată*, dar cuvântul „dacă nu urăște cineva pe tatăl său și pe mama sa” (Lc. 14, 26) exprimă o ură cu discernământ. Ura fără judecată se poate să se îndrepte împotriva unui lucru sau spre ceva din cele supuse simțurilor, *de pildă, e o mișcare spre o iubire irațională a mâncărurilor*.

---

³ *Viața Sfântului Pahomie (prima)* 42, coll. ΒΕΠΕΣ, vol. 40, pp. 144-145.

Cuiva, de exemplu, îi place să mănânce, îi plac mâncărurile și vrea să mănânce, și mai ales mâncăruri bune. Asta este patima îmbuibării pântecelui. *Sau a femeii*. Un altul nutrește o iubire irațională față de o femeie, în timp ce altul iubește o femeie fără ca aceasta să fie patimă.

Sau a averilor sau a slavei trecătoare. Un al treilea iubește banii sau slava. Toți iubesc slava, și de aceea Dumnezeu, ca să ne păzească, ne-a făcut atâtea făgăduințe și ne-a pregătit și împărăția cerurilor (cf. Mt. 5, 3). *Sau a altui lucru din cele supuse simțurilor*. De asemenea, se poate să iubești ceva din cele supuse simțurilor. Această iubire este patimă, pentru că este deșartă, trecătoare. Prin urmare, când iubești în mod irațional un lucru supus simțurilor, adică pentru a-l folosi când ai nevoie de el, această iubire a ta este o întoarcere pătimășă, o patimă. *Iar mișcarea sufletului către ura fără judecată, de exemplu, este una spre ceva din cele spuse mai înainte, sau spre cineva, din cauza acestora*. La fel se întâmplă și cu ura, când urăști ceva din toate acestea la care ne-am referit mai înainte, sau ceva, din cauza lor.

Prin urmare, patima, fie că este ură, fie că este iubire, fie că este pozitivă, fie că este negativă, fie că e constituită dintr-o mișcare de simpatie sau din una de ură, nu are importanță. Prin urmare, fie că te iubesc, fie că te urăsc, fie că te susțin, fie că te invidiez, toate pot să fie în mod egal patimi. Mai ales prima poate să fie mai rea, pentru că ne înșală mai mult. Tot ce fac trebuie să fie rațional și să nu-mi absoarbă mintea sau să fie un lucru găunos, deșert. Ceea ce e deșert este patimă. Numai ceea ce țintește spre ceva esențial, spre împărăția cerurilor, nu este patimă. Tot ce este trecător este patimă.

Prin ce se deosebește patima de răutate și ce este răutatea?

Sau, iarăși, răutatea este o judecată greșită cu privire la înțelesuri. [II, 17]

Răutatea înseamnă să fac ceea ce este potrivit față de ceea ce trebuie să fac. Răutatea este neputința sufletului de a alege ceea ce este corect în lumea înțelesurilor. De exemplu, să-i îngădui ucenicului meu să facă slujirea pe care o vrea? Sau să i-o impun pe cea pe care o vreau eu? Răutatea este greșeala pe care o fac în judecata înțelesurilor. Această greșeală poate să nu constituie un păcat moral înaintea lui Dumnezeu, dar poate să fie o răutate și, cu siguranță, duce la rău.

Pentru că înțelesurile sunt, de obicei, ale noastre, efect al unei cunoștințe sau al propriei noastre gândiri, nici nu înțelegem, nici nu acceptăm greșelile minții noastre și, prin urmare, nu înțelegem nici răutatea noastră. Astfel, cel care este rău crede că este bun, că este desăvârșit, sfânt și că e cel mai potrivit ca să învețe și să conducă. Înfricoșător, dar adevărat! Cine înțelege sau acceptă că greșește în înțelesurile sau în judecata sa? Deci aceasta este răutatea.

Căreia îi urmează reaua folosire a lucrurilor, ca de pildă, a femeii.

Când facem o greșeală în judecata înțelesurilor noastre, atunci săvârșim și reaua întrebuințare a lucrurilor.

De exemplu, Dumnezeu ne-a dat mâncarea ca să ne întreținem viața. Eu însă cred – și așa greșesc și cad în răutate – că mi-a dat-o așa încât, atunci când mi-e foame, să mănânc. De ce mă doare stomacul? Mă doare pentru că este gol, prin urmare trebuie să mănânc – așa zicem noi, oamenii. Dar unde conduce acest raționament? La reaua folosire a mâncării. Adică, în timp ce răul era doar la nivelul minții, acum devine și o rea folosire a lucrului.

Ca să înțelegem mai bine, Sfântul ne dă un exemplu: *ca de pildă, a femeii*. Exemplele trupești au întotdeauna un caracter ușor de perceput, prinzi de îndată înțelesul, și de aceea Părinții le folosesc foarte mult.

Folosirea dreaptă (ὀρθὴ χρῆσις) cu privire la împreunare are ca scop facerea de copii. Așadar, cel care urmărește plăcerea a greșit în ceea ce privește folosirea, considerând ceea ce nu este bun ca fiind bun. Unul ca acesta folosește în mod greșit (παράχρηται) femeia când se împreunează cu ea. Și cu celelalte lucruri și înțelesuri tot așa este.

Care este scopul unirii conjugale, întreabă Sfântul Maxim? Nașterea de prunci. Dar când cineva se căsătorește pentru plăcere, *el a greșit în ceea ce privește folosirea*, pentru că viața conjugală nu este pentru aceasta, ci pentru nașterea de prunci. Așadar, dacă te căsătorești pentru plăcere, cu o judecată greșită, consideri ca bine ceea ce nu este bine și, prin urmare, folosirea (χρῆσις) femeii devine pentru tine o folosire rea (παράχρησις).

S-ar putea formula și o părere diferită asupra acestei probleme, pentru că și Părinții au două poziții diferite.

Întrucât Părinții se îndeletniceau cu împărăția cerurilor și, într-un anume fel, teologhiseau pe temeiul descoperirilor lor duhovnicești personale și al experiențelor eshatologice, priveau lumea ca pe o preînchipuire, ca pe o înainte-mergătoare și anticameră a împărăției cerurilor. De aceea încercau să-l înalțe pe om de pe pământ la cer. Preocuparea cu cele pământești este un lucru specific Bisericii Apusene.

Părinții nu au teologhisit asupra subiectelor care au legătură cu lumea aceasta. Astfel, nici asupra subiectului căsătoriei nu au teologhisit. Au formulat învățături, dar au învățat înălțând cugetul omului de la căsătorie la ceea ce ea preînchipuie. Apostolul Pavel înfățișează căsătoria drept o taină mare în Hristos și în Biserică (*cf.* Ef. 5, 32). Nu vorbește despre căsătorie, ci, luând prilej de la problema căsătoriei, vorbește despre marele bun și înfricoșătoarea taină a unirii lui Hristos cu Biserica. Așa cum căsătoria este indisolubilă, tot așa și legătura lui Hristos cu Biserica, a lui Hristos și a omului, este de nedespărțit, de nedelegat. În alt loc, având ca pretext căsătoria, vorbește despre înfrânare ca despre cel mai sigur mijloc al celor căsătoriți, împreună cu postul și cu rugăciunea, pentru viața lor duhovnicească (*cf.* 1 Cor. 7, 5). Așadar, iarăși le înalță gândirea.

Prin urmare, cele din lume sunt niște preînchipuiri. Și căsătoria, ca ceva din lume, este o preînchipuire, ceva trecător, pasager, convențional, ceva care are loc întrucât omul a păcătuit, și nu pentru că Dumnezeu l-ar fi vrut. Omul a vrut-o, omul a căzut, și i-a fost dată căsătoria prin har de către Dumnezeu. De aceea nici Părinții nu s-au preocupat cu subiectul căsătoriei. Sfântul Ioan Gură de Aur,

de exemplu, are cele mai frumoase cuvinte pentru căsătorie. Dar când le citești, o să spui: „Dumnezeul meu, mai bine să nu mă căsătoresc, ci să trăiesc o viață în feciorie!”⁴ Iar când Părinții compară fecioria cu căsătoria, unul spune că se află depărtate între ele ca cerul de pământ, iar altul, ca Dumnezeu de om, și folosesc căsătoria ca o imagine a iubirii omului pentru Dumnezeu.

Lucrurile acestea le spune *Cântarea Cântărilor*, Cuviosul Simeon Noul Teolog, toți Părinții Bisericii și, mai ales, cei filocalici. Cu toții vorbesc despre taina și despre întâmplările din căsătorie ca despre cele mai comune și mai cunoscute lucruri, pentru că sunt închipuri ale împărăției cerurilor. Așadar, întrucât nu au teologhisit despre căsătorie, este firesc ca uneori să spună că aceasta este pentru nașterea de prunci, iar alteori, folosind expresia Apostolului Pavel, să spună că nunta este nu pentru nașterea de prunci, ci „din cauza desfrânării” (cf. 1 Cor. 7, 2), adică pentru ferirea de plăcerea nelegiuită, adică tocmai contrar a ceea ce spune aici Sfântul Maxim Mărturisitorul.

Pe noi nu ne interesează care dintre aceste două vițiuni este, în cele din urmă, dominantă. De altfel, noi ne găsim la mănăstire și nu suntem căsătoriți. Dacă cineva se căsătorește, îl va preocupa această problemă. Pe noi însă ne interesează esența problemei. Esența este că atunci când greșești în înțeleșuri, în judecata înțeleșurilor, ești dus la reaua folosire, ești dus de la răutate la păcat. Tocmai de aceea Sfântul Maxim spune: „Fiți

---

⁴ Cf. Sfântul Ioan Gură de Aur, *Despre feciorie* 25, PG 48, 550.

atenți la gândurile voastre: judecata voastră să nu fie greșită, adică să nu fie urmarea răutății, să nu provină din semnele cunoștinței dobândite prin simțurile fizice, ci din cea provenită din vederea dumnezeiască.”

Dar să mergem mai departe și să terminăm capetele despre gânduri și despre judecată, din cea de-a doua centurie a Sfântului Maxim.

Slujbă de diacon săvârșește cel care unge mintea pentru luptele sfinte și care îndepărtează de la ea gândurile pătimase. Slujbă de preot săvârșește cel care luminează mintea spre cunoașterea fapturilor și care nimicește gnoza cu nume mincinos. Slujbă de episcop împlinește cel care, prin Sfântul Mir, o desăvârșește în cunoașterea și închinarea Sfintei Treimi. [II, 21]

Avem aici trei categorii de oameni care își folosesc mintea bine. Cei care își folosesc rău mintea sunt oameni care devin senzuali și răi, care uită cele despre judecată. Cei care își folosesc bine mintea se împart în trei categorii – cea mai de jos, cea de la mijloc și cea mai înaltă – pe care Sfântul Maxim le pune în paralel cu cele trei trepte ale preoției: diacon, preot și episcop. Să vedem, așadar, dacă aparținem și noi vreuneia dintre acestea – adică, dacă suntem măcar diaconi! –, pentru că lucrul acesta are importanță.

Slujbă de diacon săvârșește cel care unge mintea pentru luptele sfinte și care îndepărtează de la ea gândurile pătimase. Dacă ne amintim de cele spuse mai înainte, anume că rugăciunea duce mintea până la dispariția uitării

și a neștiinței, adică o introduce în cunoașterea tainelor lui Dumnezeu, vom înțelege acum noile paralelisme.

Diaconi sunt cei care ung mintea. Ce înseamnă „ung”? Înțelesul verbului „a unge” (ἀλείφω) este foarte simplu, îl folosesc și Vechiul și Noul Legământ, și Părinții, și cărțile obișnuite, și viața obișnuită. „Ungător” vine de la „a unge”. Cu ce ungem? Cu ulei. Pe cine ungem? Pe atleți, și de aceea *cel care unge mintea* este cel care o exersează, care o antrenează, care își pregătește mintea pentru a și-o exersa, cel care își exersează mintea. Cel care unge este antrenorul. Prin urmare, *cel care unge mintea pentru luptele sfinte și care îndepărtează de la ea gândurile pătimase* este cel care își exersează mintea să nu se gândească la lucruri supuse simțurilor, să nu bântuie încoace și-ncolo ca și vagabonzii de pe drumuri, ci să meargă la Dumnezeu, și, în paralel, este cel care încearcă să alunge gândurile pătimase.

Astfel, în prima categorie intră oamenii care își exersează mintea ca să se gândească la Dumnezeu, să aibă pomenirea lui Dumnezeu și să îndepărteze gândurile pătimase. Potrivit Marelui Vasile, lucrul acesta are loc mai ales în frageda copilărie, până la vârsta de opt ani, și e primul lucru pe care trebuie să-l învețe copiii. Cel mult până la șaptesprezece ani pot învăța aceasta, mai târziu e problematic. Dacă copilul învață să hoinărească, nu-l mai întorci înapoi. Numai ce-l bate mamă-sa, că se și întoarce pe drumuri, unde s-a obișnuit. Așa este și mintea omului. De aceea spune și Marele Vasile: „Să primiți la mănăstire copii mici, țânci, și primul lucru pe care să-i învățați să fie păzirea

minții. Să-i încredințați unui părinte care cunoaște astfel de lupte, și el să fie ungătorul lor.”⁵

Putem oare și noi, la vârsta la care ne aflăm, să mai facem ceva? Nu știu, dar mai bine târziu decât niciodată. Dar copiii mici, de care mă bucur și de care mă mândresc pentru că sunt atât de plini de har, să aibă grijă să nu piardă acești primi ani. După aceasta, să nu aștepte să mai facă ceva. În sfârșit, are grijă Dumnezeu și de voi, care sunteți mai mari, deși e dificil. Dacă în clasa a treia de gimnaziu nu mai înveți gramatică, pentru că ai învățat până în clasa a doua, iar apoi ne punem bine cu copilul, ca să nu se întristeze —, cu cât mai dificil este să învețe cineva astfel de lupte duhovnicești! Să avem nădejde, întrucât nici vremurile pe care le trăiți nu ajută, nici societatea, nici neștiința, nici piedicile vieții! S-ar putea ca lui Dumnezeu să-I fie milă de noi și să privească în inima noastră și să ne dea ceva, dar exersarea minții ține mai cu seamă de vârsta copilăriei. Dar, pentru că Sfântul Maxim ne vorbește despre *cel care unge mintea*, să ne exersăm și noi mai dinainte, și mare-i harul lui Dumnezeu! Pentru că milostiv, îndurător și mult-îndurat este Domnul, Care ne va da și nouă, va privi și la noi cu o privire milostivă.

Slujbă de preot săvârșește cel care luminează mintea spre cunoașterea fapturilor și care nimicește gnoza cu nume mincinos. Preot este cel care dobândește cunoștința fapturilor, cunoaște, adică, proveniența din Dumnezeu a

---

⁵ Sfântul Vasile cel Mare, *Regulile mari* 15, PG 31, 952.

celor ce sunt, locul făpturilor în iconomia lui Dumnezeu, adică cunoaște dumnezeiasca iconomie. *Cel care luminează mintea spre cunoașterea făpturilor și care nimicește gnoza cu nume mincinos.* Preotul își luminează mintea sa cunoscând rațiunile făpturilor, intră în esența lucrurilor. Mintea lui nu rămâne la suprafață, ci pătrunde în adâncime, vede ce ascunde fiecare lucru și că acolo Se află ascuns Dumnezeu. Știe cum a făcut Dumnezeu fiecare lucru și de ce l-a făcut și care e legătura Lui cu acesta. Adică, are o cunoștință după Dumnezeu a făpturilor, și nu una din simțurile fizice.

Slujbă de episcop împlinește cel care, prin Sfântul Mir, o desăvârșește în cunoașterea și închinarea Sfintei Treimi. Episcopul este cel care ajunge la contemplație și dobândește cunoștința desăvârșită, cel care este uns cu Sfântul Mir al cunoștinței desăvârșite, al contemplației, al descoperirii venite de la Dumnezeu, și care nimicește orice altă cunoștință, chiar și cunoștința celor ce sunt, cunoștința înțelepciunii. Aici avem desăvârșirea cunoștinței, intrarea în tainele lui Dumnezeu, întru care a fost făcut duhul omenesc. Acesta este scopul duhului omenesc. Dacă nu am fi putut să pătrundem aici în tainele lui Dumnezeu, El nu ne-ar fi dat duh, ni l-ar fi dat în cealaltă viață, pentru că n-am fi avut nevoie de el aici, pe pământ. Ca să ni-l dea acum, înseamnă că acestea sunt pentru această viață, dar noi le amânăm pentru o întreagă veșnicie, și apoi, nu știm unde vom sfârși.

Prin urmare, cine are cunoștința lui Dumnezeu, acesta Îl are pe Dumnezeu neîncetat și în mod adevărat înaintea sa. De aceea spune: *și închinarea Sfintei Treimi.*

De la felurimea lucrurilor create trecem la Treimea Persoanelor, pe care Le cunoaștem acum în mod sigur și deplin, și ne închinăm Lor. Sfântul Maxim ne conduce de la stadiul de începător până la cel desăvârșit. Vrea ca omul să aibă cunoștința adevărată a lui Dumnezeu venită din descoperire, să cadă neîncetat înaintea lui Dumnezeu și să I se închine în Duh și în Adevăr.

Să cădem și noi neîncetat înaintea lui Dumnezeu și să I ne închinăm în Duh și Adevăr!

Toate cuvintele Domnului cuprind aceste patru lucruri: poruncile, dogmele, amenințările, făgăduințele. [II, 24]

Care este oare înțelesul dogmei? Nu cumva dogma Îl revelează pe Dumnezeu? Nu. Dumnezeu este dincolo de orice gândire și de orice concepție. Nu este ceva dintre cele pe care le putem gândi, înțelege, descoperi sau cerceta. De exemplu, sunt sărac sau bolnav. Sărăcia mea mă face să-mi doresc un Dumnezeu Care să mă întărească în fața bogătașilor, iar când sunt bolnav, acest Dumnezeu să-mi dea sănătatea pe care n-au putut să mi-o dea medicii. Dar Dumnezeu nu este așa ceva, El e dincolo de acestea!

Atunci, ce este Dumnezeu? Eu, omul, sunt drept, puternic, tare, veșnic prin nașterea de fii. Și despre Dumnezeu spunem că este tare, drept, veșnic... Nu! Dumnezeu nu e nimic din toate acestea, pentru că toate acestea sunt expresii metaforice, luate din viața omenească, pe care I le atribuim lui Dumnezeu. Nu cumva Dumnezeu este o dimensiune a minții mele, mintea

mea ridicată la o măsură nemărginită a spațiului și a timpului? Nu. Nici asta nu este Dumnezeu! Ce este, atunci, Dumnezeu? Este ceea ce-i dincolo de toate!

Prin urmare, dogma nu este o înțelegere a lui Dumnezeu. Un Dumnezeu înțeles sau luat în posesie de către ființa omenească nu este Dumnezeu, este o prelungire a ființei umane. Tot ce înțelegem este o lucrare a imaginației care ne acoperă sinele. Dumnezeu este perceput, desigur, de antenele gândirii omenești prin folosirea rațiunii umane, mai ales prin dogme, prin filosofie și prin tainele omului și experiențele exterioare, dar, desigur, nu în esența Sa, ci în relațiile Lui cu noi. De asemenea, pot fi cercetate legăturile dintre Persoanele Sfintei Treimi, dar cunoștința pe care o dobândim exprimă, pur și simplu, transpunerea legăturilor omenești. Spunem, de exemplu: noi ne iubim, prin urmare Se iubesc și Persoanele Sfintei Treimi. Eu îmi iubesc soția, cu atât mai mult Îl iubește Tatăl pe Sfântul Duh. Un părinte își iubește fiul, cu atât mai mult Tatăl cerească Îl iubește pe Fiul Său. Un fiu îl iubește pe tatăl său, cu atât mai mult Fiul cel Unul-Născut, Cuvântul lui Dumnezeu, Îl iubește pe Tatăl cerească. Toate acestea sunt o reflectare a propriilor noastre însușiri, până când se apropie de legăturile dintre cele Trei Persoane ale Sfintei Treimi. În realitate, este o înțelegere a legăturilor lui Dumnezeu cu omul, și nu a lui Dumnezeu în El Însuși, nu a Ființei Sale, ci a energiei Sale.

Prin urmare, Dumnezeu nu este nici bun, nici rău; nici mic, nici mare. Atunci, ce este? Ceea ce nu poate să fie omul. Omul nu poate să fie foarte mare, prin urmare Dumnezeu este foarte mare. Dar nici această înțelegere

omenească nu rezistă, pentru că axioma „foarte mare“ înseamnă că există ceva încă și mai mare, și prin urmare ajungem la concluzia că mai există un alt Dumnezeu, Care este încă și mai mare. De aceea spunem că Dumnezeu este mare și, într-un fel asemănător, că Dumnezeu este bun. Faptul că Dumnezeu este bun, mare, nenăscut, neîmpărțit, în trei Ipostasuri, că Dumnezeu a iconomisit mântuirea omului, că Hristos a fost răstignit – toate acestea constituie dogme. Prin urmare, dogma este deschiderea cerului și vederea lui Dumnezeu, Care Se pleacă asupra făpturii omenești, este Dumnezeu în relația Sa iconomică cu omul.

Dogmele decurg din revelația lui Dumnezeu, din descoperirile pe care le-a făcut Însuși Dumnezeu prin mijlocirea prorocilor, a apostolilor, a sfinților și pe care, pentru înțelegerea lor, continuă să le facă prin mijlocirea oamenilor purtători de Dumnezeu. Descoperirile făcute oamenilor purtători de Dumnezeu, apostolilor și prorocilor, se întind de multe ori, într-un fel tainic și de neînțeles, până la Sfânta Treime, pentru că, așa cum Însuși Domnul spune, nimeni nu cunoaște cele ale lui Dumnezeu decât numai Fiul și cel căruia va voi Fiul să-i descopere (*cf.* Mt. 11, 27). Hristos, pentru că a ieșit din sânurile părintești, ne-a descoperit cele despre Tatăl, despre Sine și despre Sfântul Duh, iar Sfântul Duh Se descoperă pe Sine în istoria Bisericii prin viața oamenilor purtători de Dumnezeu. Astfel, avem și cunoștințe despre Sfânta Treime care sunt tainice și, în esență, de neînțeles. Toate acestea sunt axiome mai presus de logica omenească și constituie dogme.

A treia categorie a cuvintelor Domnului sunt amenințările. Cui se datorează ele? Fiți atenți, ca să înțelegeți proveniența lor! Omul, de regulă, are o voință oscilantă. Când Dumnezeu le-a dat oamenilor întâi-zidiți raiul, le-a interzis să mănânce numai dintr-un singur pom, zicându-le că „în ziua în care veți mânca din acest pom cu moarte veți muri” (cf. Fc. 2, 17). Le-a spus limpede că, pentru a putea să trăiască în rai, trebuie să mănânce neîncetat din pomul vieții. Adică, viața este faptul de a-L mânca pe Dumnezeu, de a participa la viața lui Dumnezeu. Omul însă trebuia să fie liber în ceea ce privește voința, să aibă dreptul să refuze viața lui Dumnezeu, adică să poată să moară, nu cu moartea trupească, ci prin despărțirea de Dumnezeu. Prin urmare, când spune că „în ziua în care veți mânca veți muri”, acest lucru nu reprezintă o pedeapsă, este un pogorământ, o purtare de grijă pentru om, o economie dumnezeiască, o ocrotire dumnezeiască. Este ca și cum i-ar spune: „Ceea ce vrei, o să fac. Vrei să te despați de Mine? Te vei despați în acea zi.”

Să luăm un exemplu. Vă spun: „Nu mâncați din cutare grădină, pentru că este stropită!” Închid și porțile, ca să vă amintiți, când le vedeți închise, că e interzis să mâncați. Te apucă o poftă puternică să mănânci ceva de acolo. Atunci spun: „Dacă cineva dorește să mănânce, îi deschid poarta de îndată, adică drumul spre otrăvire, dar tu ești cel care vrei asta.” Gândește-te că te împiedic să deschizi poarta! Vei deveni o fiară, o bestie, un răzvrătit. O să mă întrebi: „De ce m-ai întemnițat aici?” Tocmai acest lucru este și ieșirea omului din

îngrădirea pusă lui de Dumnezeu, dezlegarea lui de Dumnezeu, moartea.

Prin urmare, pentru omul întâi-zidit nu exista o amenințare, ci exista numai un dumnezeiesc pogorământ. Moartea era o dezlegare a sa, o eliberare, o lăsare a lui să facă ceea ce vrea și o îndelungată iubire și îndelungă-răbdare a lui Dumnezeu, care constă în putința omului ca, prin moartea trupească ce urma să vină, răul să nu devină veșnic¹. Prin urmare, amenințare nu exista. Amenințarea vine după săvârșirea primului păcat. Din ce motiv?

Omul întâi-zidit a fost făcut după chipul și asemănarea lui Dumnezeu (*cf.* Fc. 1, 26-27). Era puternic, putea să nu cadă, putea să spună: „Nu mănânc!“ Dar, după păcat, omul se clatină neîncetat, picioarele i se duc ba înapoi, ba încolo, voința îi este neputincioasă; „nu fac ceea ce vreau, ci ceea ce urăsc, aceea săvârșesc“ (Rom. 7, 15). Una vreau, și alta fac. Vreau să nu fumez, pentru că așa mi-a spus doctorul, dar eu fumez. Vreau să nu beau, pentru că mi s-au stricat măruntaiele, dar eu beau. Vreau să nu mă duc în acel loc interzis, și totuși mă duc. Aceasta-i antinomia care a pătruns în viața omenească!

Prin urmare, când omul se clatină, când oscilează astfel, Dumnezeu îl va lăsa liber? Dumnezeu trebuie să îi întărească voința, fără să intervină în viața lui. Așadar, îi întărește în mod deplin viața și i-o face foarte sigură, dându-i posibilitatea să se unească iarăși cu El

---

¹ *Cf.* Sfântul Grigorie Teologul, *Cuvântarea* 45, 8, PG 36, 633.

și să se sprijine pe harul Lui. Astfel, dobândește refacerea chipului dumnezeiesc, revine la desăvârșita asemănare, se îndumnezeiește, se împărtășește de Dumnezeu și are puterea dumnezeiască. Cele cu neputință mai înainte devin acum, mulțumită lui Dumnezeu, cu putință. Dar ca să se întâmple aceasta, trebuie ca omul însuși să o dorească și să spună: „Dumnezeul meu, vreau să mă întorc la Tine!“

De obicei însă, omul stă între pământ și cer, alege și iarăși alege. Atunci, Dumnezeu ce face, pentru a nu interveni în viața lui, dar și pentru a nu-l lăsa lipsit de ocrotire? Când omul se îndreaptă spre pământ, când se îndreaptă spre trup și spre păcat, către lume și către iad, Dumnezeu îl amenință. Nu-i spune: „Te voi pedepsi!“ sau: „Te voi trimite în iad!“, ci îi spune: „Vei merge în iad, te vei rătăci, vei muri, vei ajunge rău, vei păți cutare lucru, o să cazi în mâinile demonilor!“ Îl amenință. De ce? Pentru că, în esență, omul nu vrea propriul său rău, își vrea binele, dar există antinomia care a pătruns înlăuntrul lui, este neputința lui. Prin urmare, îl amenință, iar atunci omul se teme și se întoarce iarăși către cele de Sus, face, în realitate, ceea ce vrea.

Iar pentru ca Dumnezeu să-l întărească și mai mult înspre bine, înspre Sine Însuși, îi dă făgăduințele, promisiunile, așa cum spune și Sfântul Maxim. De exemplu, „fericiți cei săraci cu duhul, că a lor este împărăția cerurilor“, „fericiți cei ce plâng, că aceia se vor mângâia“, „fericiți cei blânzi, că aceia vor moșteni pământul“ (Mt. 5, 3-5). Ca și cum l-ar lăuda și ar spune: „Continuă! De aici încolo este împărăția cerurilor, îngerii,

sfinții, de aici te așteaptă Hristos, Maica Domnului!“ Tot ce i se pare omului a fi dificil, Dumnezeu îi dovedește că e foarte ușor. Tot ce pare ușor spre rău, Dumnezeu îi dovedește că pare în chip mincinos ușor și că, în realitate, este un coborâș spre dezastru. Astfel, Dumnezeu îi întărește voința fără să intervină, și omul poate să aleagă răul sau binele.

Astfel că, după cădere, Dumnezeu i-a dat omului *amenințările și făgăduințele* și i-a spus: „De aici încolo, cu lacrimi și cu sudoare îți vei mânca pâinea, în multe dureri îți vei naște fiii!“ În același timp însă i-a dat și protoevanghelia, anume că „sămânța“ femeii „va zdrobi capul“ șarpelui (cf. Fc. 3, 15-16). Aceasta a fost prima făgăduință, și anume că omul va fi așezat din nou în vechea sa frumusețe și că se va întoarce în împărăția cerurilor.

Cât de frumos le-a rânduit Dumnezeu! Pe de-o parte, a rostit amenințările, cum că omul se va chinui, iar pe de altă parte, i-a dat făgăduința că omul va fi fericit. În acest fel, și libertatea omului este păstrată, și nici Dumnezeu nu se pierde, ci rămâne și aleargă, ca să poată să răpească orice suflet care strigă: „Dumnezeul meu!“ Sau, mai degrabă, nici nu e nevoie să strige, pentru că stă El lângă noi și rânduieste tot ce ne înconjoară, așa încât, dacă vom vrea cândva, să poată Dumnezeu să ne înșface.

Și pentru acestea (porunci, dogme, amenințări, făgăduințe) răbdăm toată aspra viață: posturi, privegheri, culcarea pe jos, osteneli și trudă în slujiri, ocări, necinstiri, chinuri, omorări și cele asemenea. Fiindcă zice: „Pentru cuvintele buzelor Tale eu am păzit căi aspre“ (Ps. 16, 4).

Pentru ca omul să împlinească poruncile lui Dumnezeu și să creadă în dogmele Lui, să se ferească de amenințări și să dobândească făgăduințele, rabdă toată aspra viețuire. Care sunt asprimile viețuirii? Postul, privegherea, culcarea pe jos, adică pe pământ, osteneala și truda *în slujiri*, adică truda să-l slujești pe celălalt – femeia să-l slujească pe soțul ei, grădinarul să-i slujească pe frații lui, așa încât să poată mânca legume proaspete – și multe alte slujiri. De asemenea, ocările, calomniile, necinstirile, schingiuirile, morțile – când urmează să devenim martiri pentru Hristos – și cele asemănătoare sunt, toate, asprimi ale viețuirii. Dar sunt ele cu adevărat asprimi?

Când omul le va simți pe acestea aspre, înseamnă că în sufletul lui există un al doilea fel de antinomie. Pentru că acestea par aspre pentru cineva care le vede cu un ochi omenesc. De aceea spune și Psalmistul: „Pentru cuvintele buzelor Tale eu am păzit căi aspre” (Ps. 16, 4), căi care par aspre. Însă, omul care le înfăptuiește nu le trăiește ca aspre, le trăiește ca bune, ca pe o tihnă. Monahul doarme pe jos mult mai tihnit decât unul care doarme pe o saltea și se afundă cu totul în ea. Pe acesta îl va dura cândva mijlocul, în timp ce pe acela care doarme pe o podea de lemn, așternând o simplă zdreanță, nu-l va dura nici odată mijlocul, nici nu se gândește: „Of, cum o să mă culc acum pe jos?”, ci merge să se culce în modul cel mai firesc. Nu spune: „Cum o să postesc?”, ci îi vine în mod firesc dorința să postească.

Numai dacă antinomia din om ajunge la asemenea măsură încât universul lui sufletesc se va vlăgui cu totul, iar omul își va pierde voința – adică, va ajunge în

stări de deplină dezarticulare a lumii sufletești —, faptele acestea par foarte aspre, și atunci omul le rabdă de nevoie, ca să nu se întâmple ceva mai rău.

Să dăm un exemplu. Cineva înțelege că trebuie să rămână credincios soției sale, dar are o neputință înfricoșătoare, vrea să plece și să o apuce pe drumul păcatului. Atunci, cei din jur îi pun piedici, îl urmăresc. Această urmărire nu are înțelesul îndepărtării libertății sale, ci a întăririi lipsei sale de voință, a sprijinirii lui. El nu este un om liber, nu este un om cu voință, este lipsit de voință, pentru că, dacă voia să plece de acasă, ar fi plecat, dar nu pleacă, ci șade acolo, plânge și iar plânge.

Iar răbdarea de care vorbește Sfântul Maxim aici — *răbdăm toată aspra viețuire pentru acestea* — are înțelesul așteptării. Adică, toate faptele asprei viețuiri le lucrăm din voința noastră, exprimându-ne astfel așteptarea lui Dumnezeu. De exemplu, nu mă culc pe jos pentru că mi se interzice să dorm pe așternut, ci pentru că în acest fel exprim faptul că Îl vreau pe Dumnezeu. În general, refuz orice compromis, orice lucru mediocru, orice lucru pământesc. Sau: am dreptul să mănânc carne, dar nu mănânc, nu fac compromisuri cu un lucru omenesc, pentru că vreau ca singura mea unire să fie cu Dumnezeu. Am dreptul să-mi păzesc viața, să-mi îngrijesc organismul, dar postesc până la măsura relei-pățimiri, până când ajung un ofticos ca Marele Vasile², până ce stomacul meu ajunge să nu mai fie stomac și măruntaiele să mi

---

² Cf. Sfântul Grigorie Teologul, *Epistola* 5, PG 37, 29A.

se lipească, la fel ca Sfântul Ioan Gură de Aur³. De ce? Pentru că nu vreau să trăiesc, măi frate, vreau să mor, vreau să merg la Dumnezeuul meu! Am dreptul să merg la Hristosul meu! Prin urmare, viețuirea aspră este lepădarea desăvârșită a oricărui compromis, a tot ce este provizoriu, este desăvârșita eliberare de orice element omenesc, de orice legătură, pentru că și această viață este o robie, și mâncarea este o legătură, și nevoia de sănătate este o obligație.

Prin urmare, le refuz pe toate acestea și spun: „Dumnezeul meu, «al Tău sunt eu»! (Ps. 118, 94)“. Vreau să trăiesc pe deplin liber pe acest pământ și cândva să mă eliberez pe deplin și de acest trup – care e al meu, dar care va fi înduhovnicit –, să devin eu însumi egal în cinste cu Tine, să ajung și eu un „dumnezeu“.

Astfel sunt privite asprimile viețuirii și acest înțeles îl au, anume că nu fac compromis cu nimic, nu închei armistițiu, nu-mi creez legături, le refuz pe toate. Fac tocmai contrariul a ce face omul cel legat de trup, de lume, de compromisuri, de un loc și de timp, ca să exprim că nu fac nimic altceva decât să-L aștept pe Dumnezeu. Răbdarea oricărei asprimi a viețuirii este o formă duhovnicească a vieții, o asemănare cu viețuirea îngerească, o depășire a orice se află pe pământ și o așteptare a celor care rămân veșnic. De exemplu, refuz mâncarea, pentru că e pieritoare, și mănânc doar atât cât am nevoie ca să

---

³ Cf. Paladie, *Dialog istoric (cu diaconul Teodor al Romei) despre viața și petrecerea Sfântului Ioan Gură de Aur* 12, PG 47, 39.

trăiesc zi de zi. Nu ca să trăiesc mulți ani, ci ca să trăiesc azi. Refuz căsătoria, pentru că, într-o bună zi, căsătoria se va stinge, soția îmi va muri, eu voi ajunge incapabil să mai las urmași. Îmbrățișez fecioria, pentru că fecioria nu moare, ci este nestricăciune. Ce este căsătoria? Stricăciune. De aceea și spunem că i-a fost stricată cuiva fecioria. Eu nu vreau să mă stric, vreau să rămân nestricăcios, să rămân veșnic.

Acest înțeles preînchipuitor al veșniciei, care introduce în Împărăția fără de sfârșit, îl au toate cele pe care le face omul și pe care spunem că le rabdă, când, de fapt, prin ele Îl așteaptă pe Hristos. „Răbdând, L-am așteptat pe Domnul“ (Ps. 39, 2). „Răbdând“ toate acestea, „L-am așteptat“ pe Domnul. Prin urmare, toate acestea sunt „precum ochii robilor privesc la mâinile stăpânilor lor“ (Ps. 122, 2), precum ochii mei privesc la ochii lui Dumnezeu.

Desigur că uneori Starețul le spune ucenicilor săi să fie atenți la problema postului, așa încât să poată posti și poimâine. Îi îndeamnă să se sature de mâncare și de somn. Însă, lucrul acesta are următorul înțeles.

Postul are un scop; când însă cineva postește ca să postească sau când o face numai dintr-un simplu entuziasm sau pentru că postesc ceilalți sau ca să se pedepsească, chipurile, pe sine însuși sau din alte motive în afara celui obișnuit – este un lucru periculos. Fiecare lucru pretinde o anumită maturizare, petrecută la timp și din timp. Dacă nu te-ai copt, atunci o să-ți faci rău și rugăciunea, și postul, și privegherea, și toate. Pentru că, de exemplu, vei striga ani de zile către Dumnezeu, și nu te va auzi, și apoi vei spune: „Nu există Dumnezeu!

Unde-i Dumnezeu Căruia Îi strig de atâția ani?" Sau vei posti și, dacă într-o zi o să te îmbolnăvești și doctorul o să-ți spună să mănânci carne în fiecare zi, tu o să spui: „Așa pățești dacă asculți de Biserică, de Hristos!" De fapt, tu nu ai ascultat de Hristos, ci ai ascultat de mintea ta stricată!

Are importanță ca orice lucru să fie făcut potrivit cu dorința și voința lui Dumnezeu. Toate la vremea lor. De asemenea, excesul este un mijloc de autodistrugere, dacă nu ești atent. Așadar, dacă Starețul vede că un ucenic de-al său nu are cunoștința și maturitatea necesare sau că se aruncă în excese primejdioase, este obligat să facă ceea ce face și ciobanul când vede lupul: să lase fluierul și să pună mâna pe pușcă sau pe orice altceva, și să înceapă să lovească. Trebuie să strige și să-i spună: „Cu ce faci acum, poimâine n-o să mai poți posti!"

Ceea ce pare foarte simplu ascunde multe premise. E bine să postim, să ajungem până la boală, dar, ca să facem asta, trebuie să cunoaștem scopul postului.

Plata înfrânării este nepătimirea, iar a credinței este cunoștința. Iar nepătimirea naște discernământul, iar cunoștința, iubirea pentru Dumnezeu. [II, 25]

Cuvintele *plata înfrânării este nepătimirea* înseamnă că harisma, darul lui Dumnezeu pentru înfrânarea pe care o face omul, este nepătimirea. Nepătimirea nu există fără înfrânare, dar nu înfrânarea aduce nepătimirea. Dacă presupunem că s-ar întâmpla așa ceva, atunci am

avea un fel de dualism în om, și ar avea dreptate dualiștii, cei care cred că răul e localizat, în general, în trup. Dualiștii consideră că există două principii în viața omenească: unul bun și altul rău. De aceea ei spun că trebuie să-ți chinui trupul, să-l supui, să-l stăpânești, ca să poți fi liber. „Lovește-ți trupul, umilește-l, fă-l să doară, chinuie-l – zic ei –, ca să se arate frumusețea sufletului!”

Ai, de exemplu, ispite trupesti. Ei spun să-ți chinui trupul, ca să nu ai ispite. Ispitele însă nu sunt în trup, ci, în esență, se află în suflet și nu îl au ca pricină pe omul din fața ta, ci se ascund în tine. Tu ești de vină că ai ispita, și nu celălalt. Există o deplină unitate între suflet și trup.

Atunci, ce este înfrânarea? Este expresia gândului meu, a dorinței mele, a hotărârii mele de a dobândi nepătimirea. Când vreau să-mi dai ceva, o să-ți întind mâna în chip de rugămintă. Cerșetorul așa face. Când vreau să-ți arăt cât de mult te iubesc, te voi îmbrățișa și te voi săruta. Îmbrățișarea și sărutul meu sunt expresia iubirii mele. La fel este și înfrânarea: o expresie a dorinței după nepătimire. Nu că înfrânarea dă nepătimirea, după cum nici mâna nu mi se umple de bani dacă o întind, ci trebuie să vrei să-mi pui ceva în ea. Prin urmare, Dumnezeu îi dă omului ceea ce dorește, pentru că omul este văzut potrivit cu ceea ce are înlăuntru, cu dorința lui, iar Dumnezeu este Cel care îi cercetează inima (*cf.* Ps. 7, 10). De vreme ce inima lui exprimă dorința după nepătimire, Dumnezeu îi dă de îndată ceea ce cere. Răspunsul lui Dumnezeu la dorința omului este un fel de venire a lui Dumnezeu către om.

Plata înfrânării este nepătimirea. Vrei să ajungi nepătimăș? Este foarte ușor: înfrânează-te! Dar înfrânează-te exprimând această dorință, fără să crezi că vei depăși prin osteneala ta trupul sau neputința sau egoismul sau orice altceva. Tu nu poți să faci nimic. Purcelușul, oricât s-ar rostogoli pe o pajiște curată, tot purceluș rămâne, iar tu, oricât te vei înfrâna, o să rămâi tot un om tăvălit în păcatul tău și în răutatea ta. Asceza ta nu are nicio legătură. Trebuie să vină Dumnezeu, să Se amestece în sufletul tău și să scoată din el tot răul care se află înăuntru. Eu le fac pe toate acestea, așa cum spuneam mai înainte, așteptându-L pe Dumnezeu și zicând: „Dumnezeul meu, eu nu sunt nimic! Tu, însă, dă-mi nepătimirea!“

Ce este nepătimirea? Pentru început, este nelucrarea patimilor care se află în mine. În continuare, nepătimirea înaintează – adică, Dumnezeu înaintează – și are loc înlăuntrul meu o dezrădăcinare a fiecărei rădăcini, a fiecărei patimi. Așa cum mintea mi se golește, rămâne goală și intră în ea Dumnezeu, tot așa și sufletul meu se izbăvește de tot răul, de fiecare rădăcină a patimilor, iar eu, atunci, nu mai am înlăuntrul meu niciun element pătimăș, păcătos.

De exemplu, văd pe cineva, și îndată îmi apare o poftă rea. Această poftă vicleană nu provine de la femeia pe care am văzut-o, ci provine de la patima dinlăuntrul meu, care, îndată ce văd femeia, zâmbește și vrea să meargă lângă ea, pășește spre păcat. Acum însă, când am ajuns nepătimăș, oricât aş vedea-o, nu am niciun fel de mișcare lăuntrică, nu există nimic corespunzător în mine, nu există nicio proiecție, nicio ieșire dinăuntru,

nu există acea posibilitate care dă naștere înăuntrul meu la ceva. Așa cum autoturismul are un buton pe care îl apeși și se deschide ușa – există o corespondență: dacă nu ar exista ușa, butonul nu ar deschide nimic, și dacă nu ar exista butonul, nu s-ar deschide ușa –, tot așa și femeia, dacă nu există patimă, nu-mi va stârni nicio patimă, nu mă va duce la păcat, nu-mi va crea dispoziția de a avea gânduri, poftă, dorință. Acum, când am nepătimirea, nemaexistând rădăcina, rămân nepătimaș și spun: „Ia uite ce om frumos!”, pentru că am minte și văd dacă este frumoasă sau urâtă.

Prin urmare, nepătimirea înseamnă că nu am patimi înăuntrul meu, nu sunt îmboldit de către patimi, sunt nelucrător și cu totul mort în ce privește răul. Prin urmare, nepătimirea nu înseamnă că îmi strunesc trupul, egoismul, patimile. Strunirea este ceva care îl poate readuce pe om la rău, ba chiar să-i facă și rău. De asemenea, nepătimirea nu este o respingere a patimilor, pentru că respingerea este o simțire mincinoasă și, în esență, este cel mai mare rău pe care omul îl poate face. Nepătimirea este desăvârșita eliberare a omului și revenirea sufletului la vechea frumusețe.

[Plata] *creдинței este cunoștința*. Ce înseamnă această propoziție? Ce însemnează credință, cunoștință? „Acum rămân credința, nădejdea, iubirea”, spune Apostolul Pavel (1 Cor. 13, 13).

Credința este o reprezentare, o esențializare, o punere în lucrare, pentru mine, a unui lucru existent sau inexistent, dar nevăzut. „Fericiți cei ce n-au văzut și au crezut”, zice Domnul (In. 20, 29).

Credința este ipostasul, reprezentarea unui lucru nădăjduit, care va fi. Nădăjduiesc că voi câștiga împărăția cerurilor. Împărăția cerurilor există, dar pentru mine va deveni realitate în veșnicie – cred asta. Nădăjduiesc că Dumnezeu mă va scăpa de boală. Nu pot însă să spun că nădăjduiesc în Dumnezeu. Cred în Dumnezeu, că Dumnezeu este prezent, că Dumnezeu este Dumnezeu. Când spunem: „Nădăjduiesc în Dumnezeu!“, înțelegem asta: „Nădăjduiesc că Dumnezeu îmi va da în viitor ceea ce vrea să-mi dea.“ Credința și nădejdea sunt proiectarea sinelui meu către Dumnezeu, în prezent și în perspectiva viitorului.

Adeseori spunem: „Cred că se va întâmpla ceva“, în loc de: „Sper că se va întâmpla“. Suferim de o anumită necunoaștere a sensului cuvintelor. Verbul „cred“ se referă la cunoașterea iubirii și puterii lui Dumnezeu. Le cunosc, cred, Doamne, cred că asta îmi vei face și, prin urmare, nădăjduiesc că se va împlini! Credința se referă la Dumnezeu, Care poate să o îplinească și vrea să o îplinească, iar nădejdea se referă la ceea ce va face Dumnezeu cu mine. Credința există, nădejdea se va concretiza.

Dar iubirea ce este? Este deplina chemare, înclinație, întoarcere a omului spre Dumnezeu și unirea lui cu El în prezent, unire care va continua să se dezvolte și se va desăvârși în eshaton. Asta înseamnă „Îl iubesc pe Dumnezeu“.

Cunoștința ce este? Prin credință, ceea ce nu văd este, pentru mine, prezent. Nu-l cunosc, dar cred în existența lui. Văd Sfânta Treime? Nu. Înțeleg în ce fel Sfânta Treime este una? Înțeleg cum S-a pogorât Fiul din ceruri, a venit pe pământ fără să-Și părăsească vreodată Tatăl? Nu

înțeleg, dar cred! Cunoștința, adică, este vederea duhovnicească a acestei taine, intrarea mea în taină și revelarea ei în mintea mea. De exemplu, pe tine te recunosc auzindu-te la telefon. „Ce mai faci? Cum ești?"; „Mi-e dor de tine!“, îmi zici. Iar eu îți răspund: „Te iubesc! Când o să ne vedem?“ Când ne vom întâlni însă, atunci te văd, te redescopăr cu adevărat, te recunosc. „A..., ești cutare! Bine, acum putem să ne căsătorim!“

Sfântul Maxim numește aici „cunoștință“ revelarea lui Dumnezeu în ochii mei. Când avem o astfel de credință – așa cum spune aici Sfântul –, care este un dar al lui Dumnezeu făcut dispoziției mele, atunci Dumnezeu adaugă, ca dar credinței noastre, cunoștința tainelor, cunoștința lăuntrului Său, cunoștința dumnezeiască. Dar poate omul să dobândească o astfel de cunoștință? Desigur! De ce ne-a creat Dumnezeu? Ca să ne tiranizeze? Ca să ne țină orbi? Ca să fim niște cârtițe? Nu! Dar când cineva crede că poate să dobândească o astfel de cunoștință, și o vrea, și o urmărește cu adevărat, potrivit cu voința și cu porunca lui Dumnezeu, atunci i-o dă. Fără aceste elemente însă, Dumnezeu nu o dă. O va da în eshaton, dacă va exista dispoziția pentru ea.

Credința este o deschidere a ochilor, care poate avea loc treptat, adică să se producă un adaos la credință. Fiecare treaptă este credință, dar care are o sporire. Vii și îmi spui: „Ce înseamnă asta? Să vină să mă lovească! O să le dau una...!“ Atunci eu îți spun: „Copilul meu, ce ai de pierdut? Tu mergi în cer.“ Iar tu îmi zici: „Într-adevăr, aveți dreptate!“ – și nu mergi să-l mai bați pe celălalt. După o lună, te întorci și-mi spui: „Auzi acolo, mi-a dat

o palmă, m-a jignit în fața oamenilor!“ Îți spun: „Bunul meu copil, cum te-a jignit? Tu ești trupul lui Hristos, mădular al lui Hristos (cf. Ef. 5, 30). Poate fi jignit Hristos? Cum simți că ești jignit? Numai ceea ce Îl jignește pe Hristos te jignește și pe tine. Dacă Hristos spune să întorci și celălalt obraz (cf. Mt. 5, 39), înseamnă că Hristos prețuiește asta, prin urmare te prețuiește și pe tine.“ „Aveți dreptate“, zici, și mergi să-i mulțumești aceluia că ți-a dat o palmă. Așa are loc înaintarea. Astfel, trecem de la credință la credință, de la înțelegere la înțelegere. De fiecare dată spunem că am crezut, în înțelesul că există o anumită cultivare a credinței. Nimic nu este desăvârșit în această viață. Toate au limita lor și toate se vor desăvârși numai în Împărăția lui Dumnezeu.

Iar nepătimirea naște discernământul. Aici trebuie să fim atenți la următorul lucru: Sfântul nu spune că plata nepătimirii este discernământul, ci că nepătimirea naște discernământul. Discernământul este opusul răutății sau al lipsei de judecată, faptul de a înțelege cu precizie ceea ce vrea Dumnezeu. Pentru că sufletul meu este cu totul curat, ochiul minții mele nu este atras de nimic și nu se tocește, nu este influențat, nici întunecat de vreo patimă, și de aceea vede limpede. Văd că lucrul acesta e păcat. Îl părăsesc. Celălalt, care nu s-a izbăvit însă de patimi, suferă de o slăbire a vederii, le vede pe toate foarte diferit și greșește.

Dacă nu văd clar, atunci poate să intervină egoismul și să spun: „Nu, domnule, eu sunt creștin, nu fac ceea ce îmi ceri!“ Dimpotrivă, când sunt nepătimaș, am siguranță, îmi dau seama imediat ce trebuie să fac. Să luăm un

exemplu. La un moment dat, acolo unde mă aflu, primesc o palmă. Ce-a fost asta? Nălucire? Boală a minții, a sufletului meu? Satana? Cum să-ți dai seama tu, care ești pătimaș? Dar cine este curat, îndată ce-i spui, imediat va înțelege dacă a fost de la satana, de la vreo boală sau vreo nălucire. Alt exemplu. Simți înlăuntrul tău iubire pentru un anumit om. Este această iubire curată sau nu? Nu înțelegi, pentru că multa dorință te face să crezi că iubirea ta este bună. Cel nepătimaș însă își dă seama. Prin urmare, discernământul și siguranța care însoțește discernământul sunt un rod al nepătimirii.

Iar cunoștința [naște] iubirea pentru Dumnezeu. De ce naște cunoștința iubirea pentru Dumnezeu? Eu, care nu am cunoștința, nu pot să-L iubesc pe Dumnezeu? Tu poți să simți iubirea lui Dumnezeu, așa cum a spus mai sus și Sfântul, dar, pentru a-L iubi, trebuie să-L cunoști. Ai auzit ce ți-am spus mai înainte despre iubire? Vorbim la telefon foarte frumos, dar, când te văd, o să-ți spun: „Bine, acum putem să ne căsătorim!” Acum, când te-am revăzut și te-am cunoscut mai bine, acum te-am iubit și pot să-ți spun „da”. Așa este și cu Dumnezeu!

Iubirea pentru Dumnezeu, ziceam mai înainte, este desăvârșita unire, nunta desăvârșită, împreunarea mistică, unificarea mistică, îndumnezeirea mea, unirea mea cu Dumnezeu, dispariția sinelui meu, afundarea sinelui meu în Dumnezeu. Rămâne, bineînțeles, ipostasul meu, adică rămân ca persoană, dar voința mea, dorința mea, lucrarea mea, toate se identifică cu Dumnezeu. „Nu mai trăiesc eu, ci Hristos trăiește în mine” (Gal. 2, 20). Mare lucru! Se săvârșește o nuntire deplină, a cărei umbră este orice

nuntă pământească, iar tipul ei este fecioria. Cum mă voi îndrepta fără iubire către această unire deplină? Iubirea mă va uni. Prin urmare, iubirea este elementul unificator, este unirea celor două persoane, a lui Hristos și a omului.

Dar cum se va petrece aceasta dacă nu-L voi vedea, dacă nu-L voi cunoaște mai întâi pe Dumnezeu? Iubirea desăvârșită este iubirea pe care o au cei desăvârșiți, cei care Îl văd pe Dumnezeu, iar această vedere este o deschidere a ochilor sufletului înaintea lui Dumnezeu, este cunoștința. Fiindcă această deschidere este a celor desăvârșiți, Dumnezeu dă, prin iconomie, un anumit grad de cunoaștere, mai mic sau mai mare, fiecărui om, sub forma unui fel de înțelepciune – nu de cunoaștere –, a unui fel de deschidere a rațiunii, un fel de luminare a omului, de plinătate, de bucurie, de ceva pe care îl simt înlăuntrul meu. Acestea îmi dau o oarecare cunoaștere a lui Dumnezeu, și această cunoaștere îmi dă o anume iubire pentru Dumnezeu. Desigur că nu este cea desăvârșită, dar este și ea o iubire și o legătură cu Dumnezeu – „unul treizeci, altul șaizeci, altul o sută“ (Mt. 13, 23).

Ajungând la iubire, ajungem la deplinătate. Acum putem să spunem: „Iubește și fă ce vrei!“ Când Îl iubești pe Dumnezeu, nu ești subordonat niciunei legi, niciunei rânduieli legale, ești un „dumnezeu“ (cf. 1 Tim. 1, 9). Viața ta este ascunsă cu Hristos în Dumnezeu (cf. Col. 3, 3)!

Mintea, când împlinește bine făptuirea, înaintează în chibzuință. Iar când împlinește bine contemplația, înaintează în cunoștință. Însușirea celei dintâi este să-l ducă pe cel ce se luptă la discernământul dintre virtute și răutate, iar a celeilalte este să-l ducă pe cel părtaș de ea la rașiunile despre cele netrupești și trupești. [II, 26]

Urmând calea făptuirii, cu scopul de a-L trăi pe Dumnezeu, omul ajunge la chibzuință (φρόνησις) și înaintează. Chibzuința este putința sufletului omenesc de a simți cu putere, duhovnicește, lumea de care este înconjurat, așa încât să poată trăi împreună cu ea în tihnă duhovnicească, să trăiască în felul în care vrea Dumnezeu.

Calea contemplativă, dimpotrivă, îl conduce la cunoștință și îl face să înainteze în ea. Cunoștința înalță mintea omului în așa fel încât Dumnezeu să i se descopere. Cunoștința nu este dobândirea anumitor viziuni și reprezentări exterioare, ci o părtășie ființială la viața lui Dumnezeu. Este vedere a lui Dumnezeu și-l face pe om părtaș *la rașiunile despre cele netrupești și trupești*, îl

pune în legătură până și cu cele mai duhovnicești ființe și, cu mult mai mult, cu Dumnezeu.

Urmând să teologhisești, nu căuta rașiunile din El, pentru că mintea omenească nu le va putea găsi. Dar nici pe ale altcuiva din cele de după Dumnezeu, ci cercetează-le pe cele din jurul Lui, pe cât se poate. De pildă, pe cele legate de veșnicie, de nemărginire și de nehotărnicie, de bunătate și de înțelepciune, de puterea creatoare, proniatoare și judecătoare a fapturilor. Pentru că între oameni este mare teolog cel care găsește întrucâtva rașiunile acestora. [II, 27]

Când urmează să teologhisești – spune –, să nu cauți *rașiunile din El*, adică să înțelegi ființa lui Dumnezeu. Verbului „a teologhisi” îi dăm, de obicei, înțelesul de vorbire despre Dumnezeu. În realitate, el are înțelesul de a veni în comuniune cu Dumnezeu. Prin urmare, când vrei să comunici cu Dumnezeu, nu căuta să-L cunoști pe Dumnezeu Însuși, pentru că Dumnezeu este neapropiat, de neînțeles, de neîmpărtășit. *Mintea omenească nu le va putea găsi*, nu este cu puțință ca mintea omenească să se apropie de acest Dumnezeu, dar nici mintea uneia dintre celelalte făpturi care sunt *după Dumnezeu*. Mintea omenească însă poate să urmărească, și să vadă, și să întrevadă, și să pătrundă în cele din jurul lui Dumnezeu, în însușirile și în energiile lui Dumnezeu.

Dacă vrem să luăm verbul „a teologhisi” cu înțelesul lui obișnuit, o putem face, dar la Sfântul Maxim are următorul înțeles: „le percep pe cele din jurul lui Dumnezeu așa cum El Se exprimă, așa cum vine și Se

pleacă asupra mea, și potrivit cu felul în care eu Îl înțeleg, pentru că Dumnezeu folosește o limbă familiară mie". Ceea ce pot cuprinde, ceea ce înțeleg, acestea mi le descoperă. Ce puțință are mintea mea, ce poate să primească, aceea îmi arată Dumnezeu. Dumnezeu este Cel care iese din Sine Însuși și Se apropie de om, Cel care Se deșartă mereu pe Sine în timp. Prin urmare, Îl avem pe Domnul Care lucrează, și astfel înțelegem veșnicia Lui, nemărginirea Lui, nehotărnicirea Lui, bunătaea Lui, înțelepciunea Lui, puterea Lui creatoare... Aici nu le vom mai tâlcui pe acestea, pentru că pe cele mai multe le-am analizat deja.

Pentru că între oameni este mare teolog cel care găsește întrucâtva rațiunile acestora. Cine poate și descoperă, fie și puțin, însușirile dumnezeiești, caracteristicile energiilor lui Dumnezeu, acesta este cu adevărat un mare teolog.

Prin urmare, Dumnezeu nu este Acela de Care te poți apropia. Nu poți fi tu înălțat în Dumnezeu. Dumnezeu Se coboară la tine, Dumnezeu iese din Sine Însuși. Dar, ieșind din Sine Însuși, El Se apropie de mintea ta, o înalță și o primește. Atunci avem o participare, teologia noastră ajunge la cunoștință, iar aceasta este rezultatul unei contemplații. Contemplația este elementul cel mai important al vieții noastre duhovnicești, pentru că este legătura noastră nemijlocită cu Dumnezeu.

Vedeți că teologia nu este atât o strădanie rațională, cât una a puținței de cuprindere. Încercăm să-L cuprindem pe Dumnezeu, potrivit cu măsura în care El pătrunde în noi, care depinde, desigur, de capacitatea noastră de cuprindere. Teologia nu înseamnă să gândesc sau să

fac cutare lucru, să mă gândesc la o temă și să scot o concluzie oarecare, ci înseamnă să absorb razele dumnezeiești și să comunic cu Dumnezeu. Și Sfântul continuă:

Bărbat puternic este cel care a unit la făptuire cunoștința. Pentru că prin prima veștejește partea poftitoare și liniștește partea irascibilă, iar prin cealaltă întraripează mintea și călătorește către Dumnezeu. [II, 28]

Întrucât mai înainte a vorbit despre calea făptuitoare și despre cea contemplativă, cele două căi prin care se poate uni cineva cu Dumnezeu, acum își completează ideea și spune că om puternic este cel care poate să unească la făptuire cunoștința.

De ce nu spune să unească făptuirea la cunoștință, ci *cunoștința la făptuire*? Pentru că făptuirea este viața noastră de zi cu zi, în timp ce cunoștința este elementul esențial care îl înalță, oarecum, pe om. Cunoștința este elementul pozitiv care ne este dat de către Însuși Dumnezeu, în timp ce făptuirea este ceea ce facem noi zi de zi.

Desigur, făptuirea nu este o simplă împlinire practică, este, în plus, și viață morală, și asceză, și înțelepciune, adică este o cunoștință felurită, în sensul în care folosim noi cuvântul în mod obișnuit. Făptuire este și rugăciunea, este și toate acelea care alcătuiesc viața noastră de zi cu zi, sinele nostru creștinesc, care alcătuiesc trăirea lui Dumnezeu în lumea văzută. Dar puternic este cel care nu se mulțumește doar cu făptuirea, care simte că are lipsuri și cere de la Dumnezeu descoperiri și intrarea minții lui în cele negrăite, în tainele

dumnezeiești. Ce realizăm însă prin făptuire și ce realizăm prin contemplație?

Prin prima veștejește partea poftitoare și liniștește partea irascibilă. Prin făptuire suntem în fiecare clipă în starea de a-L primi pe Dumnezeu. Făptuirea este pregătirea pe care o facem în viața noastră de zi cu zi, cadrul, atmosfera pe care o creăm în noi înșine, dar care nu ne pune în comuniune cu Dumnezeu. În ce fel ne pregătește făptuirea? Veștejindu-ne pofta și liniștindu-ne mânia.

Ce însemnează partea poftitoare, am lămurit de suficiente ori la capetele anterioare. Expresia *veștejește partea poftitoare* nu înseamnă că te lovești pe tine însuși și trupul, și așa se veștejește pofta, pentru că pofta este rezultatul unei patimi. Și întrucât numai Dumnezeu poate să îndepărteze patima, înseamnă că numai Dumnezeu poate să îndepărteze și pofta. Faptul că *făptuirea veștejește partea poftitoare* înseamnă că făptuirea este ceea ce Îi îngăduie lui Dumnezeu să pătrundă în viața noastră. Acum, Dumnezeu începe să Se atingă de universul nostru lăuntric și să-l curețe, să risipească cele care ne îngreuiază cel mai mult să Îl simțim.

Pofta este unirea sinelui nostru cu ceva, lipirea sinelui meu de altceva în afară de Dumnezeu. Este lepădarea lui Dumnezeu și înălțarea în inima mea a altui dumnezeu. Pofta este identificarea sinelui meu cu ceea ce poftesc, cu ceea ce introduc atât de puternic în viața mea. Pofta înseamnă o revendicare puternică, este ceea ce vreau foarte tare, lucrul după care tânjesc și pe care îl simt. Prin urmare, făptuirea veștejește pofta, adică îi îndepărtează pe toți „Baalii”, pe toți idolii, pe toate care pot să se înfățișeze înaintea mea.

Și liniștește partea irascibilă. Mânia, așa cum am tâlcuit la capul al 12-lea, este cel mai profund simțământ al sufletului omenesc. Sufletul nostru comunică în permanență, are putința să simtă cu putere, prin mijlocirea simțurilor exterioare, tot ceea ce există în jurul său, cu o astfel de intensitate încât omul să se identifice cu acel lucru care îl stăpânește. Prin urmare, mânia este posedarea sinelui nostru de către altceva. În timp ce pofta este o mișcare, o lipire a sinelui nostru de ceva și o absorbire a lui de bunăvoie, mânia este o intrare a acestui obiect înlăuntrul nostru, așa încât să ne identificăm cu el. Mai mult, mânia este întruparea poftei într-un fel ideatic, adică pofta devine o idee, o convingere, o cunoștință, devine – repet cuvântul – un simțământ. Mânia este întreaga capacitate de simțire a omului.

Prin urmare, făptuirea reușește să liniștească mânia, partea irascibilă, ne face să fim liniștiți, adică să nu avem păreri, idei, să nu simțim nimic, să nu trăim absolut nimic. Dimpotrivă, să trăim într-o nesfârșită seninătate, liniște și nemărginire. Ne desprindem de experiența poftei, a mâniei și a simțirii, dobândim lipsa de cunoaștere lumească, și atunci putem să cuprindem în noi cunoașterea lui Dumnezeu.

Iar prin cealaltă întraripează mintea și călătorește către Dumnezeu. Omul, prin cunoștință, își întraripează mintea și călătorește către Dumnezeu. De vreme ce cunoștința nu este ceva omenesc, nici măcar înțelepciune dumnezeiască, ci o apropiere prin experiență de Dumnezeu – duhul nostru se apropie prin experiență de Dumnezeu –, este firesc ca duhul să dobândească aripi. Așa cum dacă devii

familiar cu cineva, poți să stai mereu cu el, la fel se întâmplă și cu mintea. Mintea se întoarce la Mintea primă, la Dumnezeu, pentru că îi este familiară, și Mintea primă este totuna cu Dumnezeu. Prin urmare, mintea devine, prin cunoștință, sprintenă, se înalță împreună cu Mintea lui Dumnezeu și către Dumnezeu.

Acest zbor, această înălțare a minții, este călătoria către Dumnezeu a omului însuși, pentru că duhul omului este omul însuși, este elementul cel mai curat, cel mai duhovnicesc, cel mai lăuntric și mai adevărat al ființei umane. Prin zbor și prin ridicarea minții sale, omul o apucă pe calea întoarcerii sale suitoare către Dumnezeu. De acum încolo nu mai este cel care stă cuprins în acel cadru pe care, ca un artist, l-a creat mai înainte prin viața făptuitoare, nu mai este omul acestei vieți, ci este cel care a decolat, și acum se înalță către Dumnezeu. Aceasta înseamnă *călătorește*, se înstrăinează de lume, de cadrul său de viață, de ceea ce trăiește zi de zi, de însuși sinele său, de mânia sa, de pofta sa, de ființa sa, iar călătoria lui, calea lui dreaptă, devine o permanentă apropiere de Dumnezeu. Această apropiere este spațială, prin felul viețuirii, dar și temporală; însă, în realitate, ea este o lipire de Dumnezeu, o întoarcere către cele eshatologice, către împărăția cerurilor. Adică, viața lui devine eshatologică, contenește să mai aibă un prezent, pătrunde în nehotărnicirea spațiului și a timpului, în veșnicie și în împărăția lui Dumnezeu. Acesta este omul desăvârșit!

Gândiți-vă, așadar, la omul pe care Dumnezeu l-a chemat și l-a rânduit pentru o atât de mare apostolie, să ajungă să trăiască o simplă viață pământească,

făptuitoare, în timp ce e făcut să călătorească spre Dumnezeu, să iasă din sine însuși și să pătrundă în spațiul nehotărnicit al lui Dumnezeu, și să comunice ca persoană cu persoanele Sfintei Treimi, și, într-un anumit fel, personalitatea sa să se descopere în Duhul Sfânt. Ce mare nedreptate! Sau, nedreptatea este cu atât mai mare cu cât viața lui făptuitoare nu este așa cum o descrie Sfântul Maxim, ci așa cum o trăim noi, de obicei, în mizeria noastră, cu plângerile noastre, cu nedreptățile noastre, cu dorințele, pretențiile, împotririle noastre, cu cuvintele noastre, cu tachinările noastre, cu toată nenorocirea omului căzut. Înfricoșător! Cum să exprimăm mărimea acestei mizerii? Omul este ca un moștenitor al tronului împărătesc, purtător de porfiră, dar care a ajuns să poarte zdrențe!

Vedeți unde vrea Dumnezeu să fim și de ce ne-a dat haina monahală? Dar, de obicei, cu ce se îndeletnicește duhul nostru? De ce se lovește în fiecare zi? De persoanele Sfintei Treimi? Nu, ci de nimicuri! E cu puțință, de exemplu, ca duhul nostru să se preocupe mai mult de curățarea măslinilor decât de Dumnezeu. „Om nenorocit ce sunt! Cine mă va izbăvi“ (Rom. 7, 24) de această năpastă în care trăiesc?

Sfântul Maxim dă o lovitură de aici, lovește de acolo și, în cele din urmă, pune în mica noastră minte, care nu s-a suit nici doi metri deasupra pământului, toate experiențele pe care le-a trăit el însuși. A fost numit „mărturisor“ cu siguranță pentru alte motive, dar pentru noi este așa pentru că ne mărturisește adâncurile lui Dumnezeu.

Cel desăvârșit în iubire și care a ajuns la culmea nepătimirii nu mai cunoaște deosebirea dintre al său și al altuia, sau între a sa și a alteia, sau între credincios și necredincios, sau între rob și liber, sau între bărbat și femeie. Ci, ajungând mai presus de tirania patimilor și privind la firea cea una a oamenilor, îi vede pe toți la fel și cu toți se poartă la fel. Pentru că în el nu mai este elin și iudeu, nici bărbat și femeie, nici rob sau liber, ci toate și întru toți Hristos (Gal. 3, 28). [II, 30]

Cel desăvârșit, întrucât a depășit starea pătimașă, nu mai poate face deosebirea între ce este al său și ce este străin, între ce îi aparține lui și ce nu îi aparține, dat fiind că el însuși a încetat să mai existe ca ego. De asemenea, nu poate să facă deosebirea între lucruri și între ființele create, pentru că el se revarsă în Dumnezeu, se pierde cu totul, este eliberat. Poate, desigur, să deosebească cine este credincios și cine necredincios, dar iubirea lui depășește această dimensiune, dincolo de credincios și de necredincios el vede făptura lui Dumnezeu, firea omenească. Dincolo de bărbat și de femeie vede chipul lui Dumnezeu, care, în cazul lui, a fost curățit de întuneric, a fost purificat și se pierde, strălucind ca un fulger, în lumina lui Dumnezeu, Care este iubire și din iubire S-a deșertat și Se deșartă în fiecare zi.

Sfântul, participând la această deșertare a lui Dumnezeu, reușește să depășească diferitele deosebiri între rob și liber, între elin și barbar, între bărbat și femeie, de vreme ce cu toții devin în cele din urmă – și sunt – copii ai lui Dumnezeu.

Sfântul Maxim începe capul al 30-lea cu cuvintele *cel desăvârșit în iubire și care a ajuns la culmea nepătimirii*, pentru că vrea să înfățișeze înaintea ochilor noștri toată întinderea iubirii. Această întindere are legătură cu premisele necesare pentru ca iubirea să existe. O premisă, așa cum am spus, este nepătimirea. Nu este cu putință ca cineva să iubească dacă nu este nepătimaș. Lucrul acesta Sfântul Maxim ni l-a spus de la început. Nepătimirea nu este simpla lipsă de manifestare a patimilor, ci deplina absență a oricărei patimi, lepădarea, îndepărtarea din lăuntrul nostru a oricărei atracții, mai ales a oricărei atracții a minții spre ceva. Pentru că, dacă mintea noastră nu este nepătimașă, ci are o anumită tendință, un anumit conținut, acest conținut presupune în lăuntrul sufletului nostru o anumită legătură. Nu există nepătimire dacă nu există nepătimirea minții. Aceasta ne confirmă dacă am înaintat cu adevărat. Prin urmare, cuvintele *a ajuns la culmea nepătimirii* exprimă ideea desăvârșitei nepătimiri, nu doar a curățirii inimii, ci și dincolo de aceasta, adică a nepătimirii, care este rezultatul curățirii, dar mai ales a nepătimirii minții, pentru că acolo este piscul.

Prin urmare, *desăvârșit în iubire* este cel a cărui minte este întotdeauna neîmprăștiată, întotdeauna nemișcată, nu iese din ea însăși. Mintea aceasta este cu neputință să fie scoasă afară, nu este proiectată în afară, pentru că nu are ceva pe care să-l proiecteze, este goală, curată, fără lucrare.

Cine a ajuns la această stare *nu mai cunoaște deosebirea dintre al său și al altuia, sau între a sa și a alteia, sau între credincios și necredincios, sau între rob și liber,*

sau între bărbat și femeie. Cuvintele nu mai cunoaște deosebirea înseamnă că nu cunoaște, nu percepe nicio diferență. În mod evident, *nu cunoaște* nu are înțelesul că nu înțeleg, nu simt, pentru că văd că tu ești femeie, că tu ești bărbat, că aceștia sunt sclavii mei. Apostolul Pavel nu abolește sclavia, o acceptă (cf. Ef. 6, 5-7). Prin urmare, nu pot să spun că expresia *nu mai cunoaște deosebirea dintre al său și al altuia* arată încetarea oricărei deosebiri, ci că acela care a ajuns *la culmea nepătimirii* nu trăiește, nu simte deosebirea, nu se află lângă cineva, nu are lângă el pe cineva. Așa cum, atunci când te am lângă mine, trăiesc prezența ta, mă bucur de tine, simt că îmi aparții sau că te urăsc, tot așa și acela care *nu mai cunoaște deosebirea* nu are nicio părtășie ființială la deosebire. *Nu mai cunoaște*, nu se află aproape, adică nu mai cunoaște pe nimeni prin experiență, în mod sentimental, rămâne străin, fără participare. Faptul că tu ești femeie sau bărbat pentru mine e un lucru străin, o simplă cunoștință, fără participarea ființei mele.

Prin urmare, *nu mai cunoaște deosebirea dintre al său și al altuia*, nu simte, nu trăiește nicio deosebire, nu simte că unele sunt străine, și altele, ale lui, pentru că s-a golit de însuși sinele său. Toate îi sunt nici străine, nici ale lui. Nu sunt ale lui, pentru că s-a înstrăinat pe sine, pentru că s-a eliberat de toate, altfel nu ar fi putut să ajungă *la culmea nepătimirii*. Dacă ar fi avut ceva al său, acesta deja ar fi fost o patimă. Prin urmare, nu mai are nimic al său, pentru că toate îi sunt străine. Dar, în cele din urmă, nu îi sunt străine, pentru că, de vreme ce toate sunt ale lui Dumnezeu, sunt și ale lui, atâta

vreme cât și el se află în Dumnezeu. Nu cunoaște diferența *dintre al său și al altuia*, adică toate sunt ale lui și, în același timp, toate îi sunt străine, nu au importanță pentru el. Le are pe toate, le trăiește pe toate, le iubește pe toate, dar este liber față de toate. Unul ca acesta este singur cu Dumnezeu cel singur.

Sau dintre credincios și necredincios. Nepătimirea se întinde la toate ființele și la toate fapăturile lui Dumnezeu. Cel desăvârșit în iubire înțelege că acesta este credincios, acela e necredincios, dar el, în mod personal, nu are nicio legătură cu viața lor, nu vine în legătură cu ei, nici nu îi judecă, nici nu îi categorisește, nici nu își organizează viața pornind de la faptul că celălalt este credincios sau necredincios. Drepti și nedrepti, credincioși și necredincioși, vrednici și nevrednici, pentru el sunt, cu toții, și oamenii săi, și străini, pentru el sunt cu toții uniți în Dumnezeu.

De asemenea, într-un fel asemănător se raportează și la sclav, și la omul liber. Poate să trăiască în aceeași libertate, adică în nepătimire, și cu cel liber – pentru că cel liber este robul lui Dumnezeu, și, prin urmare, amândoi sunt robi –, și cu sclavul, pentru că sclavul este rob doar lui Dumnezeu, nu este al lui, pentru el este un om liber.

Nu mai cunoaște deosebirea dintre bărbat și femeie. Nu are nicio percepție a genului, a depășit diferența de gen, pentru el sunt cu toții ca îngerii. Această lipsă de simțire, această neștiință, este adevărata nepătimire. Pentru el nu există o legătură cu ceva sau vreo înrobire față de ceva, vreo chemare, părere sau judecată, toate sunt fără vigoare pentru el. Prin urmare, nu există un conținut, nu există ispită care să îl umple. O ispită – de exemplu, că tu ești

femeie și eu sunt bărbat sau că tu ești bărbat și eu sunt femeie – ori un gând care îmi poate veni dezvăluie faptul că nu suntem nepătimași și că nu-L iubim pe Dumnezeu. Senzațiile, încordarea și ispita, acapararea și umplerea mea de către celălalt sau revărsarea sinelui meu către celălalt sunt elemente ale împătimirii, ale lipsei comuniunii cu Dumnezeu. Cel nepătimaș este de neispitit, gol și, în același timp, umplut numai de către Dumnezeu.

Ci, ajungând mai presus de tirania patimilor, nimic nu-l mai leagă, nici nu-l mai fărâmițează, nimic nu-l mai preocupă, nici nu-i mai atrage mintea, pentru că este mai presus de patimi. Omul, pentru a-L iubi pe Dumnezeu, nu trebuie doar să-și stăpânească patimile, adică să reușească să le birue prin asceză, post, priveghere – toate acestea sunt introductive –, ci trebuie să fi depășit patimile și să fi ajuns la nepătımire. Prin urmare, Îl iubește pe Dumnezeu cel care a ajuns la starea pe care a avut-o Adam atunci când Dumnezeu l-a așezat în rai, cel care a ajuns la dreptatea aceea și a ajuns iarăși un chip asemenea cu Dumnezeu, care a dobândit ceea ce a pierdut. Unul ca acesta a fost frământat de către lucrarea harului, a fost umplut de iconomia dumnezeiască, iar Dumnezeu i-a împlinit dorința, țelul. Cuvântul S-a întrupat în el și l-a asumat în întregime și l-a făcut asemenea cu Dumnezeu.

Prin urmare, *ajungând mai presus de tirania patimilor* înseamnă că a revenit la vechea frumusețe, nu așteaptă o anume viață, ci aici a dobândit ceea ce a pierdut, a găsit iarăși comuniunea cu Dumnezeu și poate să umble împreună cu El, să discute cu El, să Îi spună, să-I răspundă, să-L asculte, să aibă plinătatea comuniunii dumnezeiești.

Și privind la firea cea una a oamenilor. Omul, ca să-L iubească pe Dumnezeu, trebuie să fie și teolog. Când ajunge la această nepătimire, la această comuniune cu Dumnezeu, atunci, cu harul și cu iluminarea lui Dumnezeu, înțelege firea cea una a oamenilor, adică sesizează unitatea oamenilor într-o singură fire, în ciuda despărțirii persoanelor. Nu se oprește la persoană – om liber, bărbat, femeie –, ci înaintează mai în profunzime și trece la unitatea pe care a creat-o Dumnezeu și pe care a asumat-o. Pentru că Dumnezeu-Cuvântul nu a luat un anumit ipostas uman, ci a luat firea omenească și a unit-o cu propria Sa Persoană.

Așadar, va trebui ca eu să înțeleg unitatea firii omenești pe care a luat-o Dumnezeu, așa încât să mă unesc cu Dumnezeu în propriul meu ipostas și să întregesc și să descopăr propria mea persoană. Așa cum Dumnezeu a luat firea omenească – am putea spune că S-a manifestat Persoana lui Dumnezeu-Cuvântul și că ni S-a descoperit –, tot așa acum și eu, descoperind firea omenească, plămada noastră cea unitară, unitatea noastră, ceea ce a luat asupra-Și Dumnezeu, pot să-L descopăr pe Cel unit cu mine – pentru că și eu sunt fire omenească –, și așa să descopăr și să manifest propria mea persoană și să ajung eu persoana cea îndumnezeită în care S-a sălăsluit Cuvântul, așa cum El S-a făcut Dumnezeul cel înomenit, cel întrupat.

Avem deci deplina familiaritate cu Dumnezeu și înălțarea Lui prin descoperirea firii celei una a oamenilor. Firea este una, cu toții suntem una. Așadar, când spune că nu mai există bărbat sau femeie, rob sau liber, nu

înțelege că toate acestea nu mai există, că Biserica le desființează, ci înțelege că nu se oprește la acestea, merge și mai în adâncime. Doar când ajungem la unitatea firii omenești putem să înțelegem unitatea Dumnezeirii, și invers. Prin urmare, teologhisind așa și având astfel comuniune întreolaltă, punându-l pe unul lângă celălalt, găsim deplinătatea noastră și ne descoperim sinele.

Iar Sfântul Maxim continuă:

Pentru că în el nu mai este elin și iudeu, nici bărbat și femeie, nici rob sau liber, ci toate și întru toți Hristos (Gal. 3, 28). Cuvintele *nu mai este* nu sunt întâmplătoare, ele le explică pe *îi vede pe toți la fel și cu toți se poartă la fel*. Pe toți aceștia nu îi vede ca pe niște existențe separate, ci ca mădularele lui Hristos, pentru că *toate și întru toți este Hristos*. Asta nu înseamnă că întru toate Se află Hristos, ci că toate acestea sunt Hristos, că toți aceștia își găsesc identitatea, ipostasul, locul lor numai în obștea trupului lui Hristos, în trupul tainic al Bisericii. Cel desăvârșit în iubire nu vede nicio diferență între rob și liber, între bărbat și femeie, ci vede că toate sunt Hristos și că în toate este Hristos. Acestea există în măsura în care există Hristos, se revelează și se găsesc, sunt prezente și capătă viață câtă vreme sunt Hristos, câtă vreme sunt în comuniune cu Hristos.

Vedeți cum învață omul să vadă în mod adevărat, mistic, cum învață să-L vadă pe Dumnezeu unit cu firea omenească?

Așadar, *toate și întru toți este Hristos*. Atunci, cum pot eu să mă mai smintesc de tine, care ești femeie, de vreme ce tu ești Hristos, ești mădularul meu? Dacă

mă smintesc, dacă nu te simt ca mădular al meu, înseamnă că nu sunt îndumnezeit, că nu sunt nepătimaș, că încă sunt un om păcătos. Prin urmare, sminteala nu provine din diferența dintre genuri, ci din propria mea nedesăvârșire, din propria mea rămânere în lumea patimilor. Patima țâșnește și se înfățișează folosind un pretext de-al meu. Același lucru se întâmplă și când fac deosebire între rob și omul liber, între prieten și străin. Nu există nimic, există numai Hristos. Când există Hristos, înseamnă că eu sunt liber de toate și rob numai al lui Dumnezeu, unit cu Dumnezeu, pentru că eu sunt Hristos și Hristos este sinele meu.

Trei sunt lucrurile care ne mișcă spre bine: semințele naturale, sfintele puteri și alegerea deliberată bună. [II, 32]

Fiți atenți la caracterul deosebit de tainic al Bisericii! Ai putea spune că sfintele puteri îngerești sunt puterile care se află înlăuntrul nostru! Sfântul însă nu înțelege aceasta, întrucât unitatea Bisericii, a elementului ei tainic, văzut și nevăzut, se vede pretutindeni în scrierea Sfântului Maxim. *Sfintele puteri* sunt mințile, sfinții și îngerii care în chip tainic și cu putere ne influențează, pentru că Dumnezeu lucrează cu putere în ei.

Trei lucruri bune ne mișcă: semințele noastre naturale, sfintele puteri – sfinții și îngerii – și alegerea deliberată bună. Alegerea deliberată bună este substratul, propria noastră premisă, și de aceea a pus-o ultima. Dacă lipsește

ea, nu mai iese nimic. Prin urmare, semințele naturale sunt premisa primordială care ne-a fost dată de Dumnezeu, iar sfintele puteri sunt lumea duhovnicească în care ne-a așezat Dumnezeu, elementul esențial. Adică, nu lumea văzută, ci cea nevăzută este cea care ne adapă, ne întărește și ne influențează. Așadar, Sfântul Maxim arată aici ce a așezat Dumnezeu înlăuntrul nostru, ce a făcut Dumnezeu pentru noi și ce Îi dăm noi lui Dumnezeu.

În continuare, spune:

Trei sunt iarăși lucrurile care ne mișcă spre cele rele: patimile, demonii și alegerea deliberată rea. [II, 33]

Ce ne mișcă, ce ne îndeamnă la rău? Mai întâi, *patimile*. Patimile sunt opusul semințelor naturale. Dumnezeu a pus în om, la început, semințele naturale. Omul avea tendința să cunoască, avea cunoașterea binelui, toate semințele naturale pe care le moștenim. Opusul lor sunt patimile, cele pe care nu le-a făcut Dumnezeu, dar în care omul a căzut. Pe acelea le-a insuflat Dumnezeu, iar pe acestea le-a suferit omul.

În al doilea rând, sunt *demonii*. Demonii nu au fost făcuți așa de Dumnezeu. Dovada? Sfintele puteri sunt mințile duhovnicești, în timp ce pe demoni nu îi numește „puteri rele”, ci „demoni”, ca să facă o deosebire mai clară. Demonii au fost îngeri. Pe îngeri, pe sfintele puteri, le-a făcut Dumnezeu. Așa cum patimile au apărut din căderea de bunăvoie a omului, tot așa și demonii au apărut din căderea unora dintre sfintele puteri, adică sunt creația răutății voinței lor libere.

În al treilea rând, *alegerea deliberată rea*. Alegerea deliberată rea nu este nici ea creația lui Dumnezeu. Așa cum patimile nu au ipostas propriu, așa cum lucrarea demonică nu are ipostas, ci este negare a sfințeniei puterilor îngerești – pentru că tot puteri îngerești sunt și demonii, însă puteri îngerești rele, puteri îngerești demonice –, tot așa și alegerea deliberată rea nu este ceva care există, nu este ceva pe care l-a creat Dumnezeu, ci ceva în care a căzut omul. Adică, este rătăcirea, lepădarea, plonjarea în beznă, în umbră, este ceea ce face omul căzut.

Sfintele puteri sunt, în principal, îngerii, dar și sfinții, pentru că au o legătură nemijlocită cu îngerii. Toate se fac în prezența sfinților îngeri, și de aceea una dintre rugăciunile Pavecerniței spune să nu-l întristăm pe îngerul nostru, ca să nu plece. „Sfinte Îngere, păzitorul netrebnicului meu suflet și al chinuitei mele vieți...” Lumea duhovnicească și mintea omenească au între ele o legătură nemijlocită datorită unității trupului lui Hristos. Există însă următoarea diferență: Dumnezeu lucrează binele, noi primim binele, iar sfintele puteri conlucrează la bine.

Prin urmare, tot ce a făcut Dumnezeu rămâne existent ca ipostas. De vreme ce Dumnezeu este bun, iar binele l-a făcut Dumnezeu, binele este existent ca ipostas. Îngerii și bunătatea îngerilor există, dar patimile și alegerea deliberată rea a omului nu au existență. De asemenea, nici răutatea demonilor nu are existență, ci este stăruința demonului în refuzul binelui. Dacă demonul s-ar pocăi, va deveni de îndată înger. Dar nu se pocăiește, ci stăruie cu încăpățănare în tăgăduirea binelui, și de

aceea Dumnezeu nu-i mai dă dreptul la pocăință. Prin urmare, lucrările demonului sunt lipsite de existență, fără ipostas, deși el însuși este ipostas, este un duh.

Refuzul lui Dumnezeu pentru ca demonii să se pocăiască este veșnic, adică din clipa în care demonul a căzut, căderea i-a fost veșnică. Altfel, Dumnezeu nu l-ar fi aruncat jos, ci i-ar fi așteptat pocăința, așa cum a așteptat-o și pe cea a omului. De-a lungul secolelor, Dumnezeu n-a făcut nimic altceva decât să economisească și să pregătească întoarcerea omului. Cu atât mai mult ar fi făcut-o pentru îngeri, dar este exclus ca aceștia să se mai întoarcă. Starea în care a ajuns demonul la început, când a respins binele, Dumnezeu a făcut-o definitivă și, după Înălțarea la cer, le-a făcut îngerilor darul de a nu se mai putea schimba înspre rău, Îngerul nu mai poate deveni demon.

Mulți se miră cum de a putut demonul să creadă că poate ajunge ceva mai sus de Dumnezeu și se întreabă de unde i-a venit acest egoism. Răspunsul este simplu. Demonul era o putere creată de Dumnezeu și, prin urmare, starea lui naturală era să fie întors numai către Dumnezeu. Demonul nu a creat nimic, nu a schimbat nimic, dar pentru o clipă și-a zis: „De ce să mă întorc către Tine, Dumnezeule?” Adică, a vrut să-și afirme propriul sine. Lucrul acesta este lăuntric, se petrece și înlăuntrul demonului, și înlăuntrul omului. Aceasta a fost căderea lui satana.

Întrucât satana era duh și avea toată cunoașterea a ceea ce a săvârșit, nu mai era cu puțință să se pocăiască, în timp ce omul a căzut în stricăciune pentru că a fost influențat de iubirea sa de sine, dar și pentru că a fost

momit de către cel viclean. Prilejul pentru păcat a fost exterior. Demonul nu a avut un imbold exterior, ci răul a fost cu totul lăuntric, de aceea și păcatul lui a fost deplin. Căderea omului, dimpotrivă, era urmată de o sporire sau de o scădere. De aceea nici Dumnezeu nu l-a lepădat pe om, ci l-a ajutat ca să fie condus la mântuire sau, dacă nu vrea, la dezastru. Demonul însă nu putea nici să se distrugă pe el însuși mai mult, nu putea nici să se îndrepte, fapta pe care o făcuse era deplină, o săvârșise din voia sa proprie.

Faptul că îngerii nu mai pot să cadă, adică să se întoarcă spre ei înșiși, nu înseamnă că și-au pierdut libertatea, ci că au primit această harismă de la Dumnezeu. Cineva m-a rugat o viață întreagă să-l fac monah. Acum, că l-am făcut, și nu se mai poate căsători sau să facă altceva, înseamnă că nu mai este liber? Este liber! N-o face însă pentru că i-am dat harisma de a nu se mai schimba, de a fi în afara lumii, de a nu fi un om lumesc. Tot așa și îngerul. O întreagă veșnicie, de când a păcătuit demonul și până când a venit Hristos în lume și S-a făcut în ceruri judecată între îngeri și demoni, asta a făcut: și-a exprimat dorința de a rămâne neschimbat în Dumnezeu. A cerut lucrul acesta de la Dumnezeu cu toată libertatea de-a lungul veacurilor, mai bine-zis în veșnicie, dar l-a primit acum ca harismă. Așadar, libertatea îngerilor nu este suprimată, ci acum la libertatea lor se adaugă și harul lui Dumnezeu.

Există și concepția potrivit căreia Dumnezeu i-a dat omului puțința să se bazeze pe el însuși. Această concepție însă nu e corectă. Dumnezeu, când și-a creat

sinele, nu ți-a dat și puțința de a te întemeia pe tine însuși. Ți-a spus să nu te întemeiezi pe tine însuși. Din nehotărnicita Sa iubire, pentru ca tu să nu fii un zero, iar El nehotărnicit, desăvârșit, Dumnezeu te-a făcut și pe tine, ființa ta, care este urmarea iubirii Lui, și ți-a spus să accepți că ești o urmare a iubirii Lui. Când tu spui: „Dumnezeule, nu-mi pasă de Tine, doar eu exist!“, acesta e un gând pe care ți l-a dat Dumnezeu? Prin urmare, ființa ta a făcut-o Dumnezeu, însă bazarea pe tine însuși este propria ta lepădare de Dumnezeu. Dumnezeu nu te-a făcut ca să-L lepezi, ci ca să te bucuri împreună cu El. Însă, subiectul căderii omului nu încetează să nască întrebări. Toți oamenii pun aceleași întrebări și vor continua să le pună în veci. De exemplu, o întrebare asemănătoare este cum a căzut Lucifer câtă vreme înainte de el nu a existat răul, așa încât să-l poată concepe și să cadă.

Dar, pentru că îngerul era duh, ființă inteligibilă, plină de mișcare, nu-i era greu să spună: „Dumnezeul meu, nu te mai iau în seamă!“ Prin urmare, nu era nevoie de niciun fel de premise, era suficientă libertatea lui. Și-a folosit însă libertatea în mod rău. Să luăm un exemplu. Tu ești o persoană atrăgătoare. Mă faci să fiu atras de tine, iar existența mea și viața mea, desăvârșirea mea și fericirea mea constau în a accepta să fiu atras de tine. Eu, care sunt o ființă deplină – pentru că Dumnezeu m-a făcut desăvârșit, bun și foarte bun –, eu, care sunt desăvârșit, îți spun: „Refuz să fiu atras de tine! Vreau să fiu singur!“ Acesta este reflexul libertății mele. Vreau să fiu atras de tine, așa cum e firesc, dar vreau și să nu fiu atras

de tine. Dacă îngerul nu ar fi putut să refuze atracția lui Dumnezeu, nu ar fi fost duh. Tot așa și omul. Dacă nu ar fi putut să păcătuiască, dacă nu ar fi putut să meargă cu satana, atunci nu ar fi fost om, pentru că nu ar fi fost liber. De vreme ce îngerul era duh, înseamnă că era și liber, și putea în orice clipă să facă asta.

Alții susțin că, pentru ca libertatea omului în rai să fi fost deplină, trebuia ca omul să nu cunoască niciun rău, pentru că însăși cunoștința răului este deja o lipsă de libertate. Dumnezeu nu trebuia să-i spună lui Adam: „Vei muri dacă vei mânca din pomul cunoștinței binelui și răului” (Fc. 2, 17), pentru că până și această amenințare i-a dat o cunoaștere a altcuiva în afară de Dumnezeu.

Însă nici această părere nu este corectă, pentru că Dumnezeu pur și simplu i-a lărgit puțin orizontul și i-a arătat toată posibilitatea îndumnezeirii lui, dar și existența lui omenească. Dacă Dumnezeu nu ar fi pus pomul cunoștinței binelui și răului, omul nu ar fi cunoscut nimic. Dar ar fi fost atunci om? Nu, ar fi fost nedesăvârșit. Asta înseamnă că prin faptul că i-a dat această posibilitate l-a făcut desăvârșit și, pentru că exista și satana, a vrut să-l păzească, așa încât căderea lui satana, în cele din urmă, ne-a făcut bine. Întotdeauna satana conlucrează în vederea binelui. De aceea și spun Părinții că nu trebuie să-l blestemăm niciodată pe satana. De multe ori satana protestează și spune: „De ce se plâng creștinii? Cu ce le greșesc?” El își urmează propria cale, dar noi de ce vrem să ne încurcăm în căile lui? Noi suntem mai răi față de noi înșine decât satana. De

altfel, așa cum am spus, pentru noi satana doarme, nu ne dă nicio importanță. Noi singuri facem răul. Atunci când avem înlăuntrul nostru egoul în stare activă, o să vină satana să se ocupe de noi? Nu, merge unde vrea, se plimbă, se joacă, râde, glumește. Dar când eu îmi lepăd sinele și ajung la punctul despre care a vorbit Sfântul Maxim, atunci vine satana.

Dumnezeu ne-a făcut împărați, ne-a făcut dumnezei și, mai ales, ne-a făcut ființe care se îndumnezeiesc veșnic, sporind la nesfârșit în dumnezeire, *călătorind spre Dumnezeu*, tinzând neîncetat către Dumnezeu. Ne-a dat nehotărnicia către care putem să tindem, ne-a făcut, oarecum, nehotărnicii, și totuși este cu putință ca noi să trăim ca și cum am fi niște bieți oameni, niște viermi ai pământului!

Cum să nu iubești un astfel de Dumnezeu? „Cine a fost sfătuitoarea Lui” (Is. 40, 13)? Nimeni n-ar putea să ajungă sfătuitoarea lui Dumnezeu. Cine ar putea să cuprindă toate aceste măreții pe care Dumnezeu, mai înainte de veci, le-a rânduit și le-a pregătit pentru noi? Ce ne-a făcut Dumnezeu și ce ne-a dat Dumnezeu! Ce S-a făcut pentru noi Dumnezeu! Ce suntem noi pentru Dumnezeu? Noi devenim Hristos, ne hristificăm, și Hristos este, pentru noi, Dumnezeu.

Putem să trăim în această frumusețe la care ne-a chemat Dumnezeu? Putem să ne desfătăm de această frumusețe pe care ne-a dat-o Dumnezeu? Cred că lucrul acesta este foarte ușor, ajunge să-l acceptăm, ajunge ca

inima noastră să salte, ajunge să ne cunoaștem trăsăturile împărătești, să cunoaștem dumnezeirea noastră, să știm că suntem dumnezei. Toate sunt Hristos, cu atât mai mult eu sunt Hristos, eu, care vreau asta, eu, care o doresc, eu, care salt, eu, care îmi lepăd sinele!

Așadar, să trăim hristificarea noastră, să trăim acel „alt ego”, nu pe cel demonic, ci pe cel dumnezeiesc, pe care ni l-a creat Dumnezeu! Să trăim acel „Ego” care S-a unit cu noi, Cuvântul Care S-a unit cu mine și a luat propriul meu ego și l-a făcut dumnezeiesc-omenesc, și prin urmare, deplin! De-am putea să ne afundăm în această bunătate, desăvârșire și regalitate pe care ni le-a dăruit Dumnezeu! Să putem să spunem: „Slavă Ție, Dumnezeule, pentru toate!” Numai puțin de-ar pricepe mintea noastră, numai puțin de-ar sălta inimile noastre, puțin de-ar putea să perceapă aceste lucruri, numai puțin de s-ar risipi această nesimțire a noastră! Pentru că noi nu avem lipsa de simțire a diferenței dintre bărbat și femeie, dintre rob și liber, ci lipsa de simțire a lui Dumnezeu Însuși! Ce năpastă este aceasta în care cădem singuri!

Ne întrebăm de ce a căzut demonul, cum a căzut și cum de și-a imaginat așa ceva. Noi cum de ne imaginăm? De ce cădem? Noi, pe care El ne-a făcut astfel de dumnezei și nu ne poate influența nimeni, cum rămânem în cele din urmă atât de săraci, atât de omenești, adică atât de dobitocești? Cum?

Să lăsăm sinele nostru să se afunde în această mare nesfârșită a bunătății lui Dumnezeu, în această lumină a Dumnezeirii în care ne-a pus! Să absorbim toate

TÂLCUIRE LA SFÂNTUL MAXIM MĂRTURISITORUL

razele lui Dumnezeu și să fim și noi dumnezei! Să trăim așa cum ne-a făcut Dumnezeu, așa cum ne-a făcut dintru început, așa cum Domnul Însuși ne aduce din nou la acel punct inițial!

În sfârșit, să ne bucurăm, să ne bucurăm de Dumnezeu, să ne bucurăm de El, care suntem noi!

CUPRINS

CUVÂNT INTRODUCTIV:

De la Sfântul Antonie cel Mare la

Părintele Emilianos Simonopetritul VII

1. CAPETELE 1-2.....	1
2. CAPETELE 3-7.....	25
3. CAPETELE 8, 13, 10, 12.....	67
4. CAPETELE 14-17, 21.....	89
5. CAPETELE 24-25.....	119
6. CAPETELE 26-28, 30, 32-33.....	139